

JEAN PAUL
SARTRE

küba'yı
anlatıyor

anadolu yayınları

ANADOLU YAYINLARI

Birinci Baskı

Şubat 1968

ANADOLU YAYINLARI

Meşrutiyet Cad. 32 E

Yenişehir — Ankara

P. K. 288

Bakanlıklar - Ankara

J. P. Sartre

KÜBA'YI ANLATIYOR

**Türkçesi:
Şahin ALPAY**

**(Sartre on Cuba adını taşıyan
İngilizce metinden çevrilmiştir.)**

Kapak düzeni Feridun Helvacıoğlu
Dizgi ve Baskı
MARS MATBAASI — ANKARA

İ Ç İ N D E K İ L E R

1. Havana - Gökdelenler ve yoksulluk. ...	7
2. "Granma" Devrim Getiriyor.	19
3. Şeker Kotası. ...	29
4. Latifundia Sahipleri	45
5. Şeker hastalığı'na tutulmuş dev - Bir Şeker Adası. ...	57
6. "Haksızlığa Dayanamam"	65
7. M-26-7	77
8. Sakallılar Havana'yı Alıyor — "Soyut İlkelere Ölüm!"	91
9. INRA - Toprak Reformu. ...	103
10. Neden Seçim Yok?	117
11. Çocuklar İktidarda. ...	131
12. "Che" Guevara	145
13. "Patria O Muerte!" (Ya Vatan, Ya Ölüm!)	159
14. Fidel'le Birlikte Bir Gün	175
15. "Benden Ay'ı İsteyecek Olsalar..."	189
16. La Coubre'un İnfilâkı	205
17. İdeoloji ve Devrim ...	221

HAVANA: GÖKDELENLER VE YOKSULLUK

1949'da anlaşılması o kadar kolay olan bu kent, şimdi aklımı karıştırdı. Bu defa hiçbir şey anlayamadım.

En özenli semtte yaşıyoruz. Hotel Nacional, iki yanından kare biçiminde iki kulenin yükseldiği bir lüks kalesi. Kıt'adan gelen müşterilerde iki nitelik aranıyor: zenginlik ve zevk. Bu iki nitelik genellikle bir arada bulunmadığından, birincisine sahipseniz, fazla üzerinde durmaksızın ikincisini de size başışlıyacaklardır.

Holde sık sık uzun boylu, zarif ve parlak "Yanke" lere (biri "Amerika'lılar" diye tanımlamadığı sürece, Küba'da halâ onlardan bu adla söz ediliyor.) raslıyorum. Çilli suratlarına hayretle bakıyorum. Onları ezen nedir? Milyonları mı, yoksa duyguları mı?

Her halde, beni ilgilendirmeyen bir mesele.

Kaldığım milyonerlere mahsus otel odası, Paris'teki dairem kadar büyük. Kim ne diyebilir ki? İpekler, açılır kapanır güneşlikler, işlenmiş ya da vazoya yerleştirilmiş çiçekler, sadece benim için iki tane iki kişilik yatak: bütün konfor mevcut.

Zenginlerin serinliğinin tadını çıkarmak için, soğuk hava tertibatını sonuna kadar açıyorum. Isı 86° iken, pencerelere yaklaşıyorum ve, mükellef bir şekilde titreyerek, yoldan geçenlerin terleyişini seyrederim.

Nacional'in rakipsiz üstünlüğünün nedenlerini keşfetmek uzun sürmedi. Bunun için sadece güneşlikleri kaldırmak yetti. O zaman uzuvlarını göğeye doğru uzatan, uzun, ince hayaletleri gördüm.

Nacional, üç yüz yıldan beri limana bakan sömürge devri kaleleri gibi, denize hâkim. Arkasında, hiç bir şey yok: sadece, Vedado.

Vedado bitkilere değil, insanlara karşı savunulan - bir korunaktı. Bu yasak toprak, bir orman halini almış otlar tarafından tüketilmişti. Sonra 1952'de parçalara bölündü ve birden otlar yokoldu. Sadece, bu delice sivriliklerin, gökdelenlerin fışkırmasıyla şişkenleşen, küçük bir toprak parçası kaldı.

Ben gökdelenleri severim; Vedado'dakiler, tek tek ele alındığında, güzeldirler. Ama, her yer onlarla dolu. Bu bir biçim ve renk düzensizliği.

Göz bunları birleştirmeye çalıştığında, kaçıp kurtulurlar; aralarında birlik yoktur; her biri ken-

di başınadır. Çoğu oteldir: Habana Hilton (şimdi Havana Libre), Kapri ve daha yirmisi.

Katlar için bir yarıştır bu. "Bir kat daha; kim bir kat daha yükseğe çıkacak?" Onbeş kata ulaşmışsanız, küçük bir gökdeleniniz var demektir. Her yeni yapı, komşusunun omuzları üzerinden denizi görmeğe çabalar. Güçlü, alaycı Nacional bu kaynaşmaya sırtını dönmüştür. Sadece altı kat: işte soyluluğu burada gizlidir.

Burada şu da var: devrim, güzel olacağı kuşkusuz olan, kendi mimarisini yaratmakta, topraktan kendi kentlerini doğrultmaktadır. Bir yandan da, karşısına sömürge devrinin mirasını çıkararak, Amerikanlaşmaya karşı savaşılmaktadır. Küba, önce doymak bilmez sömürgeci İspanya'ya karşı, Birleşik Devletlerin bağımsızlığına ve özgürlüğüne başvurdu; bugün, Birleşik Devletler'e karşı, millî köklerini arıyor ve adaya ilk yerleşenlerin imgesini geri çağırıyor.

Vedado'nun gökdelenleri Küba'nın gerileyişinin tanıklarındır; bunlar, diktatörlük döneminde doğmuşlardır. Nacional, şüphesiz, çok eski değildir, fakat çöküşten önce, boyun eğiştikten önce yapılmıştı. Devrimciler sadece demokrasinin ilk döneminde, atalarının inşa ettikleri binaları hoş görüyorlar.

Böylece bir biçim lüksünün karşısına başka bir biçim lüksünü çıkardılar; ama, kendi kendime, Küba'nın millî emeli buna indirgenmedi, dedim. İnsanlar bana elbette, hergün devrimden söz ediyorlardı. Fakat onu, işlerken, programını çizerken görmek gerekliydi.

Bu arada, onu başkentin sokaklarında aradım. Simone de Beauvoir ve ben, her defasında saatlerce yürüdük; her yere gittik. Hiç bir şeyin değişmediğini gördüm. Daha doğrusu, evet: işçi sınıfının oturduğu yerlerde, yoksulların içinde bulunduğu şartlar bana eskisinden ne daha iyi ne de daha kötü göründü. Diğer semtlerde, zenginliğin görülebilir belirtileri birkaç kat daha artmıştı.

Chevrolet, Chrysler, Buick, De Soto, her markadan otomobillerin sayısı iki üç katına çıkmıştı. Biri bir taksi çağırdı; durdu, bir Cadillac'tı. Bu kocaman ve süslü püslü arabalar yürüyen bir adam hızıyla geçtiler, ya da bir el arabasının arkasında sıralandılar.

Her gece bir elektrik ışığı seli kentin üzerine salınıyor. Gök kızıla, leylâk rengine boyanıyor; her tarafta neon şıkırtıları ve A.B.D.'de yapılmış mallar hakkında böbürlenmeler.

Yine de, hükûmetin lüks ithal mallarını vergilediğini biliyorduk. Yine biliyorduk, ya da bildiğimizi sanıyorduk ki, hükûmet parayı denetliyor, zevk için dış seyahatların yapılmamasını öğütlüyordu. Ve iç turizmi destekleyen bir dizi tedbir almıştı. Bu, bir uçak şirketinin Kübalıları Miami'ye taşımak için, Okyanus kıyısı boyunca ateşten harflerle, teklifler sunmasına engel değildi.

Lüks lokantalar sayısız. Her zaman iyi bir yemek yemek mümkün, ama ödenecek fiyat yüksek: adam başına 6 doların altına hiç düşmüyor, genellikle de 10 doların üstünde. Bu lokantalardan biri, eskiden, bir bakanın gizli sefahat yatağı idi. Ekse-lânsları, çakıl taşlarıyla, süslü mağaracıklarla bezen-

miş bir kaya bahçesi yaptırttı. Taşları tabiat imgesinde heykelleştirdi; patikaların yanlarını taştan yapılmış bitkiler ve hayvanlarla çevreledi. İşi madenler dünyasını yeniden icadetme noktasına kadar götürdü: taş, taş biçiminde yontuldu. Bu küçük evreni canlandırmak için, kafeslere aslanlar koydurdu. Şimdi bu kafesler boş.

Aslanların ve Bakanın yerinde şimdi, yazlık giysiler görülüyor. Yabancı centilmenler bu büyümlü madenleri, aptallaşmış, seyrediyorlar. Orada bulunduğum zaman, bütün masalarda İngilizce konuşuluyordu Yemek, mum ışığında yeniyordu. Bu, Birleşik Devletlerin özgür bir vatandaşı için lüksün ileri bir derecesi idi. Eğer biri bir işaret çıkacak olursa, etraf birden elektrik ışığına boğulabilir. Ama kimse bu işareti vermez. Gösteriş, hor görülür. Mumun erimesiyle düşen damlacıklar, pahalıya oturan tüketim debdebesinin gözle görülebilir aşağılatıcılığını ortaya kor.

Gece kulüpleri her zamankinden daha fazladır. Prado uzun zamandır Amerikalı turistlerin uğrağı olan bir sokak - çevresinde yüzlercesi vardır. Kapılarının üzerinde elektrik akımı, onu tekeline bulunduranların imtiyazlarını ilân eder.

Göz kırpan, insanı çeken isimler oradan geçenlerin gözlerini deler.

Dünyanın en büyük dans salonu olan Tropicana'da, yeşil örtülerin erafında bir kalabalık toplanmıştı. O halde, Küba'da kumar oynanıyor? Halâ mı? Yanımızdakilerden biri kısaca cevap verdi; "kumar oynarız".

Para atarak çalışan kumar makinaları yasaklanmıştır. Ama millî piyango yine vardır*. Büyük kumarhaneler ve bütün büyük otellerde kumar salonları vardır.

Fahişeliğe gelince, birkaç ev kapatılmıştı, fakat sonradan bunları rahat bıraktılar.

İlk günlerde, bunları hatırlıyarak birçok ke-re kendi kendime dedim ki, başlangıçlarında, bütün devrimlerin, ya da devrimlerin büyük çoğunluğunun, ortak bir niteliği vardır: sadelik. Küba'nın sadeliği nerede?

Bugün, bulutsuz bir sabah vakti, masamın başında oturuyorum: pencereden altıgen prizmaların ve diktörtgenlerin kemikleşmiş patırdısını görüyor ve kendimi, Küba gerçeğini gerçekten gizlemiş olan bu habis dertten kurtulmuş hissediyorum: **retinosis pigmentaria**.

Bu, benim sözlüğümden bir kelime değil. Bu sabaha kadar teşkil ettiği tehlikenin farkında değil-dim. Doğruyu söylemek gerekirse, bu sözcüğü şimdi, Kübalı Bakan Oscar Pinos Santos'un 1 Temmuz 1959'da verdiği bir söylevi okurken buldum:

“Bir yabancı turistin Havana'da birkaç gün ya da birkaç saat kaldıktan sonra, Küba'nın o az gelişmişlik adını alan uluslararası trajedinin kurbanı olan uluslardan biri olduğunu anlayabileceğini hiç sanmıyorum.

“O, bu adanın sadece, muhteşem bulvarları olan, en yüksek kaliteli malların en modern mağazalarda

* Şimdi yerini, İskân Bakanlığı'nın, yani INAV'ın sattığı bonolar almıştır.

satıldığı bir kentini görmüş olurdu. Kenti kaplayan televizyon antenlerini saymağa kalksa, sefaletimize nasıl inanabilir? Bütün bu belirtilere bakarak, yüksek düzeyde bir üretime sahip olmayı sağlayan araçlara sahip, zengin bir ulus olduğumuzu düşünmez mi?"

Pinos Santos, bir şeyin yanındakini görme hassasını kaybetmesi ile beliren, retinosis pigmentaria adını alan, bir göz hastalığı vardır, diyordu. Küba'dan iyimser kanılarla ayrılanların hepsi hastadır. Burunlarının ucunu görürler ama, onun yanındakini asla göremezler.

Pekalâ. Yanlış bilgiler edinmiş bir turistin özrü vardır. Bundan emin olarak, kendi kendime, kendimi boşu boşuna suçladığımı söyledim. İnsan bu hastalıktan birdenbire kurtulur. Eğer bir turist kendini hayale kaptırır ve bununla tatmin olursa bundan ancak kendisi suçludur.

"Retinosis". Bu sözcüğü unutmuştum. Ama birkaç günden beri, derin yanılgımı anlamış bulunuyorum. Ön yargılarımın dağıldığını hissettim. Bu başkentin gerçeğini keşfedebilmek için, herşeyi başaşağı görmem gerekiyor.

Geceydi. Adanın iç taraflarına yaptığım bir yolculuktan uçakla geri dönüyordum. Pilot beni yanına çağırdı: inişe geçmiştik. Bir parıltı kümesine doğru dalıyorduk; elmaslar, yakutlar, firuzeler. O anda denizin siyah camında yansıyan ateş yığınının hayranlık duymamı engelliyen, yakınlarda geçen bir konuşmayı hatırladım. Bu zenginlikler, Küba'nın değildi. Bütün adanın elektriğini üreten ve dağıtan, bir yankee şirketi idi. Şirket "Yankee" sermayesini ada-

ya yatırmıştı, ama merkezi Birleşik Devletler'deydi ve kârlarını yurduna geri taşıyordu.

Ateşler büyüdü, değerli taşlar irileşti, parılda-
yan meyvalar halini aldı; gecenin örtüsü yırtıldı.
Yere inerken, ışıklar yeniden belirdi ve kendi ken-
dime, "parlayan, yabancı altındır" diye söylendim.

Artık, gece olup da elektrik düğmesini çevirdi-
ğimde odamın, dediklerine göre, bütün Lâtin Ame-
rika'nın elektrik tekeli elinde bulunduran bir şir-
ketin inayetiyle geceden kurtulduğunu biliyordum.
New York limanında büyük ve sarsılmaz Özgürlük
Anıtı'nın taşıdığı meşale gerçek anlamını kazandı:
Kuzey Amerikalılar, kendi elektriğini kendisine ol-
dukça pahalıya satarak, Yeni Dünya'yı aydınlatı-
yorlardı.

Aynı şekilde, Küba'daki telefon şebekesi de bir
Amerikan kumpanyasına aittir. Bu şirket bu alana
oldukça büyük bir sermaye yatırmıştı. Kısacası, Kü-
balıların telefonla konuşabilmeleri Birleşik Ameri-
ka'nın yardımseverliği sayesinde mümkün oluyor-
du.

Herşeyi yanlış anlamıştım. Zenginlik belirtile-
ri sandığım şeyler, gerçekte, bağımlılık ve yoksul-
luk belirtileriydi. Telefonun her çalışında, neon lâm-
basının her yanıp sönüşünde doların küçük bir par-
çası adayı terk ediyor ve Amerika kıtasında kendi-
sini bekliyen diğer parçalarla birleşerek, bir doları
tamamlıyordu.

Kamu hizmetlerinin yabancıların iltizamına ve-
rildiği bir ülke için ne söylenebilir? Çıkarlar çelişir.
Bütün Lâtin Amerika Devletlerindeki elektrik ener-

jisini elinde tutan dev tekele karşı Kübalılar ne yapabilir ki? Bu şirketin bir dış politikası olsa gerktir ve Küba da satranç tahtası üzerindeki bir piyondan ibarettir.

Bir ulus, fertleri kendi aralarında haberleşebildikleri ölçüde birliğini kurabilir. Eğer yabancı bir el sürekli olarak yurttaşlar arasında aracılık yapmak durumunda ise; fabrikayı, okulu hatta evi aydınlatmak için ona başvurmak gerekli ise; ülkenin elektrik enerjisine kavuşması başka bir ülkenin başkentinde, başka bir ülkenin insanları tarafından kararlaştırılıyor ya da önleniyorsa, yurttaşlar arasında derin ayrılıklar çıkar ve o ulus çöker. Amerikan tekelleri Küba'da devlet içine bir devlet soktular. Malî bir iç kanama ile kansız bırakılan bir adaya egemen oldular.

Liman vinçlerinin rıhtıma bıraktıkları her yeni Amerikan otomobili ile, kan, daha kuvvetle ve daha hızla akar. "Otomobiller her yıl bize milyonlara maloluyor," diyorlar.

Küba'daki otomobillere dikkatle baktım ve devrimin ilk izini keşfettim. Kübalılar otomobillerini parlatıyorlar; krom ve nikel parıldıyor. Ama otomobiller biraz eskimiş. En yeni otomobil 14, belki de 18 aylık. Chicago ya da Milwaukee'de bunların ikizleri çoktan çöplüğe atılmışlar bile. Kısacası, Küba'nın kanaması artık durmuş. Hükûmet, lüks malların ithalini yasaklarken ne yaptığını biliyordu. Artık otomobil sahipleri kıtanın hızına ayak uyduramıyorlar.

Daha bir gece önce, beni o denli şaşırtan o bitmez tükenmez otomobil resmi geçidini seyrederek,

kendi kendime, ölümlere baktığımı söyledim. Onları yenileyen, onları yürütmek işini yüklenen devrimdi. Daha çok uzun bir süre işe yaramak zorundaydılar.

Evlât edinme yoluyla Kübalı olan bu otomobiller, daha uzun yıllar Küba'ya hizmet edecekti. 10 ya da 20 tamirden sonra adayı, değerlerinden on, hatta yirmi kat fazlasını ödemekten kurtarmış olacaklar. Hiç değilse bu alanda kanama durdurulmuştu.

Arkadan gelenlerle, Havana sokaklarını bu ağır makinalarla tıkayan sistemi daha iyi anladım. Her otomobile altı ya da yedi kişi tıkmıştı. Otomobil sahipleri hiç şık olmayan, hatta yoksul giysiler giymişlerdi. Avrupa'da otomobil, giyinişte bir rahatlık, bir refah demektir. Otomobil alıcıları genellikle orta sınıflardır. Ama Küba uzun bir süre, aşağı - orta sınıfların ve iyice ücret alan işçilerin otomobil almak gücünde olduğu Amerika'nın etkisinde kalmıştı.

Kübalılar, Yankee'leri, onların imkânlarına sahip olmaksızın, taklit ettiler. Açlıktan ölmek şartıyla, içi boş cüzdanlar en pahalı otomobillere erişebiliyordu. Küba'lılar duvarların ardında yavaş yavaş ölmeğe, dışarıda bir Chrysler'in direksiyonunda görünebilmek için razı oluyorlardı.

Vedado ve gökdelenlerini başka bir açıdan görmeyi de öğrendim. Bir akşam üstü Revolución'un yöneticisi Carlos Franqui'ye, 1952'de Vedado'yu saran salgın hakkında sorular sordum.

Gökdelenleri kim yapmıştı? Küba'lılar. Hangi sermaye ile? Küba sermayesiyle.

“Kübalılar bu kadar zengin midir?”

“Hayır”, dedi. “Bazı büyük yatırımlar vardır, fakat bu gökdelenlere yatırılan paranın çoğu küçük ve orta çaptaki tasarruflardan gelir. Bütün hayatları boyunca beşbin, onbin dolar artırabilen orta yaşlı dükkân sahipleri düşünün. Küba’da endüstri olmadığına göre, paralarını nereye yatırabilirlerdi?”

“Onlara kendi endüstrilerini kurmalarını öneren olmadı mı?”

“Bazı maceracılar, teşebbüslerini geliştirmek isteyen bazı küçük perakendeciler oldu. Ama bu, hiç bir zaman olumlu sonuç vermedi; büyük toprak sahipleri bundan hoşlanmadılar. Bundan hoşlanmadıklarını açıkça söylediler ve düşüncesiz imalâtçı da durumu nihayet anladı. Zaten tek bir hisse payını dahi satmaya yanaşmazdı. Bizde adet budur; herşey inşaat sektörüne akar. Orta sınıflarımız için en güvenilir yatırım budur.”

Bu modern sarayların, az gelişmiş bir ülkedeki kötü alışkanlıklardan doğduğunu şimdi anlıyorum. Küba’da zenginlik, toprak demektir. Toprak birkaç aileye milyonlarca dolar ve soyluluk kazandırmıştır. Toprak mülkiyetindeki istikrara bakarak orta sınıf, bunun emin bir yatırım alanı olduğunu düşünüyordu. Ama toprak az olduğundan ancak küçük toprak parçaları edinebildiler; bu toprakları ekip biçemeyeceklerinden de üzerlerine binalar diktiler. Endüstri alanında macera aramaya, kiraların yanıltıcı istikrarını tercih ettiler. Makinalar döner; değişir, değiştirilir. Her şey hareket halindedir; ama bütün bunlar nereye gider? Oysa “emlâk” zenginliği, aksine, son derece emindir. Taştan bir inşaat yerin-

den kımıldamaz, dolayısıyla istikrarlıdır; yerinden oynatılamayacağından, kimse alıp götüremez.

Batista'nın ve çevresindeki spekülâtörlerin kışkırtmasıyla, bu yoksul ülkenin küçük zenginleri, sonuçlarını hesaplamadan, bir çılgınlıkla, Miami ile rekabete kalkıştılar. Bugün ise bu mükemmel apartmanlar, sırtlarında bir yük haline geldi. Vedado'nun gökdeleni, modeliyle çelişen bir kopyadır. Birleşik Devletler'de önce makina gelmiş, anıtın biçimini o belirlemişti.

Küba'da, gökdelen çılgınlığının tek bir anlamı vardı: İstifçi burjuvazinin ülkeyi endüstrileştirmek için inatçı direnişini ortaya koyuyordu.

“GRANMA” DEVRİM GETİRİYOR

Devrim, sert bir ilâttır. Bir toplum kemiklerini çekiç darbeleriyle kırar, yapılarını yıkar, kurumlarını devirir, mülkiyet rejimini değiştirir ve zenginlikleri yeniden dağıtır, üretimini başka ilkelere uydurur, büyüme hızını mümkün olduğu kadar artırmaya çalışır ve, bu kökünden yıkma ile birlikte, yeniden kurmaya, kemik aşısıyla kendine yeni bir iskelet vermeye yönelir. Çare aşırıdır; genellikle şiddet kullanılmasını gerektirir.

Düşmanın ve onun çeşitli müttefiklerinin kökünün kazınması, kaçınılmaz bir şey değildir; ama bunun için hazır olmak da gereklidir. Ayrıca, iç ve dış düşmanların embriyon halindeki yeni düzeni yıkmayacağını, zafere ulaşmış hareketin, mücadele sı-

rasında, hatta zafere ulaşmakla niteliğini değiştirmeyeceğini hiç bir şey garanti edemez.

Ezilenlerin, içinde yaşadıkları şartlardan az çok hoşnut oldukları sürece, böylesine tehlikeli bir şekil değiştirmeden korkacakları düşünülebilir. Yığınlar, çıkarların yeniden ayarlanması, karşılıklı ödünler, reformlar gibi diğer bütün yolları denedikten sonra, son çare olarak isyan etmeye karar verirler. Karar verdikleri söylenebilir mi acaba? Genellikle, büyük bir değişme, yığınları devrime götürür. İflâslar ve kıtlık, savaş ve yenilgi onlar adına karar verecek, bazen devrimci partiyi hiç uygun görülmeyen bir zamanda iktidarı devralmaya zorlayacaktır.

Burada beni en çok şaşırtan, meselelerin bu kadar birden bire patlak vermiş olması. Gözle görülebilir en küçük bir buhran bile gelen olayları haber vermedi. Dört yıl önce bir hükûmet darbesi, Batista'yı iktidara getirmişti. Çok az kişi tepki göstermiş, halk, lâftan başka hiç bir şeyin çıkmadığı, konuşmuş meclislere olan nefretiyle, diktaya boyun eğmişti.

Yine de, birgün 26 Temmuz 1953'de genç bir hukukçu, Fidel Castro, bir avuç arkadaşıyla birlikte Moncada Kışlası'na saldırdı. Ama yakalandı, hapse atıldı ve mahkûm oldu. Halk oyu ona büyük bir destek göstermedi. "Kimdir bu kabadayı? İşte sana bir yaramazlık! Üstelik de bir netice yok. Batista kızmış olsaydı acısını bizden çıkarırdı!"

Muhalefet partileri derhal bu aceleci, başarısız genç adamı suçlamaya başladılar. Küba Komünist Partisi maceracılıktan dem vurdu. Gerçek Partisi

hayır, dedi. Ortodoks Parti daha da sert davrandı*. Castro darbeyi düzenlediği sırada bu partinin bir üyesiydi.

Bütün bu olgun ve düşünceli insanlar şöyle dediler: "Bir sol kanada ihtiyacımız var. Ülkemizin bütün umudu bundadır. Amerikan Cumhurbaşkanı demagojiyle Amerika'yı Küba'da düşünce özgürlüğü olduğuna ikna etmek için, en küçük bir kıpırdanışta bulunmaması şartıyla, bir sol kanadı hoşgörüle karşılayacaktır. Pekalâ! Şu halde hiç bir şey yapmıyalım, ama varolalım yeter. Zaman lehimize işlemektedir! Ama, bir çılgınlık yaparak bu denge- nin bozulmasına yol açacak sorumsuz bir afacana asla ihtiyacımız yok."

Adaya yeniden sessizlik hakim oldu.

İki yıl sonra, zavallı bir danışman Diktatöre kimi itidal tedbirleriyle halkın rejimle uzlaşmasını temin edebileceğini söyledi. Affedilerek sürgüne yollanan Castro, Meksika'ya geçti. Batista'nın bu gösterişli alicenaplığı kimseyi aldatmadı ve sadece Castro'nun işine yaradı.

Bundan sonra, hiç bir şey olmadı. Belirli bazı köylü bölgelerinden boğuk sesler yükseldi, fakat tarlalarda kayboldu ve kentlere ulaşamadı. Küba'ya düzen hakimdi. 50.000 asker ve iyi beslenmiş bir polis gücüyle iktidarının zirvesinde olan diktatör, Amerikalılara şeker ve eğlence satıyor, İngilizlerden silâh satın alıyordu. * İflâs, görünürde değildi. Ada pek sıhhatli görünmüyordu ama, bu da olağan-

* Batista rejiminde iki muhalefet partisi.

* 1959'de A.B.D. Küba'ya silâh sevkiyatını yasakladı; bu yüzden İngiltere'den ithalat başladı.

dı. Batisya'ya gelince, kasaları dolarla tıka basa doluydu.

Polis müdürü rejime hayran ve ölesiye sadıktı. Havana kumarhanelerinden her gün 10 bin dolar haraç yiyordu. Günler birbirini izliyordu, ve hiç olmazsa görünüşte, hepsi birbirinin aynıydı. Spekülâtörler spekülâsyona devam ettiler; karanlık işler çevirenler, karanlık işlerini sürdürdüler; işsizler işsizdiler, turistler sarhoş oldular; gıdasızlıktan, sıtmadan ve asalaklardan kırılan köylüler, her üç günün birinde bir başkasının toprağı üzerinde çalışmaya devam ettiler.

Her iki Kübalıdan sadece biri okuma biliyordu, ama o bile artık okumayı bırakmıştı. Sıkı bir şekilde denetlenen gazeteler, okunmaz hale gelmişti. Kitaplar üzerinde de sansür uygulanıyor, kitapçı dükkânlarını ve üniversiteyi alt üst ediyordu.

Muhalefet partileri konuşmaya devam ettiler. Kendilerini demokratik özgürlüklerin bekçisi sayıyorlardı. Hepsi, hattâ Komünist Partisi bile seçim yapılmasını istiyordu. Fakat her geçen yıl daha az duyulur oldular ve sonunda ülke seslerini büsbütün duymaz oldu. Şüphesiz, Batısta'dan herkes nefret ediyordu, ama kimse onu devirmek için ne yapılması gerektiğini bilemiyordu. İnsanlara genel oy hakkından söz ettiğinizde, suratınıza gülüyorlardı. Kısacası, değişmeyen bir ortama rağmen, sürekli sefaletle boyun eğmiş bir ülkeydi Küba.

Derken, diğer günlerden ne daha iyi ne de daha kötü olmayı vaad eden bir gün geldi çattı. Havana'da o sabah her sabah olduğu gibi, polis, kumarhaneleri gezerek müdürün haracını topladı; ahlâk-

lılar takımı, kızları soydu. Gazeteler Wall Street'ten ve yüksek sosyeteden, geçen gece kimin kimin evinde olduğundan, söz ettiler. Küba'nın en ünlü konuklarının listesini yayınladılar. Gök bulutluydu, kuvvetli bir rüzgâr vardı; batı'da azamî ısı 82°, doğu'da 86° veya biraz daha fazla idi. 2 Aralık 1956 günüydü. O gün, geldiğini haber vermeksizin, devrim başladı.

Meksika'dan gelenler, "Granma" adında eski, küçük bir tekneye doluşmuş seksen kişiydi. Deniz dalgalıydı; körfezi aşmak bir haftalarını almıştı. 2 Aralık'ta Santiago yakınlarında karaya ayak bastıklarında, ölmek üzere olduklarını sandılar. Çoğu kusmaktan bitkin, zar zor ayakta durabiliyordu.

Askerler ve polis onları bekliyordu. Bazı gençler karaya çıkışlarını desteklemek için şehri harekete getirmek görevini almışlardı. Fakat fırtına tekneyi geciktirmiş, kararlaştırılan günde ayaklanma patlak vermiş ve başkaldıranlar, yarımsız, katledilmişti. Ortaklıkta kalmış, kuşatılmış küçük savaş birliği komando guruplarına ayrıldı. Bir tek hedef vardı: dağlar. Orada buluşacaklardı. Yeniden bir araya geldiklerinde, pek çoğu, artık yoktu.

Bir kaçı yakalanmış, öldürülmüş ya da hapse atılmıştı; diğerleri kayıptı. Bir grup, bir yeraltı teşkilâtı kurmak üzere başkente gitti. Adanın en yüksek dağ silsilesi olan Sierra Maestranın zirvesine sadece 12 kişi ulaşabildi. Orada, dağların tepelerini çevreleyen bulut örtüsü içinde, gizlendiler.

1 Ocak 1957'de, durum açıklık kazanmıştı. Ordu ve polis düzlüğe ve kentlere hakimdi. Kayalık bir kartal yuvasında 30 kadar "kanun dışı" adam,

açlıktan ölmek üzereydiler. Parayla kandırılmış bir köylü bir baskında onları yakalattırmazsa, kendi kendilerine teslim olacak hale gelmişlerdi.

Kentlerdeki insanlar öfkeyle omuzlarını silkiyorlardı. "Castro yine bir azizlik yapıyor. Ama bu kez kaybedecek. Beklenmedik bir saldırı yaptığını sanıyordu, ama asıl afallayan kendisi oldu. Bu, umutsuz bir harekettir."

Geçen gün Havana'da Castro'nun arkadaşlarından biriyle karşılaştım, ilk günlerdeki arkadaşlarından biri. Gülerek, "başlangıçta bu, bir **putsch**'a (ayaklanma) benziyordu," dedi.

Ama ben onunla hiç aynı kanıda değildim. Putsch, kentlerde başarıya ulaşır ya da yenilir. Küçük bir isyancılar grubu beklenmedik bir anda bakanlıkları, merkez organlarını, başkent sinir merkezlerini ele geçirir. İsyancılar eğer başarıya ulaşacak olurlarsa, zaferlerini, beklenmedik bir anda ortaya çıkmış olmalarına borçludurlar. Kent bir rejim altına uykuya yatar, uyandığında başka bir rejim gelmiştir.

Ama, 2 Aralık'cılar, tecrübeli bir putsch'çunun öğütleyeceklerinin tam aksini yaptılar. Karşı karşıya olan güçlerin arasındaki eşitsizliği ani bir baskınla gidermeyi reddederek, açıkça ortaya çıktılar. Bir bakıma bu, Batista'nın askerlerine verilen bir randevuydu. Hattâ, adreslerini bile verdiler. Bütün adaya Sierra Maestra'da kamp kurduklarını duyurdular. 2 Aralık gününden itibaren hergün askerî uçaklar bulutların üzerinden devriye uçuşları yapmaya başladı.

İlk günden itibaren açıkça ortaya çıkmaları, şüphesiz beceriksizliklerinden değildi. Gerekli anda gizlice düşmana yaklaşıp, hızla darbeyi vurup, ortalıktan kaybolduklarını gördük. Dağlara sahip çıkarak, ilk hedeflerine ulaştılar; bütün halka, mevcudiyetlerini duyurdular. Yapılacak ilk iş, kendilerini duyurmak, Batista ordularından gizlenmekti, ama asla kendi halklarından değil. Batistanın düzenli ordusunun, emirnameler, çizme şakırtıları, tüfek sesleriyle, bütün ülkeyi serseme çevirip, büyük bir kargaşa yaratacağından emindiler.

Bunda yanılmamışlardı. Köylülerin sırtından yaşayan düzen kuvvetleri her yere düzensizlik taşıdılar. Dağların etrafını sarmaya başladılar; halk, bölgede uzun bir süre yerleşmiş, subay kılığındaki baskıya boyun eğdiği halde, yeni maskelerle geldiğinde artık ona katlanamıyordu. Hayır, birkaç genç adamın, gericiliğin bütün güçlerini üzerine çeken bu uğraşısı, kuru sıkı bir kabadayılık ya da enayice oynanan bir kumar değildi. Yurttaşlarına, adanın yüksek bölgelerinin Batista'dan kurtulduğunu duyurmak için, ölümü göze aldılar. Birdenbire, düzlük tekiler de esaretlerinin bilincine vardılar; adanın yüzde doksandokuzu "kurtarılacak toprak" haline geldi. Ama, bu güce 1956 1957 kışı sırasında henüz ulaşamamışlardı. Herşeyden önce, halkın güvenini kazanmak zorundaydılar, bunun için de direnmek, o kadar. Askerleri öfkeliendirmek ve öfkelerini köylülere seyrettirmek... yüzlerce asker, Sierra'nın yamaçlarına büyük güçlkle tırmanıyor, zirveye doğru yarı yola ulaştıktan sonra elleri boş dönüyor, az sonra tekrar biraz tırmanıyor ve tekrar keçi inatçılığıyla vadilere geri düşüyorlardı.

İsyancılar henüz savaş kabullenecek kadar kalabalık değillerdi; bu, ileride mümkün olacaktı. Birinci hedef, büyük bir hareketlilikle ağır donatımlı birliklerden yakayı kurtarmak ve sonra, arada sırada, baskınlar yapmak, ateş açmak, düşman birliklerini paniğe düşürmek ve kaçmaktır.

Bu, monoton ve tehlikeli, güç iş, gerekli olduğu sürece, sayısız partizanın katılmasıyla büyüyüp daha iyi silâhlanıncaya kadar; bu küçük grup, bir ulusun bütün ümidini kendinde toplayıncaya kadar; bu eşit olmayan savaşa tanık olan halk, şüphecilik ve boyun eğmenin zincirlerini kırıp, "sonu şüpheli bir 'savaş' " bir devrime dönüştürünceye kadar, her gün yeni baştan tekrarlanmalıydı.

Gördüğünüz gibi, bir putsch'un tam aksi. Baskıyla, yarım yüzyıllık korku ile parçalanmış bir ülkede, genç adamlar milletin birliğini yeniden sağlamak için, yalnız bırakılmış fakat halkın gözü önünde cereyan eden mücadelede ölümü göze aldılar.

Herşey, öngördükleri gibi, adım adım başarıldı. Öyleyse, haklıydılar. Ama neden?

Diktatörlük Kübalıları eziyordu, bu açıktı. Ama, eğer bir ülke yıllar boyu süren bir deneyden sonra, demokratik kurumlarından nefret edecek olursa, otoriter bir rejim uzun bir süre için yerleşebilir. Siyaset, artık hazır bir reçeteye uymuyor. Hiç bir yerde. Bir halkın kışlalara saldırması için, silâhlı kimselere karşı çıplak elleriyle savaşması için, dayanılmaz kötülüklerin altında ezilmesi gerekiyor. Hattâ, bu kötülüklerin sürekli olarak artmış olması gerekiyor. Köylüler isyancıların safına katıldığın-

da, ölmeyi ya da öldürmeyi göze aldıklarında, isyan şüphesiz ki halkın güvenine lâayık olmuş ve nihayet onu saflarına kazanmıştı.

Fakat tek başına güven, yeterli değildir. İki şartın yerine getirilmesi gerekir: bir felâketin belirmesi ve yeni bir ümidin, yeni bir kurtuluş yolunun ortaya konması. İkinci şarttan ilerde söz edeceğim; ilkönce birincisini daha iyi anlamaya çalışalım.

Dedim ki, hava açıldı, adanın doğusundan batısına her şey, olduğu gibi, tam bir uyuşukluk içindeydi. Küba'yı görünürde bir tehlike tehdit etmediğine göre, yeraltında bir büyük değişiklik Küba'yı için için yıkıyor olmalıydı; bütün, ya da hemen hemen bütün sosyal tabakalar kendi iç güçleriyle, delice ve ölümlü bir girdaba sürükleniyor, gizli kasırganın hızı günden güne artıyordu. Halk Castro'nun arkasında toplandığında, Küba toplumu artık çöküşün eşiğinde olsa gerekti.

Mesele açıkça, Batista idi! İşe onu yerinden atmakla başlamak gerekiyordu, ama gerçek mesele daha ciddi idi. Küba ulusu bütün yapılarını tepeden tırnağa yenilemek zorundaydı, yoksa ortadan kalkacaktı. İsyancı liderler bunu kavramışlardı. Halkın, durumun ivediliğini hissetmesini bekliyorlardı.

Ada şekerle geçiniyordu. Ama bir gün insanları, şekerden ölebileceklerini keşfettiler. Boyun eğişi, bir fırtınaya ve Castro'nun ümit ettiği gibi, devrimciliğe dönüştüren bu gerçeği, ülkenin iç bölgelerini görmek için kenti terkettiğim anda, ben de keşfettim.

ŞEKER KOTASI

Bir şeker kamışı tarlası, kanımca, pek neşeli bir yer değildir. Haiti'de, içinde hayaletlerin dolaştığı söylenen, birkaç tanesini gördüm. Çatlamış bir yolun kırmızı toprağını ve güneşin altında, kamışın tozlu çürüyüşünü hatırlıyorum.

Küba'da bu sapların geçit vermez kalabalığına, aynı ilgiyle baktım. Bu saplar, birbirleri üzerine abanır, sarmaş dolaş olurlar. Biri diğerine dolanır ve zaman zaman ikisi arasında bir kaynama olduğu, siyah ve derin bir tünelin açıldığı görülür.

Yeşilin bütün tonları - koyu yeşil, çiğ yeşil, lahana yeşili, kaba yeşil, mavi yeşil - gözün görebildiği kadar uzanır. Beş yıl süreyle yeniden ekilmesi gerekmeden, her yıl saplar kesilir. Port - au - Prince'te olduğu gibi burada da bu inatçı verimlilik ba-

na, bir bitki ayininde bulunuyormuş hissini veriyor.

Central adını alan fabrika, birkaç adımlık mesafedeydi; oraya gittim. Bütün adaya yayılan şeker fabrikaları, kentlerden uzak, tarlalara yakın yerlerde kurulmuştur. Burada bu yarı işlenmiş şekeri üretirler.

Girişte her şey karmakarışıktır: öküz arabaları, kamyonlar, şeker kamışı saplarını dönen bir kayış üzerine boşaltırlar. Pis ve yeşile çalan bu dalların itişip kakışan düzensiz akışı başlar. Çukurun içine onlarla beraber sinekler de bir bulut halinde üşüşürler ve kayış bütün yeşilliği ilk başkalaşıma doğru, onu toz haline getirecek olan demir dişlilere doğru götürür.

Yoğun öz suyu büyük fiçılarda toplanır; artıklar yakılmak üzere kazanlara gönderilir. Şeker kamışı hem işlenen hammaddeyi, hem de fabrikanın yakıtını sağlar; fabrika kendi kendine yeterlidir.

Bir fırının yanma gittim. Kan ter içinde, sineklerle cebelleşerek kamıştan elde edilen öz suyunun başkalaşımını seyretmek için, kazan deliklerinin yanında durdum. Sıvının buharlaşmasını, melâsın hamurumsu dalgalanışını gördüm. Büyük bir fiçinin dibinde dönen bir disk, merkezkaç kuvvetle son bir eleme işlemini tamamlıyordu. En sonunda, işçiler donuk, nemli, kahverengi kristali torbalara dolduruyorlardı.

Sanırım torbaları en yakın limana taşıyor ve oradan gemilere yüklüyorlardı. Ama bu kadarı bana yetti. Oradan ayrıldım.

Sıcaktan çok, o koku beni kahretti; bir hayvan kokusu, sanki şeker aynı zamanda hem bir bitki özü hem de bir madenî yağ idi. Burun deliklerime, damağıma yapışıp bütün gün beni terketmedi; yediğim ette, pirinçte, içtiğim sigaralarda ve hattâ ta pipomda tatlığımı sürdürdü. Bu kokuda tabiî bir damıtlamanın tatsızlığı vardır, ama hafifçe yanık yapışkanlığı, pişirmeyi ve bu yapılan işin bütün ustalıklarını hatırlatır insana yine de.

Kısacası, tam bir başkalaşım içinde olan, yarı işlenmiş bir ürüne özgü bir kokudur bu. Bu nemli kumdan beyaz şeker parçaları üreten, A.B.D.'deki, büyük rafinerilerde bu kokunun duyulmadığından eminim. Küba'da şeker rafine edilmez. Bu güçlü ve aşırı organik koku Küba'nın kendi kokusudur. Temel endüstrileri olan **guarapo**'nun, başka bir deyişle kamış irininin bu beyaz, taze yan ürününü tükettiklerinde Kübalıların boğazlarına yapışan işte budur.

Bir işlenmemiş şeker adası! İşlenişin tam ortasında onu durduran kimdir? Sömüren ülke, sömürgelerinden ilkel bir şekilde üretilen gıda maddelerini satın alır. Öte yandan da, sömürgesinde bu hammaddeleri işleyecek endüstrinin kurulmasına karşı çıkar. Kendi başına tam olarak işleyemediği, tek bir besin maddesi üretiminin hâkim olduğu bir ekonomiye sahip olan Küba bu haliyle tam bir sömürge görünüşündedir. Oysa bağımsız ve egemen bir devlet olalı yakında altmış yılı aşmış olacak. Bu açık çelişmenin ardında, tarihin bazen bütün bir milleti içine attığı, ve orada yüzyıllar boyunca unuttuğu, tuzaklardan birinin, gülünç bir avın varlığını sezdim.

1900 yılından önce de şeker kamışı tarlaları vardı. İspanyolların zamanında bile, Yankee yatırımları vardı. Fakat toprak sahiplerinin mağrur güçsüzlüğü büyük teşebbüslerin kurulmasına engeldi.

Küba, feodal çağı yeni geride bırakırken, 1895 te sömürgeci İspanya'ya karşı silâha sarıldı Büyük "İspanya - Küba Savaşı" sömürgeciliğe karşı bir başkaldırmadan ibaret değildi; Ülke, eskimiş yapılarını yenilemek, bir yüz yıl gecikmiş olan burjuva devrimini yapmak, kişi özgürlüklerini ekonomik liberalizme dayandırmak istiyordu. Vatandaşın, toprak sahiplerinin haklarından üstün olan hakları, mütevazî fakat işe yarıyan bir endüstri: tranformasyon sanayii, tamamlama ve işlenme sürecinin sonunda meydana gelen tüketim malları hafif sanayii.

Fakat başlangıçta ada tarımsal kalmaya devam edecekti. Alıcıları çeşitlendirmek için ürünleri de çeşitlendireceklerdi. Mahsullerini herkese gösterecek, en çok parayı verene satacaklardı. İlk devrimin zaferden önce ölen lideri, José Martí, şöyle diyordu: "Tek bir ülkeyle ticaret yapan ülke, eninde sonunda ölmeye mahkûmdur".

60 yıl sonra, Castro'nun bir söylevi ona cevap veriyordu: "Biz Kübalılar her zaman talihsizdik." Onu dinleyenlerin ataları çok saf insanlardı: devrimin bir başka marifeti.

Yanlış bir zamanda silâha sarılmışlardı. Dünyanın gerçek hâkimleri birbiri ardından emperyalizmin ağır buhranına girerken, Kübalılar, İspanya'nın örümcek tutmuş sömürgeciliğine karşı savaştılar.

Fraklar ve askerî üniformalar giymiş adamlar haritaların etrafında toplandılar ve kurşun kalemle dünyayı parçaladılar. A.B.D. de buhrandan kurtulamadı. Üretimin artışı Amerikalı kapitalistleri rahatsız ediyordu: üretim fazlası için pazarlara, sermaye fazlası için emniyetli yatırımlara ihtiyaçları vardı.

Monroe Doktrini anlamını değiştirdi. Ortaya atıldığında, bir politikanın tanımlanmasından ibaretti. 2 Aralık 1823'de Amerika Birleşik Devletleri'nin başkanı, "Amerika Amerikalılarıdır" esasını ilân eden bir bildiri yayınladı. Birleşik Devletler Avrupa'nın iç meselelerine karışmıyacaktır. Ama Avrupa da artık Amerika'yı kolay sömürgeleştirilebilir bir alan olarak görmekten vazgeçmelidir. Amerika Amerikalılarıdır; ne fazlası ne de azı. 1900 yılına doğru, bir iş adamları ve politikacılar çetesi bu ilkeyi yeni bir dile çevirdiler, şimdi artık şu anlamı taşıyordu: "Güney Amerika, Kuzey Amerika'nındır."

İkinci Sanayi devrimi bütün tehlikeleriyle, rahatsız edici kitle üretimiyle, doğurması mümkün korkunç buhranlarıyla başlamıştı. Henüz bulanık ve iyi anlaşılmamış bu gerçek daha büyük kârlara giden yolu gösteriyor ve aynı zamanda da sistemi bütün zaafıyla ortaya koyuyordu. Böylece kimsenin sözünü etmediği tedrici bir başkalaşım ortaya çıktı: serbest teşebbüs ve serbest rekabet ortadan kalktı; tekeller doğdu.

Kübalıların talihsizliği işte buydu: koca bir yüzyıl A.B.D.'ye hayran kalmışlardı. Küba'nın ilk büyük isyancıları Amerika'nın kurumlarını, rekabet serbestisini, vatandaşlık haklarıyla mülkiyet rejimi arasındaki bağı yakından incelemişlerdi. Oysa bu

örneğe bakarak güçlenip, yeniden savaşa başladıklarında modelleri artık mevcut değildi. İlk kurbanı olacakları tekellerin emperyalizmini, bir liberalizm perdesi gizliyordu.

Theodore Roosevelt henüz birleşik Devletlerin başkanı değildi. Bizim Jules Ferry'miz * gibi, o da sömürgeciliğin kuramcısı oldu. O'na göre A.B.D. sermaye fazlasını yeniden yatırmak için tek bir yola sahipti. Bu sermaye fazlasını, Amerika'daki diğer yeni ülkelere ve özellikle, şekeri sermayeyi çeken Küba'ya akıtmak.

Kübalılar savaşa dursun, onlar Küba meselesini enine boyuna incelemişlerdi. Vecd içindeki Püritenler tanrının bu yaptıklarını takdis ettiğini düşünüyorlardı. Umduklarından da iyi bir iş olacağı benziyordu. Biraz cesaretle, beklediklerinden çok daha iyi neticeler alacaklardı.

A.B.D.'de Güney'deki pancar ekicileri ve az sayıdaki şeker kamışı üreticisi, çok yüksek net maliyetle çok az miktar üretebiliyordu. Millî talebi karşılayamadıklarından, kendilerini koruyacak sabit yüksek fiyatlara ihtiyaçları vardı.

Küba, tanrının bir armağanıydı onlara. Mesele adayı kapalı bir sistemin içine sokabilmekten ibaretti. Yüksek gümrük duvarlarının kanadı altında, Amerikan şeker üreticileri dünya fiyatına aldırmasızın fiyatları kendi maliyetlerine göre tesbit edeceklerdi. İç pazar kendi üretimlerini tamamen emecek ve sonra, geriye kalan talep fazlasını Kübalı ekiciler karşılayacaktı. Fakat iç pazarda fiyatın

* Jules François Ferry (1832 1893). 1880-81 ve 1883-85 tarihleri arasında Fransa Başbakanı. Sömürgeci politikası ile Afrika ve Asya'daki Fransız sömürgelerini genişletmişti.

düşmesini önlemek için de adadan alacakları şekere, Yankee ekicilere ödenen fiyat ödenecekti. Bu ekonomik ayrıcalık, ilk netice olarak adayı kıtaya bağlıyacaktı.

Kübalılar savaştı; salgınlar İspanyol ordusunu kırıp geçirdi. Birden, Amerika'nın savaş gemisi Maine infilâk etti ve Birleşik Devletler'e, o zamanlar İspanyol toprağı olan Küba'ya müdahale için gerekli olan bahaneyi verdi. Bugün, Amerika'da bile, tarih profesörleri, yüzlerinde manidar bir gülümseyiş olmaksızın, bu Amerikan savaş gemisi meselesinden söz edemezler.

Ama Maine'de birkaç kişi ölmüştü. Amerikan halk oyu galeyna geldi. Monroe * ,bir püriten çömertliği ile, Amerika'yı İspanya'ya karşı bir haçlı seferine çıkardı. Eski monarşi, ağır bir yara aldı ve vantuzlarını Avrupa'ya geri çekti. Şaşkına dönmüş Kübalılar daha müttefiklerine teşekkür etmeye vakit bulamadan, müttefikleri Küba'yı işgal etmişlerdi bile. Paris'te yapılan bir antlaşma, Küba'ya bir geçici hükûmet kazandırdı.

İstediklerini gerçekleştirene kadar adada dört yıl kaldılar. Nihayet, 1903'de Küba'yı, Kübalılara terkettiklerinde, bu yeni doğmuş ulusu ileride, Strasbourg'un karaciğer'e olan düşkünlüklerinden dolayı yavaş yavaş ölen, kazlarına benzeyen garip bir yaratık haline getirecek herşeyi yapmayı unutmamışlardı.

Ülkenin geçireceğı sarsıntılara ve karışıklıklara karşı tedbirlerini de almışlardı. 1901 tarihli or-

* O tarihte A.B.D. Cumhurbaşkanı Me Kinley idi. - ç.

du tahsisat kanununa eklenen Platt Tadili, Küba'nın kurtarıcılarına, adada çıkacak herhangi bir kargaşalık halinde - yani, diledikleri zaman adaya geri dönmek ve Kübalıları gerekli görüldüğü kadar sık sık gelip kurtarmak hakkını verdi.

Adanın verimliliği yarın için en büyük talihi-
dir. Ama 1902'de bu verimlilik talihsizliklerinin ana kaynağıydı. Küba'da toprağa bir kazık çakınız; kısa süre sonra çiçek açacaktır. Dünyanın hiç bir yerinde şeker kamışı daha ucuza mal olmaz. Yankee'lerle yapılan antlaşma sayesinde, Küba, şekerini en yüksek fiattan sattı. Daha dün, Mikoyan'ın ziyaretinden işkillenen Amerikan elçisi şu ihtarnameyi yayınladı: "Küba hükûmeti mahsulün % 20'sini Sovyetlere, dünya fiyatından, satmaktadır. Bunu yapmaya hakkı vardır. Ama, Kuzey Amerikalılar şekere bu fiyatı ödemeye karar verirlerse, Küba yılda 180.000.000 dolar kaybedecektir." Bu ikaza, Küba liderlerinin verdiği cevap basitti: "Öyleyse, haydi bir deneyin."*

Onlar, Amerikan pancar ekicileri ile adadaki şeker kamışı üreticilerinin çıkarlarının birbirinden ayrılmaz olduğunu uzun zamandan beri biliyorlardı. Aynı ürün New York'ta pahalı, Moskova'da ucuz olacaktır. Theodore Roosevelt'in ve ondan sonraki Beyaz Saray'ın bütün ev sahiplerinin istediği de buydu. Dünyanın her yerinde, sermaye aynı amaca sahiptir: en ucuza maledilen şeyleri en yüksek fiata satabilen teşebbüslere girişmek. 1902'den itibaren

* 1960 yazının sonlarına doğru, Başkan Eisenhower Küba'dan ithal edilen şeker kotasında kesinti yaptı. S.S.C.B. Kızıl Çin ve Doğu Almanya, A.B.D.'ye tahsis edilmiş olan şekerden geri kalanı derhal satın aldılar. 1961'de *Commendante* Ernesto "Che" Guevara, bütün şeker mahsulünü Sovyet Blokuna satmak üzere anlaşmaya vardı.

Pittsburgh'daki, Detroit'teki, Chicago'daki fazla dolarlar, el sürülmemiş yeni Cennet'e doğru aktı. Amerika'da çelikle, makinalarla elde edilen sanayici parası, adaya geldiğinde şeker halini aldı. Tarlalar satın aldı; onları şeker kamışıyla bezedi; kamışları öğütüp onlardan o yoğun özsuğunu sıkıp çıkaracak fabrikaları kurdu.

Yankee tüketicilere, Yankee toprak sahipleri tarafından satılan Küba'nın Yankee şekerini Amerika'ya vardığı anda dolar halini aldı.

Birkaç katma yükselen aynı dolarlar çıktıkları kaynağa geri geldiklerinde hisse sahipleri arasında, dünyanın en tatlı kâr payları şeklinde dağıtıldı.

Theodore Roosevelt daha ilerisini de görmüştü. Yoksul bir ülkeye bir görev gezisine gönderilen bu altın ve gümüş parçaları, ekonomik emperyalizmin sadece bir yönünü temsil eder. En çabuk netice veren, belki de en akıllıca olan yönünü, ama en önemli olan yönünü değil.

Büyük bir bolluk halinde üretilen şeker kamışı, Küba ekonomisinin ana unsuru haline geldi. Diğer ürünler son derece azaldı, ortadan kalktı, ya da bir daha ekilmez oldu. Direnenler, son derece küçük mik tarla sınırlı kaldılar. Diğer endüstrilerin mahvolması pahasına şeker endüstrisi gelişti.

Emperyalizmin talihini düşünün. Ekonomik egemenliğini kurarak, ezilenler arasında sadece ezenlerin karşılayabileceği bir takım ihtiyaçlar yarattı. Şeker hastalığına tutulmuş olan ada, tek bir bitkinin yaygınlaşmasından zarar görerek, kendi kendine yeterlik için bütün ümidini yitirdi.

Şekerle ilgili sözleşmelerin bir karşılığı vardı. Püriten çömertliği, adadaki her şeyi geliştirmeyi vaadediyordu. Amerikan endüstricileri yapılmış malları cari fiatlardan satacaklar, Amerikan çiftçileri Küba'lı köylülere gıda maddeleri satmayı görev edineceklerdi.

Başlangıçta Kübalılar hayatlarından son derece hoşnuttular. Her şey bir peri masalı gibi başladı. Şeker, altın olmuştu. 1901'de A.B.D. sadece 550 tonu Küba'dan gelen 2.963.000 ton şeker tüketmişti. 10 yıldan az bir süre içinde orantı hızla ters yönde değişti: 1911'de 3.800.000 tonun 1.674.000 tonu Küba'dan; 1924'de 6.934.000 tonun 3.923.000 tonu Küba'dan gelmişti.

Yani Yüz yılın ilk yılında adaya 27.000.000 dolar girmişti; 25 yıl sonra, şeker kamışı ona 193.000.000 dolar getirdi. Haberler Avrupa'ya ulaştı. Kimi yoksul İspanyollar bu kez göçmen olarak eski sömürgelerine gittiler. Uzun, yapışkan bambular adayı kapladı. Şeker kamışı, bütün üretimin yüzde yirmibeşini kapsıyordu.

Yeni ulusu derin uykudan uyandıracak ilk ekonomik krize kadar, çeyrek yüzyıl geçmesi gerekti. 1901'de zafer sarhoşluğu içinde, şüpheli bir teklifi sevinçle kabul etmişti. Temel ürününe değerinden çok daha fazlasını ödemek için ileri sürülen bu inanılmaz teklif, Küba'ya aşık oldukları için yapılmıştı.

Elbette, teklif bir tuzağı gizliyordu. İlk nüfuzlu Kübalılar balıklama olarak işin içine daldılar. Başlangıçta ani ve çılgınca zenginliğin, tarlalarına dökülen altının kör ettiği bütün ada halkı onları iz-

ledi. 25 yıl süren bir cehalet ve atalet, başka bir deyişle, 25 yıl süren suç ortaklığı! Küba baştan aşağı satılmıştı; bunun çok geç farkına vardı. Sahibi, onu hor gördü. Onu daha sıkı bir şekilde eline almak için gücünün üstünde bir yaşama seviyesine çıkmasını gerekli gördü.

O dönemden itibaren en akli başında Kübalılar, A.B.D. ile yapılan ticarete düzenin daima aleyhte olacağını anladılar. Amerikalılar bundan kendilerine şikâyet edildiğinde, omuzlarını silktiler. "Küba ihtisaslaşmış bir adadır," dediler. "Bırakın bize çalışsın; bizde onun için çalışacağız."

O kadar iyi çalıştılar ki, bütün ada buldozerlerden ve vinçlerden tut sigarasına, çamaşır makinalarına varıncaya kadar onların mallarının baskınına uğradı.

Tarıma gelince, Amerika kıtasının en verimli ülkesi, beslenmesi için gerekli olan gıda maddelerinin üçte birini, hattâ bazı bölgelerde yarısını A.B.D. den temin etmek zorunda kalıncaya kadar geriledi. Şeker kamışı ekimini tek bir kamış azaltmaksızın, ada bu gıda maddelerini kendisi üretebilirdi. Bu kendi çalılıklarına sahip olabilme hakkını korumak için, Küba'nın Amerika'ya dolar ödemesi anlamına geliyordu.

Yalnızca tek bir ürün üretir hale getirilerek değil, üzerinde kurulan toplumsal rejimle de harcanan adanın el değmeden kalan topraklarının karşılığı, Ohio, Utah ya da California'daki milyonlarca dönüm yoğun bir şekilde işlenmiş topraktı. Adada ekilmeyen tahıllar, yetiştirilmeyen bitkiler kıtada alabildiğine ekilip biçilir. Orada alabildiğine geniş

topraklar ekilip biçilir; tek-ürün üreten her eyalet, sularla çevrili olan başka bir eyaleti besleyen, birer kıta Küba'sıdır.

Buzdolapları ve sebzeler Amerikan limanlarından yüklenir, gemilerle Küba'ya taşınır. Ama Kübalılar şekerle ödenen güzel yeşil dolarların yüzünü bile görmezler. Bu paralar çok öncesinden harcanmıştır bile. Adanın satın aldıklarını ödemek için Amerika'daki bankalarda kalırlar. Yine de, yeterli değildir. Endüstri olmadığından her şeyin ithal edilmesi zorunluluğu vardır.

Dış Ticaret dengesi konusunda pek bir mesele yoktu. Küba'lılar şekerlerine karşılık dolar aldılar, ne var ki sanayi ve gıda maddeleri satın almak için bunları geri verdiler. Hesaplar Washington'da görülüyordu. Fakat yine de bu iyi düşünülmüş hesap bakiyeleri, gerçeği gizleyemiyordu: sürekli bir mal trampası. Küba'lılar asla paranın yüzünü görmediler. Amerika'lılar, gerçekten, verdiklerini hemen geri alan insanlardı ve Küba'lıların Washington'daki borçları sürekli olarak artıyordu. Amerika'ya yapılan şeker satışlarından elde edilen dolarlar, Kübalıların Amerika'dan istedikleri şeyleri satın almalarına yetecek kadar değildi.

Ve dış borçlar gerçekten arttı. Kıtık yılları oldu; Küba'nın ödenmemiş borçları çoğaldı ve döviz açığından dolayı, bu borcu ödemeyi reddetti. Amerika'lılar anlayışlı davrandılar. Otomobilleri ve buzdolaplarını yollamaya devam ettiler. Önüne gelene kredi açtılar; ülke, sırtında gökdelenlerin ve makinelerin ağırlığı, emeklemeye devam etti; her yeni hükûmet iktidara geçtiğinde, borca boğulmuş bir

maliye, çöküntü halinde bir ekonomi-ve, ihtiyatla sözü edilmekle birlikte, amansız yüklenimlerle karşı karşıya kaldı.

Bazı, şüphesiz, geri ülkelerde, bir işveren çalıştırdığı kimselerin borçlarını kendi kârına ekleyerek onlarla yeniden bir bağımlılık sözleşmesi kurabilir. Kendilerini kurtarmak için tek çıkar yol borç alma haklarını tekrar satın almak olduğundan, borçlular ölesiye çalışacaklardır. Ancak ölesiye çalışabilmek için de karınlarını doyurmaları gerekir ve karınlarını doyurabilmek için de yine borçlanmaları gerekeceğinden onlar için kurtuluş olanaksızdır.

1 Ocak 1959'a kadar Küba'daki durum da buydu. Küba'nın bir patronu vardı. Tek patron, tek işveren, tek satıcı, tek alıcı, ya da aşağı yukarı tek alıcı, tek borçveren. Küba, gittikçe boş bir hal alan, özgürlüğünü yeniden kazanmak ümidiyle bütün gücünü sarfetti ve bütün toprağını şeker üretimi ile yordu. José Marti'nin dedikleri yeni bir anlam kazandı. İnsanlar, alaylı bir gülüşle tekrarlayıp durdular. "Tek bir ülkeye satış yapan ülke eninde sonunda ölmeye mahkûmdur."

Tekrar, tek, güçlü bir müşteri ile başbaşa kalmak için İspanyollarla yapılan o uzun mücadeleye ne gerek vardı?

Washington'daki hükûmet ve Kongre şeker hakkında tek taraflı kararlar aldı. Karşı tarafa danışmaksızın, bir ton şekerin fiyatını, ithal edilecek azamî miktarı, yani "kota"yı (Amerika'nın toplam şeker ithalatı içindeki Küba şekerinin yüzdesini) kendi kendilerine tayin ettiler.

Küba'nın susmaktan başka yapacağı bir şey yoktu. Zor kullanılsaydı direnebilirdi. Ama ortada bir zorlama da yoktu. Ya da, gözle görünür değildi.

Bu bağlayıcı kararlar paranın kuvvetine, Küba'lı yöneticilerin serbest iradeleriyle imzaladıkları sözleşmelere dayanıyordu. Amerika bütün muhtemel müşteriler arasında Küba'nın şekerine dünya fiatının üstünde bir fiat ödeyebilecek tek müşteri olduğundan ve, sadece bu nedenle, Küba'yı avucunun içinde tutuyordu.

1900'den beri, Küba toplumu ve ekonomisi bu yüksek fiatlar temeli üzerine kurulmuştu. Amerika imkânsız olanı yapsa ve her zamanki satıcısından vazgeçecek olsa; endüstrisiz, rezervsiz Küba, bir yandan dışarıdan sürekli olarak sanayi eşyası ithaline devam ederken, şekerini ucuza satmak zorunda bırakılsa, bu tam bir çöküş demek olurdu. Ada, yüksek fiattan dünya fiatına düşerek, belini kırardı.

Borçluluğunu gizleyen sahte bir bolluğun kurbanı olan, bir ayrıcalık tarafından boğulan bu ülke, zenginliğinin lüksü içinde bir kâbus görüyordu: çok ince bir perdeyle gizlenmiş, açlık tehlikesi.

Şüphesiz, Amerika'nın fiatı düşürmekte bir çıkarı yoktu. Bunun yapmak için, bütün politikasını değiştirmesi gerekirdi. Ayrıca adada ve özellikle şeker üzerinde korunması gereken yatırımları da vardı.

Bir de, rekabet meselesi kalıyordu. Lâtin Amerika'da, Küba'nın yerini almayı hayal eden rakipler vardı. Washington bu rakiplerden daha çok şeker satın almayı düşünebilirdi. Kısaca, Küba "kotasını"

bir yıl içinde düşürebilirdi. Amerikan hükûmeti bu gücünün bilincindeydi. Bunun farkında olunca da, bunu kullanmaktan çekinmedi.

“Eğer, kotayı düşürecek olsak, o zaman ne yaparsınız?”

Kısacası, bu “egemen’ ulusa dilediğini yaptırdı: bu ulus da başka bir çaresi olmadığından her denilene boyun eğdi.

LATİFUNDİA SAHİPLERİ

Acaba şeker dayalı olmak, kuma dayanmak gibi midir? Küba bu zayıf temel üzerinde çok acı bir deney geçirdi. Şeker yüzünden kendini Amerika-lıların eline bıraktı ve yine şeker yüzünden Amerika-ya dışarıdan yapılan baskıların sonuçlarına o da katlanmak zorunda kaldı. Patronu, Küba'nın üretimini iktisadî havaya göre, ya hızlandırdı ya da düşürdü. İlk önce 1925'de, 5.000.000 ton üretmesi için baskı yaptı. 5 yıl sonra onu kaba bir şekilde Malthus'cülüğe itti. Hawley-Smoot gümrük kanunu tarafından engellenince, adada üretim tekrar eski düzeyine, 2.000.000 tona düştü. 1925'deki miktara yeniden ulaşabilmek, tam 17 yıl aldı. 1947'de 5.000.000 ton; 1952'de 7.000.000 tonla bütün rekorlar kırıldı. Hemen sonra da, fazla üretim buhranı patlak verdi.

Batista geldi ve şeker üretimini, bir hastanın mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde düşürülmesi gereken ateşi gibi, ele almak gerektiğini dü-

şündü. Bir yılda üretim 7.000.000'dan 4.000.000 tona düştü. Tedavi, hastalıktan da kötü sonuç verdi.

“Optimum” miktarın 4.000.000 ile 5.000.000 arasında olması muhtemeldir. Ama yine de Küba şeker, kaypak bir karaktere sahiptir. Soyut bir “optimum”un sürekliliği zenginlik getirmez; ama, bu anı ve sert değişmeler de büyük zararlar verir. Kübalıların henüz anlayamadıkları nokta, şeker üretiminin aşırı artışının toplumlarının bütün yapılarını yıktığı ya da sahteleştirirdiği idi. Bu, tek ürüne dayanan ekonomi düzeni, millî gelirin adil bir dağılımını sağlamak bir yana, bir avuç insanın halkın büyük çoğunluğunun sefaleti pahasına zenginleşmesine yol açmıştı.

1900'de Küba, feodalizmden henüz yeni çıkmıştı. Ekonomisi geçiş halinde idi. Az kişinin elinde toplanmış büyük toprak mülkiyeti, çok sınırlı bir endüstri, dağınık bir burjuvazi, birkaç zanaatkâr ama çoğunlukla köylüler. Millî gelişmenin bu dönemi, özellikle Küba'lıların kendileri tarafından, genellikle “kapitalizm öncesi” olarak adlandırılır. Şeker sözleşmeleri bir yandan bu geçiş dönemini hızlandırırken, bir yandan da onu yanlış bir yöne sokuyordu. Başlangıçtan itibaren, endüstrileşme ve endüstriyel derişme ve yoğunlaşma (temerküz), denetim altındaydı. Öte yandan, Amerikan sermayesinin ülkeye akışı, ikincil olarak da, “kota” daki - daha az parası olanlara zarar veren - değişmeler, toprak mülkiyetindeki derişme ve yoğunlaşmayı destekliyordu. Büyük işletme sahipleri, direnme gücünü yitiren küçük işletme sahiplerini yutmaktaydı. Büyük işletmeciler, topraklarını genişlettiler.

Şüphesiz, içinde bulunduğumuz yüzyılın ikinci yarısı süresince Küba'lı toprak sahipleri Küba toprağının mülkiyetini geri almayı kısmen başardılar. 1939'da, Amerikan teşebbüsleri mahsulün % 55'ini, Küba'lılar % 22'sini ürettiler. 1950'lere gelindiğinde, orantı tersine döndü: mahsulün % 62'sini Küba'lılar, % 36'sını Amerika'lılar üretiyordu. Yine de, derişme ve yoğunlaşma hızlanmıştı: 161 şirket, 184.000 **caballeria** (bir **caballeria** aşağı yukarı 133 dönüme eşittir) toprağa, yani ülkenin % 27'sine sahipti, ya da bu toprakları denetimi altına almıştı.

Toprak sahipleri ortalıkta görünmezler; Havana'da, New York'ta yaşarlar; Avrupa'da seyahat ederler. Kâhyaları, işçilere iş ve Aralıktan Mart'a kadar 4 ay için ücret dağıtırlar. İşçiler, ondan sonra, nereye giderlerse gitsinler; sekiz ay hiç bir iş yapmaksızın yaşamak zorundadırlar. Bazen köyedeki bakkala, bazen de patrona borçlanırlar. Sekiz ay sonra işe tekrar başladıklarında, kazanacakları para çok önceden bu borçlanmalarla tüketilmiştir bile.

Topraksız insanlar tarafından işlenen bu insan-sız topraklara Küba'lılar, eskiden büyük toprak mülkiyetini ifade eden adı verirler: "Latifundia". Roma'lıların zamanında olduğu gibi, bu toprakların özelliği, sahiplerinin üzerlerinde yaşamayışı, ilkel usullerle (extensive) işleniş ve büyük bölümlerin boş bırakılışıdır.

Şeker bütün bunları gerektirir mi? Hem evet, hem de hayır. Siyasî rejim ne olursa olsun, şeker kamışı üretimi toprağın derişme ve yoğunlaşmasını zorunlu kılar. Ama Latifundia düzenini sadece şeker sözleşmeleri gerektirir. Daha önce gördüğü-

müz gibi, Amerikan çiftçilerinin bu uzmanları, yani Küba köylülerini, besleme görevini yüklenmeleri Amerika'nın çıkarıdır. Tek bir ürün, iki yönden netice verir: birincisi, ürettiği şeyle, ikincisi de üretilmesine engel olduğu şeylerle. Eğer Küba'lılar pirinç ekseler, domates yetiştirecek olsalar, kıtanın tarımla uğraşan halkı ne yapardı? Şüphesiz ki, Amerika'lılar şeker kamışının ta kıyılara kadar yayılmasını da istemiyorlardı. Fazla üretimden, pazarın boğulmasından, buhranlardan korkuyorlardı. Küba'lılara, "adanızı neden çiçeksiz bırakasınız" dediler. "Bizim ve izin verdiğimiz ender müşterilerinizin siparişlerini alın ve ancak bu yüklenimlerinizi yerine getirecek kadar şeker kamışı ekin, size yeter. Bırakın adanın geri kalan kısmı tabii güzelliğini korusun. Geri kalan toprağı, güneşin ve denizin kollarına bırakın."

Büyük toprak sahipleri bu öğüdü çok akla uygun buldular. Şeker kamışı ile ne kadar az uğraşsalar o kadar iyiydi zaten.

Her yedi yılın sonunda, toprağı yeniden ekmek için sapların yakıldığını söylemiştim. Sıraya altı yıl aynı sap kesilir ve kök yeniden büyür ve her yıl, Aralık'ta başlayarak, kara orağın, "machete" ın (maşet: şeker kamışı kesmeğe mahsus geniş yüzlü bıçak. -ç.) gelişini cür'etle bekler. Bir parçacık toprak üzerinde ölesiye didinmeğe ne gerek var? Bir işaret binlerce dönümü döllemeğe ve toprak sahibine yedi yıllık mutluluk ve de yedi yıllık seyahat imkânı vermeğe yeterliyken, adayı minyatürlerle kaplıyarak, toprak üzerinde santim santim uğraşmaya ne gerek var? Budanan kamış yeniden canlanır ve kendini yeniden giyotine sunar. Bunun için, toprak sahibi-

ne ne ihtiyaç var? Hiç bir şey değişmez. Bu işe bir kâhya yeter.

Dünyanın bütün başkentleri, Paris'te bile her an kaçtıkları tropikal ısının anısını unutamıyan, bu ak pak, şişman adamları tanır. Bu, şeker gibi yarı işlenmiş adamlar Avrupa'da yontulmaya gelir. Bunlardan biri Almanya'nın bütün çanlarını, diğer biri bizim Gobelin'lerimizin tarihçesini biliyordu. Fakat bu adamlar kendi ülkelerinde - yokluklarında bile - birer barbardılar, çünkü en verimli toprakları geri usullerle işleterek kaba bir oburlukla mahvettiler ve çünkü geri kalan toprağı çalı çırpıya terkettiler.

Sahip oldukları ya da denetimleri altında bulunan 180 bin **caballeria** toprağın ancak 120.000 **caballeria** kadarı ekiliyordu. Kotanın kaprisli çizgisini tam olarak izleyecek, esnek ve sakıntılı bir üretim istiyorlardı. Adanın uzmanlaşması, yabancı kayırcılarını hoşnut kılıyordu. Küba'lı toprak sahibi de bundan kazançlı olduğunu görüyordu. Toprağın geri usullerle işlenmesi neyi gerektiriyordu? Yılın üçtebirinde çalışan ve sonra gelecek yıla kadar kapı dışarı edilen tarım işçilerini. Çok - ürünli bir ekonomi bir talihsizlik eseri olarak gelişecek olsa, adanın diğer bölgelerinde görüldüğü gibi, ileri bir tekniğe (intensive) ve de toprak sahibinin gayretli çalışmasına gerek doğacaktı. O zaman, geniş bir çiftlikler ve mandralar sistemi geliştirmek zorunluluğu ortaya çıkacaktı. Artık kimse kendi evinin haki mi olamıyacaktı. Latifundiacılar Küba'da onlara bu ad veriliyor - köylülerin zorluk çıkarmalarından, haklarının bilincine varmalarından korkuyorlardı. Kamış kesiciler bazen kızıyorlardı, ama okumasını

bilmeyen, ayrıca, bir lokma ekmek için çalışan iyi insancıklardı.

Latifundialar rejimi Küba'nın kendi isteğiyle verimsizleştirilmesi ile birlikte yürür. Şekerin cehennem çarkı bunu gerektirir; bu noktada adanın en eski işletmeleri olan ganaderia'lara (hayvan çiftlikleri) da uzaktan etkisini gösterir. Savaştan önce İspanyollar tarafından başlatılan hayvancılık, 18. yüzyılın sonuna kadar adanın başlıca ekonomik kaynağı idi. Sonra şeker kamışı plantasyonlarına yenilip, ikinci plâna düştü; şeker kamışı tarımının arkasında yer aldı ve şeker kamışı tarımının bu başarısından, eski sömürge dönemi eğilimlerini canlandırmak ya da geliştirmek için cesaret aldı. 1958'de hayvancılık 100 milyon dolarlık bir gelir ve 100 bin kişiye iş sağladı. Hayvancılar yaptıkları hizmetin büyüklüğünü dikkate alarak Küba toprağının % 68'ini işgal etmeyi hakları olarak gördüler. Kendilerine bırakılan on iki milyon dönüm toprakta, doğaldır ki, her çeşit toprak vardı: verimli topraklar ve daha az verimli topraklar. Ama bir avuç büyük toprak sahibi ellerindeki toprağı bu şekilde verimsizliğe mahkûm ettiler. Bu geniş topraklar üzerinde sığır süreledi dolaştı ve öte yanda, kıtada pirinç, domates, fasulya üreticileri servet yığmaya devam ettiler. Amerikan emperyalizmi, tek bir işaret vermeksizin, tek bir kelime söylemeksizin Küba'lı işbirlikçilerinin yardımıyla silâhlı kuvvetleriyle sözde yıkmış olduğu feodalizmi yeniden güçlendirdi.

Küba'nın hayvancıları ve plantasyoncuları Yankee'lerin çıkarına, Yankee'ler de bunların çıkarlarına hizmet ettiler. Ülkeyi endüstrileşmekten alakoydular. A.B.D. rekabetten korktu; adadaki büyük

toprak sahipleri de ülkedeki iç dengenin bozulmasından. Endüstri burjuvazisinin gelişmesine izin verseler, tarım işçileri fabrikalarda çalışmak üzere tarlaları terkedecek olsalar kimbilir neler olurdu?

Bu küçük kralcıklar adayı, kendisinin uğraşmasına gerek bırakmaksızın, Amerika'ya sattılar. Gazetelerinde ve komisyonlarında tekrarlayıp durdular. "Misillemelere dikkat!". Biri bir fabrika kurmaya girişse hep bir ağızdan bağırıştılar: "Sen deli misin? Sonra kotayı düşürürler."

Bütün Küba hükûmetleri, iktidarı kötüye kullanmak konusunda sanki aralarında anlaşmışlardı. Onlara son derece cazip gelen serbest mübadele adı altında, gümrükler, piyasanın Amerikan mallarının istilâsına uğramasına hizmet etti. Millî banka, özel bankalar, kredi kurumları inşaatçılığı destekliyerek, sermayenin normal akış yönünü değiştirdiler;

Küba'lıların endüstriye yatırım yapmasını engellediler ve - başlangıçta istemedikleri halde, fakat sonradan onların da gönül rızasıyla - küçük burjuvaziye bina, apartman sahibi, gayrimenkul sahibi haline getirdiler.

Fikirler kaynağını eylemden alır. Bu insanlar talihsizliklerinin değişmez olduğuna Karayip adaları için yürürlükte olan amansız bir kanunun Küba'lılara domates ekmeyi, kalem imâl etmeyi yasakladığına ikna edildikleri zaman şu sonuca vardılar: uyuyan toprağı uyandırmayalım; bırakalım ada mahvolsun, çıplak toprağı güneşin altında çatlasın. Kahrolsun ürünlerin çeşitlendirilmesi ve endüstrileşme! Paramızı inşaata yatıralım ve özgürlüğümüzden vazgeçelim.

1949'a gelindiğinde bu propaganda o kadar etkili olmuştu ki, bir tezgâhtar, satın almak istediğim tarağı elimden çekip alarak, "bunu almayın bayım; Küba'da yapılmıştır!" diyordu.

Hiç şüphesiz, bütün sistem, inanılmaz derecede düşük ücretlere dayanmaktadır. Tarımsal ürünlere ne kadar yüksek fiyat ödenirse ödensin makina satın alabilecek kadar kazanmak için kalifiye olmayan toprak işçisine hiçe yakın bir ücret verilmesi zorunludur. İşsizlik ve nüfus fazlalığı kaçınılmaz yardımcı unsurlardır. Arz sabitken çalışmaya karşı duyulan talep artacak olursa, her işçi bir diğerine nazaran daha az bir ücretle çalışmaya razı olacaktır; dolayısıyla ortalama ücret sifıra yaklaşacaktır.

Bütün bu sistem içinde okuma yazma bilmezliğin de kendine göre bir rolü vardır. Halk gittikçe yoksullaşırken, zenginlerin daha da zenginleşmesinin mümkün olabilmesi için, halkı cehalet içinde bırakmak çok yerinde olur. Okumayı öğrenmeleri, düşünmeyi öğrenmeleri demektir. Şu halde onlara hiçbir şey öğretmezsiniz. Herşeyden önce okul yapmazsınız. Castro iktidara geldiğinde öğretmenlerin yarısı çalışacak okul olmadığından ücretsiz olarak süresiz izinleydiler. Derhal hepsi göreve çağrıldılar. Ama yine de sayılarını üç katına çıkarmak gerekti. Ve bu sayı bile yeterli olmadı. Kısacası, 1959'dan önce, Küba'lıların % 45'i okuma yazma bilmiyordu. Küba'nın nüfusunun % 45'i köylüydü; ve sanırım her iki oran da aynı insanları temsil ediyordu. Cehalet, yoksulluğun neticesi değildi; ülkenin efendileri halka yoksulluğu ve cehaleti birlikte sunuyorlardı.

Avrupa'da denir ki, Küba az gelişmiş bir ülkedir. Bu yeni terimdeki alçak gönüllülüğe hayranım.. az gelişmişlik. Bu, hiç kimsenin suçu değildir. Belki iklim, belki de ülkenin kaynakları buna sebeptir. Belki de adada yaşayanların tembelliği. Her halde, bundan Tabiat Ana sorumludur. Armağanlarında çok cimri veya belki de çok müsrif davranan bir üvey ana olmuştur Küba için. Herşeyden önce, bu konuda insanları suçlamayın.

Bunun tam aksine, Küba'da bulunduğumdan beri her tarafta insanın suçunu görüyorum. Her şey gözönünde. Şantaj ve baskı, Kübalıları, toprağa zarar veren ve işçilerin emeğini boşa harcayan ilkel tarım metotlarına bağımlı kılmıştı. Baskı ve şantaj Küba'lıları ürünlerin çeşitlendirilmesi reddedilerek, çalışma imkânlarının sınırlılığına ve onlara fabrikalar açmaktan kaçınılarak işsizliğe mahkûm etmiştir. Kendi çıkarları peşinde olan insanlar 1902'de Küba'nın tarihini tutukladılar. Ve bu topluma dolarlarını zerkederek gittikçe geriliyen bir ekonomi yarattılar. Küba az gelişmiş bir ülkedir şüphesiz, ancak bunun nedeni başka ülkelerin, kimi Küba'lıların işbirlikçiliği ile, gelişmesini önlemiş olmalarıdır. Bu suç ortaklarından vazgeçemezlerdi; bu suç ortaklığı gerçekleri gizledi; püriten vicdanını rahat ettirdi. 20. yüzyılın başında bazı plantasyoncuların Amerikalıları adayı ilhak etmeye zorladıklarından söz ettim. A.B.D. hükümeti de buna çok istahlandı ama hislerini kontrol etmesini bildi. Büyük bir millet savunduğu ilkeleri hiç bir zaman çiğnemez. 1900 sıralarında kurtarıcı ordunun Küba'da biraz fazla kaldığını yüzüne vuran nankörlerin bulunduğunu görünce, Washington son derece bozulmuştu: bir öz-

gürlük ülkesi diğer ülkelere özgürlük getirmek için kanını akıtır; asla özgürlüklerini ellerinden almak için değil.

Gerçekten sonunda Amerikan ordusu çekildi; ama sömürgeci bağları yerleştirdikten sonra. Amerika bu genç ulusa egemenliğini bağışladı. Ama aynı zamanda, yapılan şeker sözleşmeleri ülkenin ekonomik bağımsızlığını da aldı götürdü. Washington açıkça Küba'nın dokunulmaz haklarını tanıdı, ancak öte yandan bu hakları kullanma imkânını elinden aldı. Daha sonra A.B.D., şeker şantajıyla otoritesini yerleştirdi. Bu tehlike toprak sahiplerini dehşete düşürdü; köylüleri korkutup korkutmadığı şüphelidir. Gerçek güçlüklerden o kadar bezgindiler ki, bunlara hayalî bir takım kaygılar ekliyecek durumda değillerdi. Eğer bu köylüler ayaklanacak olurlarsa, onları şeker kotasıyla tehdit etmek de mümkün olmayacaktı. O zaman onları etkili ve elle tutulabilir tedbirlerle yola getirmek gerekirdi. Yani zorla. Ama kimin zoruyla Platt Tadili günlerinde bile A.B.D.'nin yapacağı silâhlı bir müdahale (ki, 1920'e kadar 3 defa deniz piyadelerini göndermişti) tehlikeli olabilirdi. Durumu iyice açıklamanın yararı ne olurdu? Bereket kıtaları adada müttefiklere sahiptiler. İşte bu noktada, bütün önemiyle, hızla yapılan ve hiç bir zaman vazgeçilmeyen, demokratik püriten kapitalistlerle bu tarım ülkesinin katolik toprak sahipleri arasındaki sözleşmeler ortaya çıkar. Sadece Yankee üreticileri için değil, fakat kendi hesaplarına da ülkeyi ve insanlarını soyan Latifundacı'lar, baskı organlarını derhal geliştirdiler. Ordu, Kübalıydı. Toprak aristokrasisinden gelen subayları, aristokrasinin önyargılarını paylaşıyordu. Erler kısmen ücretli as-

kerler, kısmen sefaletten bezmiş köylüler yahut da kendilerini en fazla verene satan işsizlerden meydana geliyordu. Ellibin asker, köylerde ve kentlerde her dörtyol ağzında kışlalar. Kim olursa olsun, bu ordu Küba devlet başkanının emrinde değildi. Ona sadece ödünç verilmişti. Bu ordu gerçekte, sadece büyük toprak sahiplerinin kuvvetiydi. Gerçek patronların çıkarına geldiği sürece bir rejimi destekledi. Sonra, sırası geldiğinde, bu kartondan kaleyi yıktı attı ya da tarafsızlığını ilân ederek, bir hükümetin devrilmesine izin verdi. Onun yerini başka bir hükümet aldı. Yeni liderlerin de diledikleri gibi konuşmalarına izin verildi, ama onların da günleri sayılıydı.

Böylelikle, siyasî kurumlar, Küba gerçeğini gizleyen bir örtü görevini görüyorlardı; büyük toprak sahiplerinin yoksul ülke üzerinde demokrasi içinde askeri diktatörlüğünü maskeliyorlardı.

Ücretli orduya gelince, gösterişli üniformaları ve milliyetçiliği altında, daima ikiyüzlü rolünü oynuyordu. Eminim ki, bazı subaylar gözlerinin önüne bir perde çekerek, kendi sınıflarını ve emperyalizmi halklarma karşı koruduklarını kendi kendilerinden gizliyorlardı. Daha kötümser olanlar, sadece gülüyorlardı. Şu Yankee'ler Küba'lıları, Küba halkını doğru yolda tutmakla görevli, çok pahalıya patlayan bir millî orduyu beslemeye zorlayacak kadar kötü niyetliydiler. Her halde, askerî liderler neye hizmet ettiklerini kendi kendilerine pek sık sormuyorlardı.

Ordu feodal beylerle yabancılar arasındaki yakınlıkla ilgilenmek zorunda değildi. Ancak varlığıyla

la adanın kaderinin şeker kamışına bağlı olduğunu ve olacağını garanti ediyordu.

Rıza ile ya da zorla olsun, Majestelerinin askerleri orada bulunduğu sürece, Hindistan İngiltere'ye aitti. Küba asla A.B.D.'e "ait" değildi. Bunun ispatı, Küba demokrasisinin temel kurallarına dayanan Küba ordusunun, ülkenin bağımsızlığını ve düzenini güvence altına almış olmasıydı. Millî egemenlik en büyük desteğini ve ifadesini askerî kurumlarda buldu. Ve bunların kurduğu ordu varlığıyla, kaynağı ve bağlılıkları ile, kimse farkına varmadan millî egemenliği paramparça eden alet haline dönüştü. Washinston'un püritenleri, egemen diler. Fakat kimse onların gizli elini göremedi. Fazla çaba harcamaksızın, kumandalarında olmayan, belki de hiç görmemiş oldukları bu orduyu unutabilir ve tanrının kendilerine bağışladığı tatlı kârları tanrının onlara olan sevgisinin bir nişanesi olarak ceplerine indirebilirlerdi. Çok hünerli bir hokkabazlık...

ŞEKER HASTALIĞINA TUTULMUŞ DEV: BİR ŞEKER ADASI

O halde, kendini kurtarmak istediği halde uzun savaş yıllarından sonra kendini tekrar yarı sömürgeleşmiş bir halde bulan bir sömürgecinin, Küba'nın, talihsizliği buydu. Bütün bunlar 1900 yılında başladı; 59 yıl sonra her şey altüst oldu. Bu bir devrimdi. Neden?

Çünkü bu bölünmüş, parçalanmış toplum, körelmeye alışamadı ve rahminde, yıldan yıla su yüzüne vuran, her şeyi temelinden sarsan, her yıl durumunu daha az korunabilir hale getiren, yeraltında gizli fakat güçlü bir değişme yarattı. Geçen yüzyılın başlangıcından itibaren doğum oranı gittikçe büyüyordu. İlk günlerin aldatıcı zenginliği kısa zamanda yerini sefaletin gittikçe arttığı yeni bir gelişmeye bıraktı. 1899'da adada yaşayanların sayısı 1.500.000 idi. Bu sayı 1960 da 6.600.000 oldu.

Doğumların baş döndürücü bir hızla artışı “az gelişmiş” ülkelerin ortak bir niteliğidir. Köylüler ölüme ve hayata karşı geleneksel davranışlarını sürdürürler. Sayısına bakmaksızın çocuk yapmaya devam ederler. Onları tabiat vermektedir; eğer çok fazla olurlarsa, yine tabiat geri alacaktır.

Kolaylıkla tahmin edilebilir ki, şeker kamışı kesicisinin, bazı ülkelerde “aile planlaması” denen şeyden hiç haberi yoktur. Doğumları planlayabilmek için gelecek hakkında ümitli olmak gerekir. 1959’a kadar Küba’lıların bir geleceği yoktu. O an için yaşıyorlardı; özellikle, her yıl dört ay çalıştıktan sonra sekiz ay sürecek işsizliği, “ölü dönemi” bekleyen en yoksullar. Doğacak çocukların sayısı bakımından hiç bir şey işsizlik kadar verimli değildir. Küba’da 11 çocuklu aileler ender değildir; küçük burjuvazinin ataerkil aile yapısını ve köylülere özgü doğurganlık temposunu koruduğu kentlerde bile. 1920’lerde Küba’da çocukların sayısındaki artışla, şekerin ton olarak artışı arasında kararsız bir denge kurulmuştu. Ne yazık ki, üretim 1925’de doruğuna ulaştı, düştü ve nihayet, dalgalanışındaki aşırı keskinliklere rağmen, sonunda az değişen, sabit sınırlar arasında durdu. Doğumlardaki artış her şeyi aştı. Her yerde yeni boğazlar çıktı. Doyurulacak boğazlar.

Ama yiyecekler artmıyordu. Oğullar babalardan daha da yoksuldu. Çocuklar yoksulluktan, yoksulluk da ülkenin içinde bulunduğu sistemden doğuyordu. Endüstrinin gelişmesine izin verilmediğinden, işsizlerin oğulları doğuştan işsizdiler. Şeker kamışı kölesi her yıl büyüyen bir aileyi dört aylık ücretiyle doyurmak zorundaydı. Hayat standardı düş-

meye devam etti. Kentlerin dışındaki bölgelerde, gerçek açlığın ne olduğunu tam olarak bilmeksizin, 3 milyon insan yeteri kadar beslenmemiş ailelerin çocukları olarak doğdular ve yeterince gıda almaksızın büyüyeceklerdi. İş bulamadıklarından genç insanlar kentleri terkettiler; küçük bir kısmı Avrupa'ya göçtü.

Bir süre önce kendi kendime Kübalıların hangi görünmez felâketin içinden, bu boyun eğişin ardında gizlenmiş olan isyan güçlerini, onları devrimin yoluna çıkaran bu şiddeti doğurduklarını sordum. Biliyordum. Temelde, her zaman için, bu şeker tuzağı vardı. Ama başlangıçta meseleyi sadece genel çizgileriyle anlıyordum. Bu yerleşmiş sistemin geliştiğini, sürekli etkiler doğurduğunu bunları sağlamlaştırdığını ve artırdığını ancak şimdi görebiliyorum. Kısacası sistemin, devamlı bir oluş halinde bulunduğunu, her an adada yaşayanların hayatları pahasına adaya hakimiyetini artırdığını görebiliyorum.

Nüfus artışının baskısı yıldan yıla ücretli işçiler arasındaki çelişmeyi artırdı ve her işçiyi bir diğer işçinin işini elinden kapmak isteyen rakibi haline getirdi. Yıldan yıla ücretler kendiliklerinden sıfıra doğru düştü; işlere doğru bir hücum vardı. İnsanlar boğaz tokluğuna çalıştılar. Ada, kendi devini yarattı: şeker adamı çoğalmaya başladı.

Her şey büyük toprak sahiplerinin ve kıtadaki dostlarının dilediği gibi oluyordu. Hayır, tam olarak değil. 1952'nin fazla üretim buhranını hatırlıyalım. Batista'yı iktidara getiren, bir rastlantı mıydı?

Ordu liderleri, yani kaliteli kişiler, zenci kanına sahip olduğunu söyledikleri bu çavuşu küçümsüyorlardı. Latifundiacılar ona bir "halk adamı" gözüyle baktılar, ki bu, Küba'da, okumamış anlamına geliyordu.

Amerikalılara gelince, Batista hakkında tek bir kelime söylemediler. Amerikan basını onun (törlü namussuzluklar, işkenceler, cinayetlerden ibaret olan) ülkeyi yönetme şekli hakkında kendisinden hoşnut olmadıklarını gösterecek tek bir imada bulunmadı. Amerikan halkı, hiç değ ilse büyük bir çoğunluğuyla, Batista'nın bir cani olduğundan habersizdi ve bugün de böyledir. Kısacası bu adam kendini kullananların bile sevgisini kazanamamıştı. Fakat 1952'deki hizmetleri hatırlanacak olursa, o zaman eğer ordu, halkın karşısına çıkıp, onu ezmişse, eğer Latifundiacılar şiddetini hoş görmüşlerse, hattâ eğer birkaçı onun rejimiyle uzlaşmışsa, bunun nedeni bütün bu kâr düşkünlerinin böyle bir çareyi kaçınılmaz görmüş olmalarıydı. Evde yangın çıkmışsa elinizin altında ne varsa, hangi yolla olursa olsun, ateşi söndürürsünüz.

Bu geri zekâlı, zalim adamda her türlü hilekârlık ve cüret vardı. Onu serbest bıraktılar. Hattâ, Batista sonunda Amerika'ya çekildi. 1944'deki yenilgisinden sonra 1952 başkanlık seçimlerinde aday olmasını kim öğütledi? Seçim giderlerini kim karşıladı? Muhtemel bir yenilgiyi zor kullanarak önlemesini kim söyledi? Her halde, şeker kamışı tanrıçası. Batista çok belirgin bir görevle geldi: fazla üretimi doğmak, binlerce köylü ailesini sefalete atmak ve ada halkını susturmak.

Şekerin çıkarları 1952'de böylesine zalim ve garip bir savunucu bulduysa, bu bir raslantı değildi. 1933'e kadar Küba'ya hükmeden ("Kasap" adını alan) Machado bile O'nun yanında insan kalıyordu. Hiç şüphesiz hain ve kudurmuş bir adamdı; ama henüz ada bu denli hasta değildi. Henüz bir maymunun yönetimine gerek duyacak duruma düşmemişti. 1952'de bu şampanze iktidarı devraldığında zarlar atıldı ve adanın içerideki ve dışardaki sahipleri, bundan böyle tek bir seçişin kaldığını aşağı yukarı anladılar: Küba'lılar ya birer maymun ya da birer devrimci olacaklardı.

Sistem kendi hakkındaki ölüm kararını vermişti. Yoksulların sayısı, 50 yıl içinde dört katına çıkmıştı. Adada, besleyemeyeceği kadar 'fazla' bir nüfus artışı mı olmuştu? Hayır. Gereği gibi değerlendirildiğinde, ada kolaylıkla 10 milyon insan besleyebilirdi.

Yeni doğan yavruları nüfus fazlası durumuna getiren, latifundialara dayanan şeker sistemi idi. Yoksullara, hep, insanların dünyaya çıplak elleriyle toprağı sıkıp ondan tatlı kamış suyunu çıkarmak için geldiklerini, şeker olmaksızın adanın yaşayamayacağını söylerken, bu değişmez kanunun onları yoksulluğa mahkûm ettiğini ve paylarına düşeni kabul etmek zorunda olduklarını da, söylüyorlardı.

Kabul edebilecekleri kadarını kabul ettiler. Ancak yoksulluğun gittikçe artması, hayat standardını durmadan düşürdü. Gözlerini açtıkları her yeni gün, durumun daha da kötü olduğunu gördüler. Duruma katlanabilmek için hergün yeni bir çabaya gerek vardı.

İnsanca yaşamanın mümkün olmadığı kendilerine anlatılmıştı, ama vücutları birden yeni bir imkânsızlıkla karşılaştı; ezilmiş olarak, hayvan gibi ölmek. Sadece, ya da aşağı yukarı sadece Castro, Oriente eyaletinden bir köy zengininin oğlu, “Bu böyle gitmez” diyen ilk mırıltıları, ilk sesleri duydu.

Köylülerin yaşamasının değişmez güçlükler değil, **sürekli olarak** artan güçlükler demek olduğunu ilk anlıyan o oldu.

Bu güçlüklerin, izlerini gördüm. Her yerde devrim, iş başında. Ama henüz sadece 14 aylık. Daha yapılacak çok şey olduğunu tahmin etmek güç değil. İsyancıların başkanının çocukluğundan beri gördüğü şeyleri gördüm: **bohio**’lar.

Yerliler, 300 yıl önce adadan tamamen ayrılmadan önce, kendi sefil yerlerini alan talihsizlere yaşadıkları yerleri ve onları inşa usullerini miras bıraktılar. **Bohio**’lar, kulübeciklerdir.

Bohio’lar yuvarlak, kalın sopaların yere çakılmasıyla meydana gelen ve bir orta direğe dayanan, kurutulmuş palmiye dallarından meydana gelen sivri bir damla örtülmüş kulübelerdir; kulübenin zeminini dövülmüş topraktır. Kulübenin hiç bir şeyi yoktur: ne elektiriği vardır, ne de helâsı. Kara, buz kesmiş toprağın üzerinde gıdasız hasta çocuklar kalabalığı var. Erkekler tarlalara gitmişler. Biz oradan geçerken, arada sırada, kulübelerin eşiğinden bir kadının başı uzanıp bakıyor. Bazen beyaz, bazen zenci. Beyaz ya da zenci, hepsinde aynı sabit ve boş bakışlar.

Avrupa’da bizler, bolluk içinde sefaletin ne olduğunu bilmeyiz. Bitkilerin bolluğu bir halı gibi her ye-

ri kaplıyor. İnsana çıplak toprakta bir yer açmak için bu halı büyük bir makasla bir daire şeklinde kesilmiş.

Topraktan göğe doğru, o kendi başlarına buyruk, o görkemli palmyeler yükseliyor. Özsuyla şişmiş, bu uzun, tatlı beyaz vücutların arasında, bohio'lar, sefaletin insanlara insanlardan geldiğini kanıtlıyorlar. Zenginler ülkeye milyonlarca dolar sokarak yoksulluk, geçim imkânsızlığı ve inanılmaz bir verimliliğin ortasına cehaleti ektiler. Castro bu gittikçe büyüyen çelişmeyi gördü. Bunun köylü ayaklanmasının temeli olacağını da gördü. Onlar yabancılar ve, hiç birini tanımadıkları, toprak sahiplerini doyurmak için toprakla boğuşmayı artık kabul etmeyeceklerdi. Yakında, boş bir mideyle çalışmayı reddedeceklerdi; yarı aç kalmayı kabullenmek tabiata karşı gelmekti, bunu reddedeceklerdi. Avuçlarının içindeki bu zenginlik, yoksulluğu suç sayıyordu.

Yoksulların, henüz bilincine varmaksızın içlerinde hissettikleri bu derin çelişmeyi gören Castro, 1952'den itibaren, onları zafere doğru yönetmek hakkını aldı.

Kübalı devrimcilerde bu kadar yaygın olan bu iyimser doğacılık, sanırım, şu inançtan kök alıyor: doğa iyidir; kötülüklerin kaynağı insanın kendisidir. Bu konuya ileride tekrar değineceğim. Henüz, teşhisimizi koymak üzereyiz: feodal bir rejimin ilkel yapılarına indirgenmiş, kendisini bir yarı sömürge haline getiren ekonomik bağlarla parçalanmış, yoksulluktan yana verimli bir toplum, boş bırakılmış geniş toprakların, el sürülmeyen kaynakların

ortasında, boğulmakta. Bir avuç insan koca halkı ölüme doğru götürüyor. Yine bir avuç insanın, halkı ayaklanmaya, bu cehennem makinesini kırmaya ve denizin dibine yollamaya çağırması yetecek. Kızgınlık, bir patlamayı körükleyebilir. Ama bir rejimi devirmeye yetmez. Bütün bir halkın kendilerini ezenlere karşı çıkması için, ona bir ümit verilmelidir.

Gittikçe gerileyişleri sırasında Küba'lılar, tarihin insanları şekillendirdiğini anlamışlardı. Şimdi onlara tarihi insanların çizdiğini göstermek gerekiyordu.

Zenginlerin kamış tarlalarına diktikleri korkuluk olan, Kader'in yakasına yapışmak gerekliydi. Küba milleti "programlara" doymuştu. "Demokrasi" denen şey sırasında şehirli beyefendiler köylüleri lâflarıyla sarhoş etmişlerdi; sadece, çok basit ve açık bir davranış köylülere cesaret verebilirdi: bunun artık durdurulması imkânsız bir gelişme olduğunu onlara göstermek; işin başlangıcında, bir takım vaadlerden ve boş laflardan kaçınmak ve bunun ancak herkesin katkısıyla başarılabilir bir iş olduğunu anlatmak; yaşantılarını değiştirmek ve onlara bu değişmeyi en aşırı sınırlarına kadar yürütmek için birlik olmak arzusunu kazandırmak.

Derken, devrim geldi. Birgün, adanın en yüksek zirvesinden, tarlalara yıldırım düştü. Bütün ordunun, polis peşine düştüğü, Castro ve "kanun-dışı" arkadaşları, derhal toprağı köylülere dağıtmaya karar verdiler ve bu kararlarını bütün ülkeye duyurdular.

“HAKSIZLIĞA DAYANAMAM”

Geçen gün Castro bana profesyonel bir devrimci olduğunu söyledi ve kendisine bununla ne kâstettiğini sorduğum zaman, “Bu, haksızlığa dayanamam demektir”, dedi.

Çocukluğundan ve ilk gençlik çağından bazı örnekler verdi. Sadece kendinden ve kendisine yapılmak istenen kötü muamelelerden söz ettiğini anladım. Bu cevapta hoşuma giden şey - bütün bir halk için savaşmış olan ve halâ savaşmakta olan, halkının çıkarlarından başka çıkarı olmayan bu adamın bana ilk önce kendi özel tutkularından, özel yaşantısından söz etmesiydi.

Hiç bir şeyi olurluna bırakmadığını, bu yüzden, darbe üstüne darbe yediğini ve sonunda okuldan kovulduğunu anlattı. O’nu onbeş yaşında, genç bir

baş belâsı haliyle düşündüm: çetin bir çocuk; bo-
yun eğmez, ama yitik.

Bir köy zengininin oğlu Castro, Santiago'da oturuyordu ve tatillerini babasının Oriente eyaletindeki toprağında geçiriyordu. Ağabeyi, biraz da sabırsızlıkla, babasının sürdürdüğü hayatı yaşamaya hazırlanıyordu. Fakat ne Fidel, ne de küçük kardeşi Raul, bu dünyada ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Fidel o sıralarda bu çıkmazdan kendini öğrenime vererek kurtulmayı düşünüyordu. Bilim, yolunu aydınlatacaktı. Meseleleri anlıyacak; içindeki bu yılan yuvasını, bu boğucu ve garip kızgınlığı silip atacaktı.

Havana'ya gitti, okula kayboldu ve derhal ümitleri boşa çıktı. Lafların anlamsızlığını anladı. Profesörler, karşılardaki tedirgin adamlara hiç bir şey söylememek için, konuşuyorlardı. Hayata atılan genç bir adama azap veren temel sorulara gelince öğretmenler bunlara cevap vermemek konusunda dikkatliyidiler. Okuldaki öğretim programlarının ve derslerin yetersizliğinin, boyun eğmek zorunda kaldığı kasıtlı haksızlıklar olduğunu hissetmesi Castronun zihnini dinçliğini gösterir. Hepsi mağrur ve süfli bir bilgisizliğin içine yuvarlanmasını istiyorlardı. Sanırım, ilerideki bütün faaliyetlerinin inkâr edilmez kaynağı olan şu derin fikri Castro ilk kez ortaya koyuyordu: doğal unsurlar ne kadar önemli olursa olsun, insanlığa ıstırap veren kötülüklerin asıl kaynağı, yine insanın kendisidir.

Küba adasının sahipleri, tembel ve huysuz diktatörleri yıkıcı faaliyetlere yol açtığı için bilgiden

korkuyorlardı. Yüksek öğretimin içinde bulunduğu durum, kasıtlı olarak yaratılmıştı. Küba ekonomisinin az gelişmişliğini korumak için, Küba'da az gelişmiş kafalar yetiştirmeye çalışıyorlardı. Castro'nun şiddeti, bir delilik belirtisi değildir. Sakin anlarında verdiği azimli kararlar bunu gösterir. O işleri asla olurlarına bırakmazdı. Kendini iğdiş edecek olan Kast'ı, devirmek zorundaydı.

Yerinde başka biri olsaydı, bu karar, lâfta kalabilirdi. Genç bir adam tek başına bütün topluma karşı ne yapabilirdi? Ancak kararını uygulanabilir ve daha ileride gerçekleştirilebilir yapan, profesörlere, ailesine ve sınıfına rağmen, (onlara bilgi vermeyi reddederek) öğrencileri baskı altında tutan rejimin, aynı nedenlerle, taşra çocuklarını kitaptan yoksun bırakan, işçilerin ekmeğini karneye bağlayan aynı rejim olduğunu keşfetmiş olmasıydı.

Küba'nın meselelerini bir bütün olarak ele alan bu görüş, ileride Devrimin gerçeği haline gelecekti. 1952'de sadece bir ön sezi idi. Olgunlaşmadan ortaya çıkışı, Fidel'in baştan çıkmasına neden verdi.

Gerçekte, genç adam bir an için bile bütün arkadaşlarının, hatta adanın bütün insanların kendi kızgınlığını paylaştıklarından şüphe etmedi. Kendi içini kemirdiğine göre herkesi için için kemiriyor olmalıydı. Kendi iyimserliği yüzünden yurttaşlarının kötümserliğini önemsemedi. O'na göre, baskının yan-ürünü olan, boyun eğme, içlerindeki büyük isyanı maskeliyordu. Herkes silâha sarılmak için ilk adımı komşusunun atmasını bekliyordu. Castro, "ilk adımı ben atacağım," diye düşündü. Santiago'daki Moncada kışlasına saldıracak ve bu, ilk kıvıl-

cım olacaktı. Derhal ertesinde, genel ayaklanma patlak verecekti.

Ayaklanma patlak vermedi. Castro hapise atıldı. Hapiste ve daha sonra sürgünde, düşünmeye devam etti.

O dönemin uzmanları, adanın talihsizliklerini üvey annelik yapan tabiata ya da tarihten gelen sınıflaşmaya bağlıyorlardı. Castro'nun devrimci yarğısı, onun, sorumluluğu insanlarda aramasına yol açtı.

Korkunç bir mekanizma toplumu mahvetmektedir. Bunu değiştirmek gereklidir. Fakat kimse değiştirmemektedir. Bunu durduran nedir? Küba'lı toprak sahiplerinin ve yabancı kapitalistlerin çıkarları mı? Bu çok açık bir şey. Ama bunların sayısı ne kadardır ki? Kübalılar ezen, yoksulları, gıdasızları, işsizleri kısaca bütün adayı bir avuç zenginin kulu yapan bu kuvvet nedir? Burnumuzu yere sürten, bizi köleliğimizi değişmez alın yazımız olarak kabul etmeğe zorlayan bu güç nedir? Bunun ordu olduğunu düşündü. Küba ordusu, Küba milletinin en büyük düşmanıydı.

Neden son 50 yıldır Küba'da yolsuzluk kanun yerine geçmişti? İnfial içindeki demokratların bir Grau (1944 - 48) ya da bir Prio (1948 - 52) liderliğinde kokuşmuş yönetime, onun para için herşeyi yapan idarecilerine her baş kaldırışında, halktan kendilerine güvenmelerini istedikleri, reform, sorumlu bakanlar, satın alınmaz kamu görevlileri vaadettikleri her seferinde, halkın güveni çiğnendi, vaadler yerine getirilmedi.

Başlangıçta samimi olan bu insanlar, kısa zamanda karşı çıktıkları kimseler kadar kokuşmuş ve

açgözlü oldular. İktidarı almakla, iktidarsızlığa düştüler. Bu liderler bakanlara ait olan sıfatları, şeref payelerini ve prestiji paylaştılar. Hemen, kendilerine bir hükümetin sahip olması gereken yetkilerin tanınmadığını ileri sürdüler. Bazen bunu büyük toprak sahiplerinden talep ettiler. Onlara “almak sizin elinizdedir,” dendi. Kapıyı itip açtılar ve kendilerini, askerlerle karşı karşıya buldular. İktidarsız bakanlar kendi ellerinde olmayan iktidarı gördüler: kaba kuvvet.

Gerçekten, yapabilecekleri hiç bir şey yoktu. Dizginler onların elinden alınmıştı. İş başına geçtiklerinde, muhalefette ne idiyseler hala o olduklarını farkettiler: ağızları lâf yapan bir takım insanlardan ibarettiler. Halk mırıldanmaya başlamıştı bile: “Konuş, konuş, konuş. ... Bundan başka ne bilirsiniz ki.” Fakat işin sırrını keşfettiklerinde, artık çok geçti. Seçimleri kazandıkları gün, istifa etmeleri gerekirdi. Bu sözde yöneticilik rolüne hiç girmeselerdi, kendileri için çok daha iyi olacaktı. Oynanan seçim komedisi ile, yönetici sınıfın bu rehineleri, onun suç ortakları haline geldiler. Latifundia’nın gizli diktatörlüğüne bir maske görevini yüklendiler.

Sessiz duruşlarında ya da fısıltı halindeki konuşmalarında, genç yaşlı bütün Kübalılar eski özlülerinin sözünü eder oldular: bir gün ada şerefli, sade, satın alınması imkânsız insanlar tarafından yönetilecektir. Siyasî kadronun, sürekli olarak ve genellikle sert biçimlerle değişmesine rağmen, bu neden mümkün olamamıştı?

1955’de, Mexico’da, Küba ordusu üstünde düşünen sürgün, Küba’nın çöküşünün gerçek nedenlerini kavramıştı. Tam sömürgelerin, yarı-sömürgelere

nazaran hiç olmazsa bir üstünlüğü var, diye düşünüyordu. Orada siyasî kokuşma diye birşeyle karşılaşmaz, çünkü kokuşacak politikacılar yoktur. Küçük kralları - ki vatan hainleridir - her zaman satın alabilirsiniz, ama yarı-sömürge başlı başına bir yalandır, çünkü gizli gerçeği, tam bir sömürge olmasıdır. Bundan dolayı, bütün kelimeler yalan söylediğinden, sömürge işlemlerinin tümünü demokratik bir dile çevirmek gereklidir. "Serbest sözleşme" dedikleri şey, gerçekte "tek taraflı bağımlılık"tır.

Böylece, yarı-sömürgenin "hükümet"i samimi olduğu zamanlarda bile - yani ilk aylar zarfında - halkın kullandığı kelimeleri evire çevire, dili tahrif etmeye başlamıştır. Anayasaya uygun olarak ihanet halindedir. Vatana ihanet, olaylara yazılmıştır ve onu beklemektedir. Kendisini gönülsüzcesine ve bedavaya satmaktan bıkkın, hükümet görevini üzerine cesaretle alır ve bir mükâfat ister. Castro şöyle düşünüyordu:

"Hayır, Kübalılar doğuştan soyguncu ve dolandırıcı değillerdir. Yönetimin bozulması yöneticilerin acizden, bu aciz de, ekonomimizin mutlak bağımsızlığını maskeleyen hayalî bir egemenlikten ileri gelir. Bu sırrın herkes tarafından keşfedilmesini tek bir güç engellemektedir: gerçek ve gizli görevi görünüşte koruduğu iktidarı devirmek olduğu için, başlı başına bir sır olan, ordu."

Gandhi kast sistemini yıkmak istemişti. Nehru bir yazısında şiddet kullanılmamasına inanmış bu partizanın, gerçekte devrimci bir sezgiye sahip olduğunu söyler. Gandhi bütün yapıyı ayakta tutan kilit taşı aradı ve buldu. Bu, paryalar kastı idi. O ondan itibaren, ona saldırmak için hiç bir fırsatı ka-

çırmadı; bütün zamanını, bütün gücünü, bu kast parçalandığı takdirde bütün sistemin çökeceğine inanmış olarak, bu meseleye hasretti.

Castro'da aynı şeyi yaptı. Onun devirmek zorunda olduğu kilit taşı, orduydu. Bu düşünceleri onu, kimsenin farketmediği bir değişme ile, farklı bir hedefe yöneltti. Havana'da, Mexico'da, insanlar Batista'ya saldırdığını sandılar, fakat gerçekte Castro için Batista meselenin sadece bir yanı idi.

Halkı silâhlanmaya çağıran, diktatörü devirme işini yüklenen, Küba genel kurmayı olsaydı, yine de ordu halkın bir numaralı düşmanı olmaya devam edecekti. Daha öncekilerin başına geldiği gibi, ordu yeni demokratları da kokuşturacaktı. Sonra da zamanı geldiğinde, safları arasından onların yerini alacak yeni bir diktatör çıkacaktı.

Küba'nın büyük bir özlem duyduğu ülkücülüğe gelince, Castro onu kurtların kemirdiği eski politikacılara geri vermek için kanının tek bir damlasını bile harcamazdı. Onu yepyeni bir kadronun eline teslim etmek ve gerçek bir kuvvete, diğer bir deyişle, ülkenin bağımsızlığının yeniden kazanılmasına dayandırmak için hayatını ortaya koyuyordu.

Kendisini bekleyen 50.000 silâhlıyı bozguna uğratmak için, hemen hemen tek başına, geri dönme-ye karar verdi.

Fakat bu kez eski hatasını biliyordu. Ordunun hâkim olduğu kentlerde, ani saldırılara girişmek üstü kapalı bir biçimde de olsa ordudaki bazı unsurların yardımına güvenmek anlamına geliyordu. Yani bu, uzlaşma, dolayısıyla yenilgi demektir. Başlamak-

ta olan revanş maçına giderken, Şimdi daha bilgili olan Castro, işin sonunda ölümün de olduğu bir mücadeleye girdiğinin bilincinde olarak, düşmana en zayıf yerinden vurmaya karar verdi. Kentlerden çok uzaklarda, ülkenin içerlerinde savaŐacaktı.

Toprak, klsik ordunun düŐmanıdır; düzenli bir ordu bakımından her zaman için çok geniş bir alan demektir; o, bu alan içinde kendisini kaybeder. Bu küçük prensler tarlalara dağılır, ayrı dŐerler. slendikleri dağınık noktalara, teker teker hücum edilerek, orada bulunanları esir almak mümkündür. Genel kurmay, destek kuvvetini gönderecek olursa onların da başı beldadır! Çünkü, sürekli olarak irti-bat kurmak ve malzeme sağlamak zorunda kalacaklar, ancak adım adım ilerliyebileceklerdir. YryŐleriyle yer sarsılacaktır, ama isyancılar için asla tehlikeli olamazlar.

Castro ve arkadaşları, doğal engellerin ardında siper alarak, onların gelmelerini bekleyeceklerdir.

Ve düşmanın taburlarını, Sierra'ların bıçakları kesecektir.

İlk safhasında savaş, dağların tepelerinde heyecanlı bir kovalamaca idi. Castro kışlalara saldırırken de sürekli olarak yer değiştiren kampıyla Sierra Maestra dağlarında vals yaparken de hep aynı ilkeye bağlıydı: bir kere başlatmak ve sonra beklemek; sadece bir fark vardı: bu kez, uzun bir süre beklemeye hazırdı.

Başlangıçta, kimseye gvenemiyordu. Yardım elini uzatan ilk kılavuz neredeyse onları ele veriyordu; ordu tarafından satın alınmıştı. Birkaç kyl

onlara yardım etti. Geçen gün, Castro'nun kk grubuna yardım eden ve anlaşılan, onları ölümden kurtaran birini gördüm. şimdi bir binbaşı, din, beyaz sakallı bir adam. Ona bakınca insan, ilk günlerdeki bu müttefiklerin, köylü sınıfının en bilinçli saf-larından geldiklerini anlıyor. Bu insanlar, şüphesiz okuma-yazma biliyorlardı ve kendi kendilerini yetiştirmişlerdi. Sierralarda ve yüksek yamaçlarda bunlardan pez azı vardı. Diğerlerine gvenilemezdi. Diğerleri şöyle düşünüyordu "Bu insanlar da ne istiyorlar? Onları tanımıyoruz. Üstelik, bizim başımıza bel açmaktan başka bir işe yaramıyacaktı."

Başlangıçta, askerlerin heraktı veya bir dağ yolu konusunda, bir köylüyü sorguya çekmek istediklerinde, o'nu birden bire yakalamaları gerekiyordu; aksi takdirde zavallı adamcağız, uzaktan bu şüpheli adamların yaklaştığını görünce, elindeki maayı bırakıp kaçıyordu. İsyancılar, yerden şeytan gibi bitivermeyi, istedikleri adamı kuşatıp, zor kullanmaksızın, yakalamayı öğrendiler. Köylüyü hiç incitmek-sizin, her zaman cevap alamadıkları soruları sorup, biraz propaganda yaktıktan sonra, bırakıyorlardı.

Ama, bu andan itibaren, mesele artık zmlenmişti: Küba devrimi ya bir köylü devrimi olacaktı, yahut ta hiç bir zaman gerekleşemiyecekti. Bu zorunluluk, insanların kafalarında değil, olayların içinde doğdu ve kimse bir şey yapamadı. Uzaklarda, kentler, güçsüzlükleri içinde ezilmişlerdi. Taşra, isyana hen katılmadığı halde, devrime şeklini vermişti. Dağınık kk taşra garnizonlarına saldırma-yı tercih eden isyancılar, köylünün somut düşman-larına saldırıyorlardı. Yaşayış biçimleri onları da bi-

rer köylü haline getirdi ve o zaman savundukları köylülerden yadım görmeye başladılar.

Gerilla savaşının bazı gerekleri vardı; hareketli bir gerilla grubu sessizce belirip, düşmana saldırıp, ortadan kaybolurdu; ertesi gün yirmi mil ötede tekrar saldırmak için, köy halkına tamamen güvenmek zorundaydı. Düzenli ordunun bir birliği için olduğu kadar, birkaç düzine isyancı için de toprak alabildiğine geniştir. Her ikisi de bu genişlik üzerinde tamamen kaybolacaklardır. Fakat ücretli askerler kesin olarak tecrit olunmuşlardır. Yaralanacak olurlarsa, tarlaların ortasında öleceklerdir. İsyancı, eğer kazanmak istiyorsa, bu tecrit edilmişlik o'nun için geçici olmalıdır. Ücretli askerın tek bir canlıya raslamaksızın geçtiği çöl, isyancı için bir müttefik ormanı haline getirilmelidir.

Castro ve adamları köylüleri zorla harekete geçirmeyi hiç bir zaman düşünmediler; bu, onların şerefidir. Başka çıkar yol olmasaydı, çekip gitmeyi tercih edeceklerdi. Ne olursa olsun, bu suç, en affedilmez bir siyasî hata olurdu. Batista'nın askerlerinin ülkeye dehşet saçmasının tek bir neticesi oldu: etraflarında koca bir boşluk yarattılar. İsyancıların girişeceği bir karşı-terör de aynı neticeyi verirdi. Aksine, ilk aylarda hayatları bir pamuk ipliğine asılı kaldı. İlk kılavuzun ihaneti, tek bir misillemenin devrimi köklünden kazıyacağını onlara öğretmişti. Tek bir çözüm yolu vardı: halkça sevilmek. Devrim, üç milyon insanın eline verilmeliydi.

Ancak, onlar için yapıldığının **kanıtlarını vermediği** sürece, devrim halkın şüphelerini dağıtmakta güçlüklerle karşılaşacaktı. Halk 1895 savaşından beri, kentler hesabına herhangi bir tehlikeye girmeme-

ye kendi kendisine söz vermişti. Genç isyancılar şehirliydiler: hukukçular, doktorlar, iktisatçılar, gazeteciler. Halka bunu unutturmakda onların göreviydi.

Köylülerin isyancı olması için, isyancılar köylü oldular. Bizzat tarlalarda çalıştılar. Köy halkının ihtiyaçlarını, yoksulluğunu sadece bilmek yeterli değildi. Bu güçlükleri yaşamak ve aynı zamanda bunlara karşı mücadele etmek gerekiyordu. Çiftçi, onları ne kadar kendinden hissederse, onları dinlemeye o kadar hazırdı. Maşet'in düzgün bir savruluşu, sapların ustaca kesilişi, uzun bir söylevden daha çok işe yarıyacaktı.

Gerilla savaşı, halkla devrimciler arasındaki bu yeni bağların kurulmasını gerektirerek, nihayet gerçek adını kazandı: halkın savaşı.

Castro'nun düşüncesi kendisinden bütüne, bir parçadan tüme uzanır. Görünüşün tersine çevrilmesini derhal kavradı: halkla savunucularının kaynaşması isyancıların sevilmesini sağlayacaktır, ama devrimin değil. Düzenli orduya karşı savaşırken bir yandan da toprak reformunu yürütebileceğini düşünmüştü. Fakat kısa zamanda, devrim ortak çıkarları haline gelmedikçe, yığınların topyekûn desteğini kazanamayacağını gördü. Kısacası reformları yapabilmek için orduyu yenmesi lâzımdı, ancak eğer yenmek istiyorsa, sözle yetinmeyip derhal reformları uygulamaya geçmesi gerekiyordu. Bu, sadece görünüşte kısır bir döngü idi. Soyut tasarıdan gerçeğe geçerken, bu talihsiz insanların hayatlarını başka hiç kimsenin değiştiremeyeceğini; hayatlarını her gün kendi kendilerine değiştirebileceklerini gördü. Böylece, isyanlarını canlandırmaya, kendi ihtiyaçlarını kendilerinin keşfetmesini sağlamaya ko-

yuldu. Kısa sürede anladılar: latifundialar, toprak kiralıcılığı, işsizlik, tek ürün; meselelerinin kaynağının bunlar olduğunu kısa bir zamanda gördüler. Reform, geleceğin hükümetinin halka cömert bir armağanı olarak gelmedi. Reformların derhal yerine getirilme zorunluluğu ve bunun millî bir gereklilik olduğu, onlara durmadan anlatıldı. Asla onlara, devlet size karşı cömert davranacaktır, denilmedi. Yüzyılın başlangıcından beri ilk defa adada kendilerini yurtlarında ve bu ülkenin bir yurttaşı hissettiler.

İsyancı ordu reformlar gibi tehlikeli bir işe girişerek, halkın güvenini kazandı; askerî alanda kazanılan başarılar da halkta reformlara güven uyardırdı. Reformlar için savaştıklarını bildiklerinden, her küçük çatışma onun tamamlanmasını daha da yakınlaştırdı. Dahası, her küçük çatışma **Reform**'un ilerleyişi demek oldu.

Nedenlerini ve gereklerinin bildikten sonra, zorunluluk kendiliğinden işlerin temeline iner. Uyanış, halâ olumsuz, hızla büyüdü ve genelleşti. Savaşın bu safhasında, köylüler değişti. Bu alçak gönüllü insanlar isyancıların planlarını sorumluluğunu yüklendiler, bu planları kendi istekleri haline getirdiler ve, belirli bir biçimde, isyancıları daha da "radikalleştiren" yine onlar oldu.

Toprak reformu - gerilla savaşı, işte buydu. Fakat gerilla savaşının kendisi gerçek reformdu. Ayaklanmayı destekliyen, ona sahip çıkan ve bu orta sınıf isyancılarını devrimci köylüler haline getiren, halkın ta kendisiydi.

M-26-7

Küba'da herkes silâhlı isyancıları mukavemet savaşçılarından (kentlerdeki yeraltı militanları) ayırt eder. Ben de bu ayırımı yapmayı öğrendim. Ama yine de, başlangıçta, farkı kavrayamamıştım. Sakallı ya da sakalsız, aynı tercihi yapmış, aynı tehlikeleri göze almış, aynı sevgiyi, aynı düşmanları kazanan aynı sadakati göstermiş insanlar olduklarını düşündüm. Yine de, benim genellikle saygıyla dinlenen, masum, turistçe sözlerim, bazen bir huzursuzluk yaratıyordu. Bir aziz, başındaki aylayı (haleyi) yitiriyordu.

Bir gün, bir basın toplantısı sırasında, bana, Küba devrimi ile Çin devrimi arasında ortak noktalar bulunup bulunmadığı soruldu. Farklar üzerinde ısrarla durduktan sonra, Batista, zamanındaki Kü-

ba ile an-kay-şek zamanındaki Çin'i nitelendiren yarı-sömürge rejiminden söz ettim. Herkes aynı kanıdaymış gibi göründü.

Sakalsızlara göre, devrim kentlerden doğmuştu. Castro bile, her ne kadar şimdi sakallı ise de, başkent'te öğrenim görmüş ve bir şehirli olmuştu; daha önceleri hukuk okumuştı. Yine onlara göre, Santiago, Havana ve Santa Clara'da örgütlenen yeraltı mukavemet hareketine de gereği kadar önem vermemiştim: bu arkadaşlar, köylü hareketinin sonradan geldiğini söylediler.

Birkaç defa buna benzer konuşmalara tanık oldum. Bazıları köylülerin az ya da kötü dövüştüklerini ileri sürüyordu; diğer bazıları da, aksine, şehirlerin hiç bir şey yapmadığını, isyancıların zafesinin sadece köylerin desteğiyle mümkün olduğunu savunuyorlardı.

Sesimi çıkarmadım. Kelimelerin ardında, bir anlaşmazlık değil, fakat derin, daha gerçek bir meseleye ilişkin bir tutum farkının bulunduğunu hissettim. Bugün, meseleyi anladığımı sanıyorum: yeraltı savaşçıları ile isyancı askerler, programlarını tamamiyle yerine getirmek konusunda ortak bir arzuya sahipler. Bugün ve yarın onları birleştiriyor. Ama aynı anılara sahip değiller.

1957'den itibaren, sözleşmeler yapılmıştı. Sierra'nın isyancıları, Santiago'daki, Santa Clara'daki ve başkent'teki dostlarıyla temasa geçmişlerdi. Yeraltı örgütünü kurmak zorunluydu.

Böylece, bütün kentlerde, M-26-7 diye anılan, yani 26 Temmuz Hareketi anlamına gelen, gizli hare-

ket doğmuştu. Dört yıl önce 26 Temmuz'da Castro Moncada kışlasına saldırmıştı. M-26-7, o harekete atfen bu adı almıştı. Ancak, taşıdığı isimle bile bir aydına, bir şehirliye, bir putsch'cuya bağlılığını gösteriyordu. Kısacası, artık var olmayan birine.

Bu böyle ola dursun, bir noktada, kentlerin davasını savunan arkadaşlarımın haklı olduğunu teslim etmem gerekir. Sierra'ların etkisi ilk olarak kentlerde duyulmuştu.

Birkaç ay geçtiği halde, köyler henüz uyuşukluklarından kurtulacak tek bir iş yapmamışken, M-26-7'lik şehitlerini vermişti bile. Bu, son derece olağandı. Çoğu zaman aldatılmış olan köylüler, şüphe-deydiler. Onları ikna etmek zaman aldı. Ücretli askerlerle, polislerle dolu olan kentler, kendi güçsüzlükleri nedeniyle, en fazla sayıda silâhlı isyancıyı çıkardı.

En yakın dostlarımızdan biri, 27 yaşında hükûmette bir bakan olan Oltulsky*, kendini ailesinden ve kendisinden yabancılaştıran bir dinsel bunalım sonunda mukavemet hareketine katılmıştı. Hırsla, eline geçirdiği her şeyi okumaya başladı. Ne toplum bilime, ne tarihe, ne de iktisata karşı bir ilgi duymuyordu. Din ve metafizikle ilgiliydi sadece; diğerlerini bilmeksizin, bu konularını anlayamayacağını kavradığı güne kadar.

Küba'nın en iyi kafalarına danışarak, kitap üstüne kitap devirdi; ne aradığını bilmeksizin, hepsinde hayal kırıklığına uğradı. Bu deneyim, onda genel bir tedirginlik, adasına karşı belirsiz ama gerçek,

* Şimdi INRA'nın endüstrileşme bölümünde çalışmaktadır.

bir hoşnutsuzluk yarattı. Her defasında sistemleri reddediyordu. Bunların ne kendi özel sorunlarını, ne de milletin sorunlarını cevaplandırmadığını hissediyordu. Ancak, her okuduğu kitap o'na, diktatörlüğü mahkûm edecek yeni - ama gene de soyut - nedenler verdi.

O dönemdeki arkadaşlarının bir çoğu ve tanımadığı genç arkadaşlarının daha da fazlası, farklı yollardan aynı olumsuz sonuca varmışlardı: "Küba devletinde çürümüş olan bir şey var." Aydınlanmış küçük burjuvazinin bu kıpırdanışına "ölü fare politikası" diyorum. İğrenç bir koku duyarsınız. Fare'nin leşini ararsınız. Ama kentlerde, neticeler ormanı nedenleri gizler; ölü hayvan hep tespit edilmeden kalır.

1957'nin başlarında, bu genç adamlar henüz sınırsız güvenlerini Castro'ya bağlamamışlardı. O'nu, millî kahraman Jose Martí' ile kıyasladıkları halde, yine de onun kadar parlak görmüyorlardı. Çünkü, adanın tarihi, cesur bir burjuvazinin feodal beylere karşı mücadelesinden ibaretti. Her zaman yenik düşen burjuvazi, yine de bu yüzyıla damgasını vurmuştu ve 1957'nin genç burjuva aydınları kendilerini bu burjuva tarihi içinde görüyorlardı.

Halkın tarihinde incelik yoktu; kabalığı, ince ruhları, rahatsız ediyordu. Hep asıl meseleye gelip dayanıyordu, o kadar. Bu genç burjuva aydınları kendi kendilerine sordular: Fidel'in taktikleri de çok kaba değil miydi? Bu taktikler düşmana karşı, düşman Batista da olsa, etkili olabilirler miydi?

Uzun uzadıya düşünmediler. Başlangıçta inanmadıkları halde, harekete katıldılar; bu onların en saygıdeğer yanıdır. Örgütlenmek, birlikte çalışmak, kızgınlıklarına ortak bir çare bulmak fırsatı nihayet ortaya çıktığında, derhal yakaladılar.

Bu tek tek güçsüz başkaldırıları, karşı-konmaz bir başkaldırma haline getirebilmek için, her şeyden önce, evet demek gerekiyordu. Castro'ya, evet. Dağlarda etrafa oklar sallıyan bu uzak, azıcık belâlı okçunun arkasında, birleştiler. O sadece bir efsane idi, millî birliğin ve yeniden keşfedilen enerjinin sembolüydü. Castro, rekabeti, hizipleri, kinciliği, karşılıklı güvensizlikleri bir yana bırakmak için bir vesile oldu.

M-26-7'nin iki görevi vardı: isyancılara silâh satın almak için şehirlerde para topladı ve şehirli yığınları uyarmaya yönelik gizli yayınların ve, iz bırakmadan yapılan, gösterilerin yürütülmesini yükledi. Otomobil yarışçısı Fangio'nun, uluslararası bir yarışma öncesinde, kaldığı otelin salonundan, Batista'yla alay etmek için kaçırılması, Temmuz Hareketi tarafından planlandı ve yapıldı.

Küba'lı şehirliler iki yıl silâh temini için uğraştı, silâhları topladı ve Castro'ya yolladı. Aralarına yeni elemanlar katmak için de zaman buldular. Oltulsky'nin ayda bir kaç defa gidip geldiği, Santa Clara'dan Trinidad'a, oradan Sierra'ların yamaçlarına uzanan yolu gördük. 1958'de bu yol polis otomobillerinin ve askerlerin denetimi altındaydı. Otomobilleri durduruyorlardı. Her engel karşısında onları atlatabilmek için yeni bir çare bulunması gerekiyordu. Anayoldan ayrılabilmek için tek bir

olanak vardı: nöbet değişmesinden yararlanmak. Herşeyin tam zamanında, tam yerinde olması hesaplanmak zorundaydı.

Çoğu zaman, Oltulsky'nin yanında mukavemet teşkilâtından bir arkadaşı bulunuyordu. İlk önce yol üzerindeki bir han'a telefon edip bir domuz kı-zartması ısmarlıyorlardı. İki genç adam yanlarına karılarını alıyor, hazırlanmış sofraya oturuyor ve sonra otomobilleriyle "yemek öncesinde küçük bir geziye" çıkıyorlardı. Arka yollardan dağlara doğru yöneliyor, bir isyancı ile buluşarak ona silâhların geldiğini bildiriyor ve yeni silâh siparişlerini alıyorlardı.

Biraz da hayıflanarak, bana "Galiba, bizde, isyancıların kahramanlığı yoktu", dedi. O'nu biraz alçak gönüllü buluyorum.

Polis ve ordu 1953'ten 1959'a kadar 20.000 kişi öldürdü; bunların çoğu da son iki yıl içinde öldürüldü: 1000'ini Sierra'lardaki son savaşlar sırasında; 19.000'ini şehirlerde. M-26-7, başkente ve diğer birkaç büyük kente kazandırdığı şerefi çok pahalıya ödedi.

Doğaldır ki, polis ve ordu işkence de yaptı. Pek öyle bilimsel bir biçimde değil elbette; unutmayalım ki, azgelişmiş bir ülkeden söz ediyoruz. Ama bu işe kendilerini iyice verdiler; birkaç usulleri vardı; ellerinden ne gelirse yaptılar. Revolucion gazetesinin yöneticisi, Franqui tamamen hayvanca olan fakat ustaca yürütülen bir işkencenin anılarını, kafatasının dibine vurulan kuru, ritmik darbeleri hatırlıyor.

“Deltreceğimi sanmıştım.”

Devrimin en tanınmış kadınlarından biri kardeşi ve nişanlısı ile birlikte tutuklanmıştı. Kadın, onları bir daha göremedi: fakat birgün o'na iki tabak getirdiler. Birinde kardeşinin gözleri, diğerinde nişanlısının er bezleri (husyeleri) vardı. İnsanları kısırlaştırmaktan zevk alıyorlardı. Sorgu yapanlar o kadar insafli insanlardı ki, tutuklu bir tek kelime söylemeksizin işkencenin ortasında ölüyordu. Hapishane avlularında silâhlı mangalar vardı. Franqui'yi kurşuna dizmek için yedi defa almaya geldiler; sabahın soğuşunda, bekledi. Her seferinde geri götürdüler; bu sadece bir şakayı. Yeni arkadaşlarının pek çoğu böyle “sorgu”lardan geçmişti. Usulleri, teknikleri mukayese edebiliyorlardı. Her gün daralan ağın dişlilerinden sıyrılma talihine sahip olanlar, her sabah korkuyla uyanıyorlardı. Bu rejim altında, bütün sinirler zayıflamıştı. Herkes şunu söylüyordu: “Zafer, anılarımızı kolay kolay unutturamadı. Halâ sinirlerimiz sonuna kadar gergin. Dengemizi tekrar bulmamız yıllar sürecek.”

Bana sorarsanız, bu şartlar altında gösterilen cesarete, savaş sırasındaki kahramanlıklardan daha büyük değer veririm. Tek başına ve gözlerden uzak, elindeki tutsağı aşağılamaya çalışan düşmana karşı bir mücadeledir bu. Yine de Oltulsky ve yirmi arkadaş, isyancılardan saygıyla söz ettiler. Şüphesiz, Sierra'lardaki adamlar ilk cesareti göstermişlerdi ve asıl önemli olan da buydu. Kumanda eden, işi başlatan ve direnen onlardı.

Onlar olmaksızın, her şey çökerdi. Bütün bir yıl adadan uzak durdular. Ama, korkudan deliye

döner polis, işkenceleri ve cinayetleri artırdığı zaman, rejimin bu açık şiddeti bütün isyancıların fedakârlıklarını ve erdemlerini neden eşit kılmadı?

Kanımca, bunun nedeni basittir. M-26-7 kendini kurarken, elbette ki, yeraltı mukavemet hareketi, kendisinin silâhlı ayaklanmaya nazaran ikincil olduğunu kabul etmişti; fakat başlangıçta bu düşünüş doğru gözüküyordu. Dağdaki isyancılar henüz çok önemsizdiler. O kadar uzakta ve sayıca o kadar azdılar ki! Bir tuzığa düşürülseler yahut direnmekten vazgeçecek olsalar, genç burjuvazi, bütün kentlere yayılmış olan örgütün yaşayıp, görevlerini başarıyla bir sonuca vardırabileceğini düşünüyordu. Fakat dağdakiler direndiler. Sayıları arttı. İlk zaferlerini kazandılar. Ülkeyi kurtarma görevini yüklenmiş oldukları ve bu görevi başarıyla sonuca ulaştıracak güçte oldukları ortaya çıktı. Ayaklanma hareketinin kendi içinde kuvvet dengesi tersine döndü; M-26-7 hoş olmayan bir durumla karşılaştı; ilkede kabul ettiği ikincillik bir gerçek haline geldi. Şimdi örgüt görece (izafi) bir varlığa sahipti.

Bu, kimsenin kabahati değildi. Yüksek Sierra'lardaki Castro, genç burjuvalara gerçek bir mücadele yolunu kapatmak için değil, fakat basit bir inancından dolayı, mukavemet hareketinin mücahitlerinin tek imkânlarına, sabotaj ve tedhiş hareketlerine, izin vermiyordu. M-26-7'deki sayısı pek az olan işçiler sabotaj yapmayacaktı. Tedhişçilik işe yaramıyordu. Birkaç öğrenci Batista'nın oturduğu başkanlık sarayını ele geçirmeğe teşebbüs etti. Ya çatışma sırasında vurulup öldüler, yahut da ertesi gün kurşuna dizildiler.

Bundan dolayı, Castro sadece, devrimin kendisinin şehir partizanları hakkında verdiği hükme, kendi sesini ekledi: onlar, görevlerini değiştirmeleri gereken, vazgeçilmez yardımcılardı; para ve silâh temini, işte o kadar.

Ve, devrime olan bütün bağlılıklarına rağmen, bu genç şehirliler, Castro kadar radikal olmaktan çok uzaktılar. Daha doğrusu, halâ, Fidel'in çoktan aşmış olduğu, fikirlere bağlıydılar.

1958'de, mukavemet hareketi savaşçıları ile isyancılar arasındaki ilişkiler, bazen dramatik bir şekilde, gerginleşti. Aralarındaki görüş farklarını tesbit edecek temaslar çok ender yapılyordu: yine de iki tarafın yöneticileri karşılaştıklarında kendilerini biraz tedirgin hissediyorlardı. Oltulsky, Las Villas bölgesindeki isyancıları destekleme işini örgütlemişti. Savaşın sonlarına doğru, "Che" Guevara'nın, askerlerinin başında, Sierra'lara doğru yürümekte olduğu ona bildirildi. Dağlarda bir yerde buluşacaklardı.

Buluştular. Bir fırtına gibi. Guevara son 45 gün içinde 11 öğün yemek yiyebilmişti. Keyfi yerinde değildi ve kendisine yiyecek sağlayacağını vaad eden genç adama güvenmediğini saklamadı. Oltulsky ise çok çalışıp elinden geleni yaptığı için, açlığın isyancıları şiddet kullanmaya yönelteceğinden korkarak, bu hafife alınma karşısında rahatsız olmuştu. Bir maceracıya çattığını düşünüyordu; diğeri ise, bir karşı devrimciye.

Her ikisi de yanılıyorlardı. Kararlarında radikal, savaşta bir asker kadar şiddetli olan Guevara,

devrimin en yetişkin ve, Castro'dan sonra, en sağlam kafalarından biriydi. O'nu gördüm. Biz konuklarına karşı gösterdiği yakınlık ve iyiliğin o güne özgü olduğunu düşünmek delilik olurdu. Değişken niteliklerine rağmen, bu duygularında şüphesiz içtendi.

Fakat 1958'de, Oltulsky'le karşılaştığı zaman, hiç bir şey ne açlık, ne de o her zaman en kötü olasılığı düşünüp kendini ona göre hazırlayan, ihtiyatlı casaret onu ödün vermeye zorlayamazdı.

Yaşça daha genç, daha o günden artık efsanleşmiş bir savaşçı olan Guevara karşısında saygılı, fakat yine her zamanki gibi inatçı Oltulsky, çıkar veya fikir ayrılıklarından değil, şehirlerdeki terörü yakından tanıdığından, o anki durumdan ve bir insan olarak kendi iç yapısından dolayı, Guevara'ya karşıydı. İnsan kentlerde dikkatli, sabırlı ve ihtiyatlı olmayı öğrenir. Sonuna kadar gitmekten çekinmiyordu, ama bu gidiş yavaş ve aşamalı olmalıydı. Kısacası, karakterini meydana getiren alışkanlıklarından ötürü, devrimle aynı amaçları paylaştığı halde, bir devrimciden çok bir reformcuydu.

Gece bastırınca, toprak reformu konusu ele alındı. Oltulsky toprakların köylüler arasında bölüşülmesini istiyordu. Fakat ihtiyatlılığı, tedricen yapıldıkları takdirde reformların daha sağlam olacağına inanan burjuva aklı, devrimin bütün durakları aşarak sonu bilinmez yollara çıkacağına ilişkin korkusu, millî çıkarlara olan derin bağlılığı ve belki de bütün ülkelerde şehirlinin cahil köy halkına karşı duyduğu hafif küçümsemenin çok eski kalıntıları, bütün bunlar, o'nu daha beklemek gerektiğini

önermeye yöneltti. Toprağın dağıtılması zaferden hemen sonra yapılabilirdi. Herkes kendi payına düşeni almalı, fakat, toprağı işleyenlere sadece toprağın intifa hakkı verilmeliydi. Ancak, iki yılın sonunda, daha önceden belirlenmiş bir üretim seviyesinin (genel olarak, geçmiş yılların ortalama üretim seviyesinin) üstünde bir üretim sağladığı takdirde, mülkiyet hakkının köylüye tanınmasını savundu.

Guevara son derece sinirlendi. Eğer, toprak köylülerinse, onlara verilmeliydi. Derhal ve hiç bir şart aranmaksızın. Çiftçilikten hiç bir şey anlamıyan küçük burjuvazi hangi hakla çiftçilere karşı bu küçümseyici tedbirlerin alınmasını isteyebilirdi? Şehirliler okuma - yazma bildikleri için 'mi? En derin kültür bile, gerçekten devrimci bir bilincin ışığında, ölü kitap sayfalarına, bir takım sözcükler haline dönüşür. Köylüler tam bir güvene layıktır. Onlar bir devrim yapmaktadır. Bunu da bilmektedirler. Şu halde, üretim düşmeyecektir.

Sabah olduğunda, iki adam halâ tartışmaktaydılar. Tartışma o kadar hararetle idi ki, farkında olmaksızın herbiri karşısındakine, herşeye rağmen kardeş kalacaklarını ispatlamıştı. Her konuda anlaşmazlığa düşen bu iki aydın, derin bir şekilde benzeştiklerini, fikirlere ve tartışmaya olan ortak ilgilerini ortaya koydular.

Bu son derece önemli, amansız tartışma her birinin diğeri hakkında yaptığı bir sınama idi. İsyanıcı ve mukavemet hareketi savaşçısı sınamalarını sonuna kadar götürdüler; birbirlerine bakarken, her ikisi de şöyle düşünüyorlardı: "Bu yabani hayvanla uyuşmayı öğrenmek daha iyi olacak."

Bütün bunlar bir yana, bu iki eylem adamı bu uykusuz geceyi aydınca, yani boşu boşuna, harcamışlardı. Hiç biri meseleyi çözümleyemedi. Sorun, 1959 yazında, reform ilân edildiği zaman, tam olarak çözümlendi ve göreceğimiz gibi her ikisinin de haklı olduğunu gösterdi.

1958'de ise, tartışma malzeme yüklü kamyonların gelişiyle kesildi. Guevara'nın neşesi yerine geldi; adamları açlıklarını giderdiler. Oltulsky, gözünde yükseldi. Zaten, tartışma sırasında isyancı, mukavemet hareketi savaşçısını takdir etmek için birçok neden bulmuştu. Diğer, farklı görüşlerini korurken, her şeyden çok karşısındakini anlamaya çalışmıştı. İsyancıların tezinin sarsılmazlığını kabul etmekle, açık kafalılığını ve zekâsını ortaya koymuştu.

Bu Guevara'yı, savaş yaratmıştı. Savaş, kendi uzlaşmaz niteliğini, o'na vermişti. Devrim o'na aceleciliğini, süratini kazandırmıştı. Gerçekte Oltulskyden yaşı olduğu halde, daha genç görünüyordu. O'na bakarak, mukavemet hareketi savaşçısı, yavaş ve sürekli ilerlemeye olan yatkınlığının belki de sonradan edinilmiş bir şey olduğunu keşfetti. Belki de, eski kuşaktan kalma önyargılarla engelleniyor, durduruluyordu. Genç adam, kendi içinde beslediği o şehirli duyarlılığını, eskimiş fikirlerle veya, daha da kötüsü, geciktirmelerle reformlardan kaçınmanın akıllıca bir yolu olarak görmeye başladı.

Sonunda kazandı. Değişme yeteneğini radikalizmin hizmetine verdi. Talihi, aracılık yapmış olması, iktidara gelmeden önce isyancıların liderleriyle doğrudan temas kurmuş olmasıydı.

Onlara yeniden katılmak ve yanlarında yürümek için, en temel ve aynı zamanda da en ender olan iki erdeme ihtiyacı vardı: zekâ ve iyi niyet. M-26-7'de şüphesiz iyi niyet vardı. Zekâ da. Esef edilecek olan, herşeyden önce, temasların azlığıydı. Batista'ya karşı birleşik devrim, ayrı ayrı, birbirilerini tanımadan gelişen parçalara bölünmüştü. "Sakallılar" güçlenip kentleri daha doğrudan tehdit eder hale gelince, mukavemet hareketinin sağ kanadı daha da kararsızlaştı. Onlara göre, bu "sakallılar" bir köylü ayaklanmasının başındaki ortakçılardı.

Aynı şekilde, aşırı sol'da da çekingenlikler vardı. Bir çok genç bana, başlangıçta Castro'yu gerici bir köylü sınıfına dayanarak sağcı bir diktatörlük hazırlamakta olan bir toprak ağası çocuğu olarak gördüklerini söylediler. Kısacası, Castro ne istiyordu? Castro kimdi?

Çocukluk arkadaşlarından biri, 1958'in sonunda, herkesle birlikte muzaffer kumandanın Havana'ya girişini beklerken, en zor işlere sonsuz bir gururla atılan sinirli ve endişeli bir genç adamı hatırladı. Bir işin başarılmasının imkânsız görülmesi, kendini o işe atması için yeterliydi.

Arkadaşı, bu bir diktatörün hamuru değil mi, diye düşündü? Geçen gün huzursuzluğundan söz ederken bana şöyle dedi: "Beni rahatlatan, Küba'da en zor iş'in, yıpranmadan ya da bir diktatör haline gelmeden kuvvet kullanmak oluşu oldu."

SAKALLILAR HAVANA'YI ALIYOR "SOYUT İLKELERE ÖLÜM!"

1959'un başında, Kurtuluş'u izleyen haftalar, şenlik ve birlik haftalarıydı. O dönemde, ileride göreceğimiz nedenlerden dolayı, Castro hükûmetinde olmadığı halde, herkesin gözünde millî birliğin sembolüydü. Bunun böyle olmasını istiyordu ve niyetlerini gizleyen esrar perdesini dağıtacak hiç bir davranışta bulunmadı. Sağ, sol partiler, dernekler kendi kendilerine o'nun kim olduğunu soruyorlardı. Ne yapmak istiyordu?

Bir şey kesindi. Küba toplumunun birliğini bozmayı tehdit edenlere güçle karşı çıktı. Bu, ilk günlerden itibaren görüldü. 1940 tarihli anayasa yeniden yürürlüğe konuldu. Anayasanın başlangıç kısmında Tanrı'dan söz ediliyordu. Bakanlar O'nu oradan çıkarmanın akıllılık olacağını düşündüler.

Castro bunu öğrenince, iyice öfkelendi. Hükûmet üyeleri inançları ne olursa olsun, yirmi yıldır temel metinde yer alan ve herkesin din adamlarını ve inanç sahiplerini tahkir etmeksizin, ve dolayısıyla, ülkenin birliğini bozmaksızın okuyabileceği bu saygı değer sözcüğe dokunamazlardı.

“Tanrı” kelimesi anayasa hukukuyla yek vücuttur. Onunla çelişmez. Onu yerinde bırakmakla, devrim Hristiyanlığını ilân etmez. Onu ortadan kaldıracak olursa, Tanrı tanımazlığını ilân etmiş olur.

Kısacası, bu kısa süre sırasında, birliğin sağlamlaştırılması amacıyla bütün tedbirler alınmıştı. Hem mukavemet hareketinin savaşçıları hem de isyancılar hükûmete katıldılar: mukavemet hareketinden Oltulsky, Haberleşme Bakanı; mukavemet hareketinden Pinos, İktisat Bakanı; mukavemet hareketinden bir başkası ticaret bakanı oldular.

Bütün bu tedbirler birliğin ta göbeğinde gerginliklerin doğuşunu önleyemedi. Havana halkı sakallıları kardeşleri gibi kucaklamıştı. Fakat “sakallılar” bu kardeşliğe fazla yüz vermiyorlardı.

Bu köylü askerler, bu asker olmuş köylüler, kentlere savaşçı sertliklerini ve köy ahlâkını taşıdılar. Birkaç yıl önce de, aynı direnmeyle, Mao’nun taşralı ordusu, kokuşmuş, beyazların kurbanı ve suç ortağı olmuş olan şehrin, Şanghay’ın sokaklarında kamp kurmuştu.

Sonra, ilk günlerde, bazı Havanalılar şüpheli bir heves gösterdiler. Biz Fransızlar da, 1944 Eylülünde Paris’in sokaklarında gördüğümüz naftalin kokulu üniformaları hatırlarız.

Zaferden kendilerine pay çıkarmaya alıştılar. Eski siyasî kadro galiplere, eğer kendilerine teklif edilecek olursa, iktidar yükünü seve seve yükleneceklerini belirttiler. İsyancılar ve mukavemet hareketi savaşçıları bu yeni dostlara "2 Ocak Hareketi" adını verdiler. Yılbaşı bundan böyle Kurtuluş'un yıldönümü olarak da kutlanacaktı.

Şüphesiz ki, bazı isyancıların belki de sadece ürkeklikten gelen, sertliği; bazen kendilerinin isyancılara uzaktan saygı duymaktan başka bir işe yaramadıklarını hisseden, bazı mukavetçilerin uğradıkları hayal kırıklığı, bütün bu hafif sürtüşmeler, o günlerin coşkusundan ileri geliyordu. Kenarda kalma ve hatta hüznün, gerçek ve ortak bir birlik yaşamının doğurduğu davranışlardı. İsyancı askerlerin çekingenliklerine kızmadan önce, onları ilerideki liderler olarak görmek, otoritelerini o günden kabul etmek gerekliydi.

Fakat bazen küçük yaralar daha da depreşti. Ortak bir dil bulunmaması yüzünden, ikilikler gerçek düşmanlıklara yol açtı. Daha doğrusu aradaki bütün köprüler atıldı.

Bereket ki, devrim şu olağanüstü talihe sahipti: Hiç kimse devrimci grup ve programının yerini alacak bir başka grup ve program ortaya atamazdı; faal üyelerinin tek tek mücadeleye katılmasını destekleyen, fakat bütün olarak susmayı ve ataleti tercih ettiklerinden dolayı halkın gözünden düşen iki üç partinin ve Portekiz'den başka bütün dünya ülkelerinin sığınma hakkı vermeyi reddettikleri, kaçan diktatör dışında hiç kimse. Bu fiilî (de facto) meşruluk sonuna kadar kullanılmalıydı. O gün kentli-

lerin kazanılması, bunun için de ilk olarak ortak taleplerin yerine getirilmesi gerekiyordu.

Kol işçileriyle fikir işçilerini, sınıf ayrımı yapmaksızın, bir noktada birleştiren iki sürekli şikâyet vardı. Daha aylıklarını almadan, kira ve elektrik parası, yarısını alıp götürüyordu. Bu böyle devam edemezdi.

Onlar bunu Fidel daha Havana'da hukuk okurken söylüyorlardı. Bunu 15 yıl, hatta daha öncesinden beri, söylüyorlardı. O zamanlardan beri durumları hep aynıydı. Ama, halkın ihtiyaçları, onların duydukları güvenin bir ölçüsüdür. Savaş sırasında devrimci liderler şartların baskısı altında idiler; zaferden sonra da, halkın baskısı ile karşı karşıya kaldılar.

Derhal, keyfî bir şekilde, kiraların % 50 - daha az değil - indirilmiş olduğunu açıkladılar. Bu kararın amacı açıktı. Halâ durumunun ne olduğu kesin olarak belli olmayan bu kent'de, hükûmet, halkı aldatamazdı. Birtakım vaadlerde bulunmak yerine iş yapmak; yoksulları kendilerini ezen yükten kurtarmak, Küba esnafına otomobiller ve buzdolapları için A.B.D.'ye ödenen, ya da aptalca inşaata yatırılmış olan paraları geri vermek gerekiyordu. Millî ekonominin yüklerinden birini hafiflettiler ve, kirayı düşürerek, sermayeyi endüstriye doğru yönelttiler.

Çoğunluk devrimci hükûmetin bu davranışını onaylıyordu, fakat herşeye rağmen, birlik yavaş yavaş açık vermeye başlamıştı. İnşaat sektörünün, sadede zenginlerin kârlarını değil, orta sınıfların bütün arttırmalarını, yani Kübalıların bütün arttırm-

larını emdiğini görmüştük. Burjuvazi gelirinin değişmez olduğunu düşünürken, bu gelir bir kalem darbesiyle yarı yarıya azaldı. Bunun üzerine kor kuya kapıldılar. Paniğe kapıldığı anlarda, şaşkına dönen Havana, kızıl bir hayalet görüyordu: Karaip adalarında Bolşevizm...

Hükûmet telefon ve elektrik şirketlerinden fiyatları düşürmesini istediği zaman, görünürde, daha az heyecan yaratıldı. Çünkü bu defa, maliyetler azalacağından, herkes, işçi kadar işveren de, kazançlı çıkıyordu. Ayrıca para yabancı kapitalistlerin cebinden alınıyordu. Az ayrıcalıklı sınıflar buna son derece sevindi. Yeni hükûmet, daha önce gelenlerin hiç bir zaman yapamadıklarını bir kaç hafta içinde yapmıştı. Amerika'lıların kârlarına el koymaya cesaret etmişti ve buna rağmen dünya başlarına yıkılmamıştı; "yaşantılarını değiştirmek" **mümkündü.**

Ancak burjuvalar arasındaki huzursuzluk artmaktaydı. Bu tedbirler müdahaleciliğe doğru bir eğilimin varlığını gösteriyordu ve - hiç olmazsa geçici olarak - herkese haklı görünüyordu. Fakat burada, aşırı tedbirlerin alınacağına dair bir uyarmanın da varlığını seziyorlardı. İsyancılar bankalardaki paralarına el koyacak ve üretim araçlarının mülkiyetini topluma mal edeceklerdi.

Halk kabinede bir sol, bir orta, bir de sağ kanadın varlığını sezinlemeye başlamıştı bile. Ekonomi Bakanı Guevara, onların gözünde daha da korkulu, adeta bir deli idi; uzun bir süre böyle tanındı. Anlatmakta olduğum çetrefilli dönemden epey sonra, Millî Banka'nın Müdürlüğüne atandığı zaman, insanlar paralarını bankadan çekmek için kuy-

ıuğa girdiler. Onlara tekrar güven kazandırmak, 24 saatten fazla sürmedi. Hiç bir değişiklik olmadığından, burjuvalar paralarını geri getirdiler.

Hükûmetin işçi sorunları karşısındaki tutumu, burjuvaların kafasındaki şüpheleri dağıtacak nitelikte değildi. Doğruyu söylemek gerekirse, herhangi başka bir tutum da imkânsızdı, ama burjuvazi bunu uygun görmüyordu. İşçi sendikaları-haklı olarak-yeni rejimden yararlanmak, cumhuriyet döneminde kazanmış ve sonradan diktatörlük döneminde kısmen yitirmiş oldukları hakları yeniden elde etmek istiyorlardı.

Devrimi kabul ettiler, fakat kayıtlı bir tutum takındılar. Hükûmet onlara şüpheli görünüyordu, çünkü onu ne tanımlayabiliyorlar, ne de daha kötüsü sınıflandırabiliyorlardı. Bu belirsizlik içinde, hala daha kabuğunu ve mekanizmasını kurmak için yeteri kadar zaman bulamamış olan genç iktidar, henüz o çocukluğun verdiği çelimsizlikten kurtulamamışken, derhal bir kuvvet denemesine girişmek için sebep buldular.

Bu ani hücumdan iki avantaj sağlayacaklarını umuyorlardı: birincisi, bir işçi zaferi sağlanacaktı ve ikincisi, ilk temasta yeni hükûmet Millî Birlik efsanesi ardında hangi sınıfa ve hangi çıkarlara hizmet ettiğini anlıyacaktı.

Kışkırtma hareketlerine Ocak'ta başladılar ve birkaç ay durmaksızın devam ettirdiler. Başkent'te birçok grev patlak verdi. Önce bir sektörde, sonra bir diğerinde greve gittiler ve her defasında bütün şehir doğrudan veyahut dolaylı olarak felce uğradı.

Hükûmet hakemlik görevini yükledi. Çoğunlukla işverenlere işçilerin isteklerinin kabul edilmesini öğütledi. Güçsüzlüğünden değil, fakat millî birliği koruma görevine sahip olduğundan böyle davrandı. Ve sonra, köylerdeki yoksulluğun içinde doğan devrim, kent'de kendini tedirgin hissetmeye başladı ve en fazla sömürülen işçileri yardımına çağırdı. Liderler, kendilerini güçsüz hissetmeye başladılar; kırmak isteğine ve imkânına sahip olmadıkları grevlerden değil, grevleri yaratan ihtiyaçların ve meselelerin çokluğundan dolayı.

Orta sınıflar grevlerin verdiği zararlardan dolayı, hiddetten çıldıracak hale gelmişlerdi. Onlara göre kendileri isyancılar ve vatan için ellerinden gelen herşeyi yapmışlardı; işçiler ise hiç bir şey yapmamışlardı. Bu küçük tacirler ve küçük endüstriciler, Castro Küba'yı Amerikan mallarının istilasından korumaya yöneldiği için, herkesten önce kendilerini rejimin en doğal müttetikleri olarak görüyorlardı. Neden her defasında kendileri bu şamatacı ücretlilere feda ediliyorlardı? Bu isyancıların kafalarında ne vardı? Bunların akılları neredeydi? Daha önce sadece toprak reformundan söz ediyorlardı; bugün ise aynı tutkuyla kendilerini sendikacılığa veriyorlardı. Bütün bu hikâyelerin ciddi tarafı neydi? Hangileri propaganda, hangileri demagogi idi?

Her gün bir bakan, ortak amacı tekrarlıyordu: daha çok üretmek. Hükûmet bu ilgisizlikle, bu sürekli duraksamalarla, bu işsiz geçen günlerle, bu amaca ulaşılabilceğini sanıyor muydu?

Huzursuzluklarının derindeki nedeni, bu belirsizlikti. Batı'nın ve Doğu'nun iyice yerleşmiş ve bir-

birinden kesin çizgilerle ayrılmış rejimlerine alışkın olan orta sınıflar kesin sorular soruyorlardı: Liberalizm mi, yoksa sosyalizm mi? Demokrasi mi, diktatörlük mü? Cevap alamadılar.

Bu orta sınıflar, yeniden kazanılan özgürlükleriyle sarhoş, basında ve söylevlerde geleceklerine ait şüpheli işaretler görmeye başladılar. Aynı insanlar hükûmete birbiriyle çelişen iki serzenişte bulundular: "Temkinli açıklamalarla dikkatimizi başka yöne çekerken, bir yandan da sessizce komünizmi yerleştiriyorlar." "Ne istediklerini bilmiyorlar; doğaçtan (irticalen) birşeyler yapıyorlar; bugün bir tek kişi yarın ne yapacaklarını söyleyemez."

1959'un ilkbaharına kadar, pek te akılsızca olmayan, bu gözlemler her yerde duyuluyordu. Neticede, devrimcilerin çoğunda, doğaçtan hareket eden insanlar olarak tanınma korkusu belirdi.

Kübalıları şaşırtan, devrimin, kışın sonlarına doğru bir legalizm (yasalcılık -ç.) bunalımı biçiminde patlak veren bereket ki tehlikesiz olan ülkenin çocukluk hastalığını gizlemesiydi.

Cumhurbaşkanı Urrutia, Batista zamanında aldığı kararlarla ayaklanmayı yasallaştıran bir yargıçtı. Bu nedenle ün kazanmış ve sürgüne yollanmıştı. Batista'nın diktatörlüğü yasa dışıdır, demişti. Bu bir hukukçunun teziydi.

Onu hiç görmedikleri halde, henüz dağların tepesinde iken, isyancılar o'na ileride cumhuriyetin Başkanı olmasını teklif etmeye karar vermişlerdi. Urrutia, Sierralara geldi. Castro o'nunla uzun uzun görüştü; ayrıldığında canı epeyi sıkılmıştı. Bir adam-

la karşılaşmayı beklerken, karşısına sadece bir ilke çıkmıştı.

Yine de, yabancı basma bile duyurulmuş olan bu seçiştten geri dönmek için artık zaman çok geçti. Fidel ilkelerin soyut, diktatörce, katı olduklarını biliyordu. İlerideki hükûmet için durum o kadar kötü görünüyordu ki, Urrutia'yı çıkarmak mümkün olmadığından, kendisi hükümet dışında kalmaya karar verdi. Kaçınılmaz çatışma'dan sonra her zaman hükümete girmek mümkündü. Bu karar, zorunluydu ama Küba'nın uyusukluğunun temelinde de bu karar yatar.

1 Ocak 1959'dan sonra, Havana Hilton Oteli'nin (şimdi Havana Libre) bir dairesine isyancı Küba ordusunun Fidel Castro adında bir kumandanı yerleşmişti ve herşeyle ilgisiz görünüyordu. Oysa eski kentin binalarında, katı bir hukukçu, Bakanlar Kuruluna başkanlık ediyordu. Urrutia başkanlığı süresince, en biçimsel ve en diktatörce biçimiyle, yasallığın ta kendisiydi.

“Kumarhaneleri, genelevleri, oyun yerlerini ve kumar makinalarını kapatıyorum,” dedi.

En genç bakanlar derhal onayladılar. Havana burjuvazisi kenti bütün utanç verici hastalıklarından kurtaracak tedavîlerin hepsini destekliyordu. Karar başkan tarafından imzalandı, onaylandı.

Daha ertesi gün kızgın bir kalabalık Hilton'u istilâ etti, asansörlere doluştu, merdivenleri koşarak tırmandı ve hiç bir formaliteye ihtiyaç duymaksızın Castro'nun odasına daldı. Kumarhanelerde çalışan işçiler aileleriyle birlikte gelmişlerdi. Ölûme

terkedildiklerini haykırıyorlardı. Ülkede 700.000 işsiz yeterli değil miydi? Sigara satıcısı kızlardan tut, krupyelere varıncaya kadar bütün işçileri sokağa atmak gerekli miydi?

Orospular, tehdit edildiklerinden dolayı, Hilton'a gitmediler, ama Castro'dan mesleklerini icra etmeleri için gerekli iznin verilmesini isteyen, çok ağırbaşlı mektuplar yazdılar.

Castro derhal o saat bakanları toplantıya çağırdı. Bakanlar başkanlık sarayını, Bakanlar Kurulunu, Urrutia'yı terkedip kenti bir baştan bir başa geçtiler ve gerçek başkanlarını bir Amerikan sarayında öfkeden sararmış bir halde buldular. Fidel büyük bir zevkle onlara kendi düşüncelerini izah etti. Onlara, devrimi yıkılma tehlikesine sokan enayice ve insanî olmayan bir ahlâkçılığın suç ortakları haline geldiklerini söyledi. Kumarı yasaklamak mı istiyorsunuz? Çok yerinde bir karar. Ama kapı dışarı edilen insanların yeniden başka bir iş için eğitilmesi ve onlara yeni bir iş kazandırılması şartıyla.

Ama onlar nasıl yeniden eğitilecek? Endüstri yokken, nasıl yeni bir iş sağlanacak? İşsizlere iş bulunduktan sonra ancak, kumar meselesiyle ilgilenilebilirdi. Bu yakın bir gelecekte mümkün olmayabilirdi. Orospulara gelince, bunların hemen hepsi köylerden geliyordu. Çocuk fazlalığından aileleri onları besliyememişti; ya kendilerini satacak ya da öleceklerdi.

"Fahişeliği ancak köylülerin sefaletini ortadan kaldırdığımız zaman, ortadan kaldıracacağız."

Havana'da, hafif meşrep kadınlara kendilerini müşterilerine satmamalarını söylemek, boşuna ge-

vezeliktir. O zaman fahişelik, tası tarağı toplayıp yeraltına inecektir.

Bakanlar kırıgın, bakanlıklarına, görevlerine döndüler; sonra, Bakanlar Kurulunun ilk toplantısında, büyük bir incelikte, Urrutia'ya Castro'nun görüşünü anlatmaya uğraştılar.

Yargıç kızmadan, fakat görüşünde hiç bir değişiklik olmaksızın, dinledi. Ahlâk, kumar masasında para kazanmayı yasaklıyordu.

"Ayrıca, mesele basittir. Buna söz vermiş bulunuyorum," dedi.

Anlaşılan, sürgünde şan ve şereften sarhoş, kimsenin kendisinden talep etmediği vaadlerde bulunmuştu.

Castro kendi kanununda direnerek bakanların, ikisi arasında mekik dokumalarına bir son verdi. İşsizlikte artışa göz yumarak, halk devriminden ödün vermeye razı değildi. Kimseye iş sağlamayan ve Amerikan çetelerine kâr sağlamak için Küba'lıları soyan kumar makinaları yasaklanabilirdi. Millî piyango da devam edebilirdi, ama şeklini değiştirmeleri gerekliydi. Oyun oynanmasına izin verilebilirdi, ama kumarhanelerin yönetimini devlet üzerine almalıydı. Böylece devlet hem kazanca el koyar ve hem de çalışanlara ücretlerini vermeye devam edebilirdi.

Orospulara gelince, onlara göz yumulacaktı. Devrimin bu ilk döneminde, yeni hükûmetin eski rejimden miras kalan yaraları ve kötülükleri tesbit ederek, genel bir bilanço çıkardığı bu sırada, yapılacak tek şey, bu kadınları sömürenleri, onları

koruduklarını söyleyen pezevekleri ve haraçlarını yiyen polisleri, ortadan kaldırmaktı.

Bu çatışma bana çok önemli görünüyor. Büyük halk hareketlerinden sonra sık sık olduğu gibi, iki başlı bir iktidar ortaya çıkmıştı. Gerçek iktidar yasal değildi; yasal iktidar gerçek değildi. Ve yasal hükümet, ilkeleri üzerinde karara varırken, daha önce gelenlerin 1949'da, 1933'de düştükleri hataya düşüyordu. Nedenleri suçlayacağına, sonuçlara karşı savaşıyordu.

Fahişelik ve kumar birer sonuçtu.

Jacobin bir burjuva olan Urrutia, ilkelerinde son derece katı, kentleri erdemliliğe kavuşturmakta sabırsız, Küba toplumunun geçirmekte olduğu derin değişmeyi, düşmanca olmayan, fakat aynı zamanda dostça da olmayan gözlerle izliyordu. Bu onu ilgilendirmiyordu. Bütün ülkelerde fikirler plânlar haline getirilirken hukukçular, yargıçlar, diğer burjuva aydınları, eyleme geçme'deki tereddütlerini maskelemek için uzlaşmaz bir tutum takınmaya çalışırlar.

Küba devrimi, içinde bulunduğu çelişmelerle halâ bir sıkıntı içindeydi. Artık Havana halkının kararlı bir tutum takındığı bu sırada, devrim, bir bilinmeze doğru sürüklenmekten, olaylar içinde çözümlenmekten ve kendi kanununa sahip olmaktan korkuyordu, sanırım. İşçiler ve ev kadınları gökdelenler semtini işgal ettiler, Hilton'u kuşattılar ve isteklerini Castro'ya açıkladılar.

Castro, iktidarı omuzlarına yüklenmenin zamanı geldiğini anladı. Bakanlar ve Urrutia onu hükümet başkanlığına getirdiler. Kurtuluş, nihayet bir devrime dönüşecekti.

INRA - TOPRAK REFORMU

17 Mayıs 1959, bütün Küba'lılar için gerçeğin günüydü. Hükûmet toprak reformu kanununu ilân etti. Pratik, ayrıntılı, gecikmeksizin uygulanması mümkün olan bu kanunun getirdiği hükümler, tahmin edildiğinden çok daha radikaldi. İlân tarihinden itibaren, yabancılar - ne kendi hesaplarına ne de bir kuruluşun temsilcileri olarak - Küba ülkesinden bir karış toprağı satın alamıyacaklardı. Latifundia'lar ortadan kaldırılıyordu. Hiç kimse 30 caballeria (4000 dönüm) topraktan fazlasına sahip olamıyacaktı.

Ayrıca, toprağına sahip olabilmek için şu şarta uymak gerekiyordu. 4000 dönüme kadar olan topraklar sahiplerine üzerinde fiilen çalışması şartıyla bırakılıyordu; eğer topraktan elde ettiği kira ile yaşıyorsa, toprak, o toprağı işleyenlerin olacaktı. 4000

dönümün üstünde kalan topraklara devlet el koyacak ve fazla caballeria'ları köylüler ve tarım işçileri arasında paylaştıracaktı.

Hiç kimse aynı zamanda hem bir şeker kamışı plantasyonuna, hem de bir şeker fabrikasına sahip olamayacaktı. Böyle bir durumda, kendisine sadece fabrika bırakılacak, plantasyon elinden alınacaktı. Malı devlet tarafından kamulaştıran bir şahıs veya şirkete devlet, bonolarla ödeme yapacaktı. Kurtarılan topraklar, ulusal planda bir yeniden dağıtıma tabi tutuldular. Bu işi yapmak üzere hükümet özel bir ofis kurdu: INRA, Toprak Reformu Millî Enstitüsü. İki caballeria'lık bir toprağın beş kişilik bir aileyi geçindirmeye yeterli olduğu, temel ilke olarak kabul edildi. INRA, bu ilkenin ışığında, toprağın dağıtımını yönetecekti.

Fakat, bu parselleme bazı mahsullerin mahvolması tehlikesinin yarattı. Bir devrim olsun olmasın, özellikle şeker kamışı, her zaman geniş açıklık sahaların varlığını ve çok sayıda insanın bir arada çalışmasını gerektirir. Bu sahaların elde edilmesi için plantasyonların küçültülmesinin üretimde bir düşüşe yol açacağı mutlaklıdır. Bunun için, Kanun millî çıkarların gerektirdiği şekilde toprağın, ya parçalara bölünmesini ya da bölünmeden bir kooperatife devredilmesini öngörüyordu. Gerçekte, buna ürünün kendisi karar verdi; INRA'dan ya tek tek işçiler, ya da çalışma grupları talep etti.

Toprak reformu kanununun temel özellikleri bunlardı. Küba hükümeti halkı ikna etmek için durup dinlenmeden reformu izah etti. Gerçekte, hükümetin halkın büyük desteğinden başka bir gücü

yoktu. Bu nedenle, her kanunun başına “pedagojik” bir başlangıç kısmı koyma alışkanlığı geliştirdi. Çoğu hayranlık verici bir açıklık ve kesinlikle yazılmış olan bu metinlerde nesnel durum, bu durumun tehlikeleri ve gerektirdikleri yurttaşlara anlatılmaktadır. Zorunlu amaçlar yanısıra onlara ulaşmak için kullanılacak yollar gösterilmiştir. Alınan kararların gerekliliğini anlamak için sadece bu başlangıç bölümlerini okumak yeterlidir.

Fransa’da, kimseden kanunu **bilmemesi** istenmez. Küba’da herkesten kanunu **anlaması** istenir. Çoğu hukuk öğrencisi ya da hukukçu olan bu yeni kuşak, yasal biçimciliğe olan nefretiyle, kararlarını mantığa dayandırmak istiyordu. Adada, İspanya’nın güzel ve soylu sesiyle, yeni rasyonalizmin kesin ve tutkulu keskinliğini birleştiren, yeni bir dil yaratılmaktadır.

Bu metinler arasında, Küba dilinde ve insan kurumlarının evrensel tarihinde, bir dönüm noktası teşkil edeni, en güçlü ve unutulmaz olanı, Toprak Reformu kanununun başlangıç bölümüdür. Bütün ümitler bu belgeye bağlanmıştı. Bu birkaç sayfa içinde, Castro ya kazanacak ya da herşeyi kaybedecekti. Sonunda, kazandı.

Kanunun gerekçeleri, bütün dünyada halkların sömürgeciliği ezdiği bugünlerde az gelişmiş ülkelere dünyaya ilân ettikleri bildiriye temsil eder.

Buraya, bütün dillere çevrilmesi gereken bu çok önemli Başlangıç’tan ancak bir iki parça aktarabileceğim. Küba’lıların gözlerini açan sözler, bu parçalarda yer alır

Toprak Reformunun iki temel amacı vardır

- a) Endüstriye ham madde sağlamak; ulusun gıda maddelerine olan ihtiyacını karşılamak; tarımsal ürünlerin ihracını ve buna karşılık bize gerekli olan yabancı malların ithalini artırmak amacıyla yeni ürünlerin ekilmesini ve yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmak.
- b) Köylü halkın satın alma gücünü artırarak iç pazarı (aile, ev) geliştirmek. Başka bir deyişle, çok sınırlı olan tüketim yüzünden batmış olan endüstrileri yeniden geliştirmek, ya da bizde alıcıların azlığı yüzünden hiç bir zaman başlatılmamış olan endüstrileri yaratmak için, millî talebi arttırmak.

Castro'nun değeri ve düşünme kudreti bu birkaç, basit cümle ile ortaya çıkmaktadır. O Mayıs ayı gelinceye kadar, Küba'da herkes toprak reformunu, eski rejimin yıkılmasını amaçlayan, olumsuz bir tedbir olarak görüyordu. Şimdi ise, Başlangıç'ın ilk okunuşunda devrimin olumsuz döneminin sona erdiği anlaşıyordu. Hiç bir yerde kanun halkın direnişi ile karşılaşmadı. Kanun, reformu üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin temel örgütlenişi olarak tanımlıyordu.

Hiç bir gerçek gizlenmemiştir. Başlangıç bölümü ne sefaleti ne de sosyal adaletsizliği gizliyordu, fakat bundan sorumlu olanların bir bir sayılmasına önem vermemiştir. Köylü sınıfların içinde bulunduğu acı durumdan söz etmesinin tek nedeni, sadece durumu doğru ve tam olarak ortaya koymak kaygı-

sı idi. Milletin toplam üretimini artırmak için - tarımın, mümkün olan en kısa zamanda, makinalaştırılmasıyla - her bireyin verimliliğini artırmak gerekiyordu. Bugün değil, fakat yarın. Ancak ilk önce, köylülerin şu üç sürekli dertten kurtarılmaları gerekiyordu: yoksulluk, hastalık, cehalet.

Başlangıç'ı okuyanlar, davaya kazanıldılar; çünkü bunlar ilk devrimci kanunun bu giriş bölümünde, Küba devriminin anlamını ve özgünlüğünü keşfettiler: eski rejimi yıkmak, yenisinin temelini atmakla başlıyordu.

Hain yöneticileri ülkeden kovmak ve sistematik olarak boş bırakılmış milyonlarca dönüm toprağı millete geri vermek, bir anda ürünleri çeşitlendirme imkânlarını sağlamak demektir. İşlenmemiş toprakları köylüler arasında bölüştürmek, çeşitlendirmenin gerçekleştirilmesi demektir. Bu yeni toprak sahipleri, topraklarının darlığı yüzünden bu topraklardan azami şekilde yararlanmaya zorlanacaklardı. Herkesin kendi toprağı üzerinde çalışması, geri usullerle yapılan tarımın yerine ileri usullerle yapılan tarımı getirecekti. Büyük toprak sahiplerinin gücünün ve onların yabancı üreticilere olan bağımlılıklarının bir vuruşta yıkılması, o anda ulusun gıda maddeleri bakımından bağımsızlığını kazanması demek olmuştu. Bu verimli ada, kendi geçimini kendi kendine sağlamak hakkını elde etmişti. Bundan böyle iki misli pirinç ekeceklerdi. 1960 mahsulü ile birlikte Küba bu temel gıda maddesi alanında yabancılara bağımlılıktan kurtulmuş olacaktı.

Diğer gıda maddeleri alanında, değişme daha da büyük olacaktı. 1959 - 1960 mevsiminde, doma-

tes için savaşıldı ve kazanıldı. İç pazarı doyurmakla yetinmeyen ekiciler, bu alanda, eskiden, Küba'ya domates satanlarla Latin Amerika pazarında rekabete girişeceklerdi.

Fakat, herşeyden önce, hükümet köylerdeki yaşama seviyesinin yükseltilmesinin, öncelikle adaletin sağlanmasına yönelik bir tedbir olmayıp, millî ekonomiyi, toplumsal yapıyı değiştirerek, yeniden işler bir hale getirmek için bir çaba olduğunu halka uygun bir dille açıkladı.

Endüstrinin bulunmayışından dolayı, ada 50 yıldır gıdasız kalmıştı. Bir iç pazarın bulunmayışından dolayı da, endüstri kurulamıyordu. Bir buhran sırasında İngiltere'de her duvara şu çağrının yapıştirılmış olduğunu hatırlıyorum: "İngiliz malı satın alınız!" Fakat 1959'dan önce, Küba'da kim Havana duvarlarına "Küba malı satın alınız!" diye yazabilirdi? Zenginler adayla alay ediyorlardı; yoksulların ise meteliği yoktu. Sonucun ne olduğunu söylemiştim: yoksullar alınlarını teriyle dolarları kazandılar; biriktirip zenginlere verdiler; zenginler de parayı A.B.D.'nin yapımcılarına teslim ettiler.

Para sürekli olarak dışarıya sızdı, Zenginler, karşılığında otomobiller, buz dolapları aldılar ama Küba milleti hiç bir şey almadı. Ne kadar çalışırsa çalışsın, Küba her gün biraz daha yoksullaştı.

Reform çözümü getirdi. Küçük bir tüketici grubunun ülke dışında yaptığı cömertçe harcamalarla geri kalan tüketici kitlesini mahvetme olasılığı tamamen ortadan kaldırıldı. Reform, bu asalakların yaşama biçimlerini değiştirdi; dolayısıyla, ülke dışındaki harcamalarını kısıtı. Zenginlerin ihanetini

tamamen önlemek için hükümet lüks ithal malları üzerine çok ağır vergiler koydu. Bu iki birbirini tamamlayıcı tedbir (gelirlerine el konulması ve ithal vergileri), kanamayı durduran bağlar oldu. Yarılmış damarı sıkarak, kanamayı durdurdular. Fakat eğer aynı kanun, aynı zamanda yoksullara düşen payı artırıp, bir iç talep yaratacak ve endüstrileşmeyi teşvik edecek şekilde, işçilerin içinde bulundukları şartları değiştirmemiş olsaydı, bunların hiç bir yararı olamazdı.

Noel Babaya inanmamalıyız. Küba'lılar endüstrileşmenin yavaş olacağını, ihtiyatla yürütülmesi gerektiğini biliyorlar. Sermaye, fabrikalar, makinalar her yerde olduğu gibi Küba'da da kendine özgü alışkanlıklara, atalete sahiptir. Talep ne kadar çok olursa olsun, fabrikalar yerden fışkırmaz. Küba, sömürge ekonomisini ortadan kaldırmak istemektedir. Hükümet az gelişmişliğin klasik yapılarına (büyük çapta yabancı sermayeye dayanan, madencilik ve tarımsal üretim) transformasyon endüstrileri geliştirerek, yeni ve zorunlu bir sektör eklemeyi tasarlamaktadır.

Fakat biraz alçak gönüllü olmak gerekir; hattâ uzun bir süre için. Küba, tüketim malları üretecektir. Fakat bugün için makina yapmayı, makina aksamı üretmeyi hayal bile edemez. Böyle bir şey 6-7 milyonluk bir nüfus için talihsiz ve yararsız bir yük olacaktır. Bundan dolayı ağır endüstri olduğu yerde - yani, dışarda kalacaktır.

Ama, bir ülkenin bağımsız olması için ithal mallarının kısıtlanması gerekmez. Kendisini tek bir satıcıya dolayısıyla tek bir alıcıya bağlayan ter-

cihli bir rejimden kurtaracak olursa; alımların artışı satımların artışına nazaran ikinci plâna düşürerek, dış ticaret dengesini eşitliyecek olursa; yararsız alımları yüksek vergilerle engelleyecek olursa ve eğer hangi ithal mallarını millî çıkarlara uygun olduğunu kesin olarak tayin edecek olursa; gerçekten var olan egemenliğini, ittifakları bozarak ve müşterileri değiştirerek, manevra serbestisini sürekli olarak garanti altına alan, dünya çapında bir strateji üzerine kuracaktır.

Eskiden büyük toprak sahipleri, tek ve aynı darbe ile, ürünlerin çeşitlendirilmesini ve endüstrileşmeyi imkânsız kılmışlardı. Reform Kübalılara ürünlerin çeşitlendirilmesinin bir an önce gerçekleştirilmesinin kısa sürede endüstrileşmeyi başlatacağını anlattı.

Reform, yalan söylemiyordu. Ürünlerin çeşitlendirilmesi ve iç talebin artması bir ve aynı şeydir. Köylü yığınlarının baskısı altında, alıcıların azlığı yüzünden durmuş olan makinalar yeniden harekete geçti. Bugün isyancıların zaferinden bir yıldan fazla bir süre sonra, 125 bin işsize iş bulundu.*

Devrim, Mayıs ayında radikalliğini ortaya koydu. Büyük toprakları parçaladı. Bundan çok az insan ürktü. Reform kanunundaki Başlangıç'tan sonra, sadece Küba'nın içinde bulunduğu şartların bu parçalamayı zorunlu kıldığı herkes tarafından anlaşılmıştı.

Yeni yöneticiler ideolojiyi umursamıyorlardı. Bazı liderler bu konuda hiç bir şey bilmiyorlardı;

* 1960 Aralık'ı geldiğinde, 330 binden fazla işsize iş bulunmuştu.

diğerlerine göre örneğin, haberleşme Bakanı Ol-
tulsky'e göre - hiçbiri tatmin edici olmamakla bera-
ber, bütün teoriler ilgi çekiciydi. Çok genel ya da
çok özel, en iyi teoriler bile eksikti. Bu teoriler Kü-
ba'da doğmamıştı; bunlar şeker sözleşmelerinin
tahliline dayanmıyordu.

Hiç şüphesiz, kendini sosyalist olarak ilân ede-
cek bir devrim şiddetli bir direnme ile karşılaşabi-
lirdi. Fakat toprak reformu kendine bir ad verme-
di. Ve bunda da haklıydı. Geri ülkelerdeki feodal
rejimler dışında artık pek rastlanmayan bir mülki-
yet rejimini yıktı. Büyük toprak sahiplerinden geri
alınan toprak, bir aileye iki **cabelleria**, paylaştırıldı.
Yapılan ne idi? Avrupanın çehresini değiştiren dev-
rimlerin birbuçuk yüzyıl önce yaptığı. Reform, tar-
lalara burjuva mülkiyetini getiriyordu.

Toprağın parçalanıp köylüler arasında dağıtıl-
madığı diğer, şimdi çoğu, hallerde, topraklar aksi-
ne, bölünmeksizin, bir kooperatifte devredildi. Bu di-
ğer hal, sosyalist deneylerden esinlenmiş gibi görü-
nüyordu. Kısacası her şey, kaybolmakta olan feodal
mülkiyetin yerini, bugün her yerde görülen iki tip
mülkiyet biçimine bıraktığını gösteriyordu.

Ama Küba'da kooperatifler, eşyanın tabiatı ge-
reği idi. Ne olursa olsun, şeker kamışı büyük alan-
ların varlığını gerektirir. Eski Latifundia'ların boş
toprakları artık yoktur. Bu topraklar başka üreti-
cilere, başka başka ürünler yetiştirmeleri için ve-
rilmiştir. Fakat, milyonlarca yeşil renkli kamışı-
yla plantasyonlar, şeker üretimi mahvedilmedikçe, bö-
lünemez. Plantasyona rekebetleriyle, çıkarlarıyla,
kullandıkları araç ve teknikleriyle birbirlerine

karşıt kılınmış, birbirlerinden tecrit olunmuş 20.000 küçük üretici yerleştirilebilir mi? Ayrıca, bu balta girmemiş kamış ormanında küçük mülkleri birbirinden ayıran sınırlar nasıl tayin edilebilir? Bir de, siparişleri yapan ve mahsulün kaldırılmasını bekleyen fabrika sorunu vardır. Kamışları birlikte kesip, birlikte yüklemek zorunda olduğunuz sürece, küçük bir toprak parçasının ürünü üzerindeki özel mülkiyetin ne yararı vardır?

Şeker kamışı ortaklaşa teşebbüs birliğini gerektirir. Bu birlik eskiden borçlu, topraksız, yoksul ve köleleştirilmiş emekçilerin feodal topluluğuydu; yarın, üretim kooperatifi olacak.

Önemli olan ilkeler ve kanılar değildir. Kollektif bir örgüt haline dönüştürülen, eski rejimin kendisidir. Ve sadece şu nedenden dolayı: feodal plantasyon şekerin özelliklerine kendini uydurmak için, bir çalışma topluluğu şeklinde örgütlendirilmiştir.

Bu Küba'nın talihidir. Küba'da çok yakın bir geçmişte sosyalist Avrupa'yı kana bulayan çelişmeler yoktur. İşçiler arasında toprağı ortaklaşa işleme zorunluluğu ile toprağı tek başına sahip olma hırsı çatışmıyacaktır. Toprak reformu kanununu tekrar okuyun. "Kooperatif" kelimesi birden, hiç bir gizlilik taşımadan kendini tantanayla ilân etmeksizin, ortaya çıkar ve kanun ne onu tanımlamaya ne de haklı göstermeye gerek duyar. Bunun nedeni basittir: geleneklerin ve ihtiyaçların bir ürünü olan kooperatifler, kurulmadan önce de vardılar.

1958'e kadar büyük Latifundia'yı görenler orada nelerle karşılaşıyorlardı? Boş bir saray, bir kâhya ve bir tarım işçileri topluluğu; bugün ise, saray

yine boştur. Kâhya, ya ortadan kaybolmuş yahut da iş değiştirmiştir. İşçiler, pratik bilgileriyle, toprakla olan deneyimleriyle, aletleriyle yine oradadırlar. Her rejimde, üretimin sürekliliğini sağlamaktadırlar. Bu insanların hepsi birbirlerini tanırlar. Türlü acıları olmuş ve bu acılara ortaklaşa göğüs germişlerdir. Herşeyden önce, birlikte çalışmaya alışkındırlar.

Bu ilkel ve geleneksel ortaklaşalık, yıllarca omuz omuza çalışma, tek başına varolduğundan, bunun varlığı kaçınılmaz olduğundan reform, toprağı işleyenleri bir bütün olarak işledikleri toprağın intifa hakkına sahip kıldı. İşte vaftiz edilmiş “kooperatif” böyle doğdu.

Pratikte, bu çok önemli bir dönüşümdü. Toprağı işleyenler aracılara gerek kalmaksızın elde ettikleri ürünü şeker fabrikasına satacaklar ve hiç olmazsa ilkede bütün kâra sahip olacaklardı.

1959'dan önce toprak işçileri ihtiyaçlarını en yakın köy bakkalından sağlıyorlardı. Bu lûtufluk tacir de, en yakın rakibinin en az 20 mil uzakta olmasından yararlanarak, kendini bir tekelci olarak görüyor ve fiyatları egemen iradesiyle tayin ediyordu. Mevsimlik işsizlikten yararlanarak tefecilik yapmayı da küçümsemiyordu. Bu iki yolla yoksulların paralarını kolaylıkla elde edebiliyordu, ama sevgilerini değil. Yeni devlet bu küçük vurguncuları rekabet yoluyla ortadan silmeye karar verdi. INRA'ya millî tüketim kooperatiflerini örgütleyerek, üretim kooperatiflerini desteklemesini emretti.

Her plantasyonda işçilerin yanıbaşında “Halk Mağazaları” açıldı. Bu mağazalarda, en ilkel ihtiyaç

maddeleri maliyet fiyatına .ayrıca ulaşım, taşıma, hizmetlilerin ücretleri, kira vb. için alınan bir yüzde on ek ile) elde ediliyordu. Özel ticaret bu darbeye dayanamadı. Bakkallar dükkânlarını kapattılar.

Millî piyango'dan elde edilen gelir, bu parayı konut meselesinin çözümünde kullanan, diğer bir kuruluşa, INAV'a tahsis ediliyordu. INAV, her aileye inşaat malzemesi sağlıyordu. Madeni bir karkas, bir miktar oluklu sac, biraz çimento. Buna karşılık her aile kendi evini yapıyordu. Herkes işini kendi görüyordu. Pazar günlerinde kentlerden gelen işçiler de evlerin yapımına yardım ediyorlardı. Her küçük evciğin planı üzerinde anlaşmaya varılmıştı. Neden böyle yapıldığı çiftçilere anlatılıyordu; onlar da plana bağlı kalıyorlardı. Ancak, özel sektörde, bir bohio'nun yerini rahat ama yine tek başına olan yeni bir konut alıyordu. Sosyalleştirilmiş sektörde, konut inşa etmek yeterli değildi; ayrıca gruplaştırmaları gerekiyordu.

Toprak reformu yapılanaya kadar, köylüler, somut bir dayanışma vasıtası olan bir mahallenin ne olduğunu bilmiyorlardı. Senyör'ün toprağı üzerinde aylarca çalıştılar ve uyumak için nereye olsa çöreklendiler. İşsizlikle birlikte, ilkbahar geldiğinde dağıldılar. İşçiler, bazen adanın ta öbür kıyısında olan, kulübeciklerdeki ailelerine kavuşmak için yollara düştüler.

Bugün için, kooperatifin çalışma yerinde kurulması gerekiyor. Hükûmet, mimarlara danışarak, en ekonomik - ve köylülerin kendileri tarafından inşa edileceğı için - en basit bir köy modeli tesbit etti.

Bütün kooperatiflere bu modelin bir kopyası verildi ya da verilecek. Bu modeli kendi özel şartlarına uydurabilecekler. Yöneticiler tek bir noktada direndiler: köy, kendi kendine yeter olmalıdır. Evler okulun, "mağaza"nın ve diğer kamu yapılarının çevresinde kurulacaktır.

Mesele, köylüleri ortak bir topluluk hayatı yaşamaya zorlamak değildi. Kübalılar böyle bir şeye zorlanamazlar. Aile mahremiyetine çok bağlıdır.

İstenilen sadece, köylerinin bir mantar tarlası olmadığını, bu konutlar grubunun tesadüfen, bir araya gelmemiş olduğunu görmeleriydi. Bir arada çalıştıkları için, bir arada yaşıyorlardı. Eğer "devrimci anlayışlarını" derinleştirmek istiyorlarsa, bu gerçeği her sabah pencerelerini açtıklarında keşfetmeliydiler.

Reformun ilânından aşağı yukarı bir yıl sonra 1960'ın bu Mart ayında, daha yapılacak çok şey var; ama yine de, işin temeli atılmış durumda. Ne zaman mümkün olursa, kooperatifler işe giriştiler. Bazen hükümetin tesbit ettiği tarihten önce, inşaat plânı henüz ellerine geçmediği halde, köyü bir inşaat alanı haline getirdiler.

Bireysel üretimlerdeki artışa paralel olarak, günden güne, saatten saate millî üretimi bir ok gibi hızla arttırmayı düşleyen insanların bu arı kovanlarına benzeyen köylerini her yerde gördüm. İşçiler durmadan meselelerini tartışıyorlar. Mahalli liderleri birinci sınıf bir yönetici değilse, bütün hatalarını sayar, güçlerinden gereği gibi yararlanmalarını sağlayamadığı için onu eleştirirler ve eğer onu övüyorlarsa, buna layık olduğuna emin olabili-

riz. Herkes yeni bir şey icat etmek, işleri örgütlemek, akla uygun hale getirmek istiyor.

Evet, daha çok üretmek için işleri akla uydurmak, örgütlemek, fakat asla sosyale üretim çerçevesinden çıkmamak. Küba'lı arkadaşlarıma bu uyunun nedenini sorduğum zaman, bana reformun sağladığı yararları sıralıyarak cevap veriyorlar; bugün, kooperatiflerdeki işçilerin tümünün hayat şartları küçük mülk sahiplerine nazaran mukayese kabul etmeyecek kadar iyidir.

Daha önceki gün halâ bundan söz ediyordum. Otomobille Matanzas'a doğru gidiyorduk.

“Bazen toprağı bölüşmek istemiyorlar mı?”

Yanımda oturan cevap verdi: “Niye istesinler. Özel mülkiyet tutukusu, insanların kafalarına önceden kazılmamıştır. Özel mülkiyetin çekici olabilmesi için, daha önce özel mülkiyete sahip olmuş olmak gerekir. Bu insanlar, baba oğul, kemerlerindeki kara orak'tan başka hiç bir şeye sahip olmamışlardır. Onlar sadece açlık, yoksulluk, hastalık mirasına sahip olmuşlardır; hepsi o kadar. Onlar bu felâketlerden kurtarılmak istiyorlar. Kendi milletlerinden başka bir efendileri olmaksızın, kendilerini Küba toplumuyla birleştirerek, başlarının üzerinde bir dama sahip olmak, herkes için çalışırken kendileri için de çalışmak, durmaksızın hayat standartlarını yükseltmek istiyorlar. Ya istediklerine sahip olacaklardır ya da öleceklerdir. Bu istekler gerçekleşmesi mümkün şeylerdir. Bunun ötesinde, toprağın mülkiyeti özel ve hattâ kollektif olmuş - onlar için soyut bir meseleden ibarettir.”

NEDEN SEÇİM YOK?

Amerika için, durum açıktı. Castro, iktidara seçim yoluyla gelmemiştir. Ülkeyi yönettiği aylar süresince, hiç bir zaman seçmen kitlesine danışmadı; seçmenlere, ne kadar uzak bir tarihte olursa olsun, ne kadar serbest olursa olsun, hattâ ne kadar daha geciktirilebilecek olursa olsun, ileride yapılacak bir seçimden söz edecek kadar bile bir nezaket göstermedi. Kısacası, düpedüz bir diktatörlük...

Amerikan vatandaşları kendi kurumlarına derin bir şekilde bağlıdırlar. Özel teşebbüs ve parlamenter yönetim onların gözlerinde, demokrasinin iki kaynağıdır. Ya bunlara sahipsinizdir ya da, şüphesiz, bu faşizm veya komünizm'dir. Onlar için, kendilerinininkinden farklı olan bütün rejimler aynıdır. Basın bu fırsattan yararlandı. Robin Hood hikâyesi artık bitmişti. Korkutulan halk, Robin Hood'un

yerine bir Hitler'in geçtiğini gördü. Ya da bir Stalin. Hangisini isterseniz.

Fidel onları daha da çok tedirgin ediyordu, çünkü, başa gelir gelmez 1940 Anayasasını yürürlüğe koymuştu. Kıta'daki gazeteler, "Bunu niye yaptı?" diye soruyorlardı. "Uygulamadığına göre, neden?"

Gerçekten, bu saygıdeğer belge, seçimle gelen bir parlamentoyu ve ona karşı sorumlu olan bakanları öngörüyordu. Fakat, yeni rejimde seçilmiş ya da seçilmemiş, bir parlamentonun en ufak bir izi bile yoktu. Bakanlar vardı; belki de bunlar sorumlu idiler, ama kime karşı sorumlu olduklarını kimse bilmiyordu. Kuzey'in püritenleri bu ilkenin ilânı karşısında hiddetten çıldırıyorlardı. Fransa'da, kusurun erdeme gösterdiği saygı dediğimiz şeyi onlar ikiyüzlülük olarak görüyorlardı. Bu anayasa, göstermelikti. Bu anayasa, birçok kereler onu formüle eden despot tarafından çiğnenmişti. Şimdi, ilkinin kovan, diğer bir despot, onu ortaya çıkarmış, şan ve şerefini iade etmişti, ama sadece onu bu kez kendisi çiğnemek için.

Yankee'ler kendilerine göre bir demokrasi fikrine sahip. Onlara göre, - pratikte değilse bile, hiç değilse teoride - iktisat, siyasetten sonra gelir. Bundan sıkılan sonuç şudur: A.B.D. Başkanı, kendisine serbestçe oy veren özgür bireylerden oylarını istemiştir. Onları kendi partisine bağlı tutmak için, bireysel özgürlüğü ve, dolayısıyla, kişisel mülkiyeti koruyacaktır. Bir diktatörün varisi olan ve kendisi de bir diktatör olan Castro'nun özgür oylara, kaprislerini denetliyecek bir Meclis'e ihtiyacı yoktur. Halkın rızasıyla yönetmeyi, küçümser. Sadece itaat

ister. Bir darbede, ada kendi malı haline gelmiş, özel mülkiyetine girmiştir. Kısacası, parlamenter demokrasi, ürünlerin özel mülkiyete konu olmasını sağlayan vasıtaları yaratır, korur ve artırır. Bu düşünürlere göre bütün malların tek bir elde toplanması demek olan diktatörlük ise, sosyalizmi getirir.

Yanlış anlamaların kaynağı buradadır. Castro ve arkadaşları bunun tam aksi inanca sahipler. Küba halkı çok özlü bir demokrasiye sahiptir; yakında bu çok açık olarak görülecektir. Ancak yarı - sömürgeler, hatta çok yakın bir tarihte bağımsızlıklarını kazanmış olanları bile, bağlı oldukları sömürgeci ülkenin soylu idealizmine sahip değillerdir. Duvarlarında yabancı neon lambalarının meydana getirdiği külfetli ve ışıklı akıntıya baktıkça, şeker kamışını, yoksulluğu, köleliği ve güçsüzlüğü birbirine bağlayan bağları düşündükçe, genç Küba'lılar, yavaş yavaş fakat gittikçe daha emin olarak iktisadın siyaseti belirlediğini düşünmeye alışıyorlar.

Bu konuda hiç bir doktrine sahip olmadıklarını açıkça bilelim. Doktriner olanlar, kıta'daki püritenlerdi. Püritenler genellemeler yapar; soyut insanların zevki budur. Ama, Kübalı devrimci hiç bir zaman genelleme yapmaz. Tek ve özel sorunu, ada ve ada'da ne yapılması gerektiğidir. O'na deyin ki, Avrupa'da, Afrika'da, derhal yapılması gereken, üretimin arttırılmasından önce siyasî rejimin kurulmasıdır; sizi ilgiyle dinleyecek ve hiç şüphesiz size inacaktır da, ama varacağı sonuç ta basit olacaktır: "Burada, tam tersinin yapılması gerekir."

Ya da, hattâ hiç bir şey söylemeyecektir. Onu anladığınızı bilir. Ve, adada, meseleleri anlamak, devrimcilerin inançlarını paylaşmaktır. Herşeyden

önce, şu inancı: Küba'da, güdümlü bir ekonomi vardır, çünkü şartlar bunu gerektirmektedir.

New York'ta, Washington'da, sadece "güdümlü" (Fransızca'da dirigisme) sözcüğü bile bir skandal yaratmaya yeter. Bu nedenle, mülkiyet rejimi hakkında hiç bir fikri olmayan bu hükümeti **komünist** olarak nitelendirmek gibi garip bir alışkanlık edinmişlerdir.

Amerika'daki arkadaşlarımla bu meseleyi tartışacak olsam, ilk olarak onları şöyle ikaz ederdim: ilkeler hakkında tek bir söz etmeyeceğiz. Bu meselelerin ilkelerle ilgisi yoktur. İncelenmesi gereken, mevcut durumdur.

Azgelişmişlik, millî ekonominin basit bir bozukluğu olarak tanımlanmamalıdır. Azgelişmişlik, geri bir ülke ile onu bu gerilik içinde tutan büyük devletler arasındaki karmaşık bir ilişkidir. Zincirlerinden kurtulan yarı sömürge, bağlı olduğu eski sömürgeci ülkenin kızgınlığı karşısında, yeniden kendini sefaletin içinde bulur. İçinde bulunduğu kıtlıktan ya kısa zamanda kurtulacaktır ya da tekrar bağımlılığa düşecektir. Bunun başka yolu yoktur. Büyük devlet, sihirli bir değnekle bütün emperyalist amaçlarından arıtılsa bile, kurtarılmış olan sömürge ya kendini kendi öz güçlerine dayanarak kurtaracaktır ya da kendini tekrar eski sömürgeci patronunun ellerine bırakacaktır.

Azgelişmişlik iki millet arasında şiddetli bir gerginliktir; gerginliğin derecesi, birinin ötekine göre olan geriliğiyle ölçülür.

Bütün dünyadan tecrit edilmiş, uyuyan bir ada, 1960 yılında 1900'de yaşadığını hayal ediyor. Der-

ken uyanıyor, komşusunun saatinin ilerlediğini, ve 1960'ta yaşanması gerektiği gibi yaşadığını görüyor.

Bütün hikâye, 60 yıl geri oluşturmaktır. Ve Küba'nın tek sorunu bu geriliğin nasıl aşılacağıdır. Geride kalan, bugün için, bu yarım asırlık handikapla yola çıkıyor. Ayakta durmakta zorluk çekmektedir ve en öndeki birliği çok uzaklarda, toz bulutu içinde görebilmektedir. Fakat varması gereken birlik de budur. Bu, zavallı adamın herkesten daha hızlı koşmak zorunda olması demektir.

Ada bir cehennem hayatı yaşamak zorundadır. İmal edebileceği mallardan bir tanesini bile üretmede geri kalacak olursa, bunu New York ya da Chicago'dan getirmek zorunluluğunda kalacaktır. Bu, yavaşlatılması olanaksız bir gerilemenin başlangıcı olur. Büyük toprak mülkiyetine, şeker, köleliğe geri dönerler.

Bundan dolayı, ne yapılırsa yapılsın yarı sömürgeliği izleyen bu dönemde Küba üretimi bir iktisatçının ideal modeline uygun olarak gelişemez. Her alanda iyiniyetin varlığını kabul edecek olsak dahi, ileride sağlanacak olan üretimin hızı ve temposu —özellikle kalkınma hızındaki artış— daha başlangıçtan itibaren, Küba'nın sömürge geçmişi, devrimci bugünü ve dünyanın diğer uluslarının Küba'ya karşı izleyecekleri politika tarafından şartlandırılacaktır.

Guevara bana, "bizden fikirler, bir doktrin, tahminler istiyorlar," dedi. "Ama unutuyorlar ki, biz baskıya karşı tepki olan bir devrimin içindeyiz."

İnsiyatifin elinde olmadığını anlatmak istiyordu. Amerika ile olan ilişkilerinde Küba'lı liderlerin

aldıkları bütün tedbirler her zaman karşı tedbirler oluyordu; bunun böyle olacağı da zaten beklenirdi.

Bir yadan 6.600.000'lik nüfusuyla küçük bir ülke; öte yanda 200 milyon'a yaklaşan nüfusuyla büyük bir ülke. İkincisinde fert başına düşen millî gelir birincisine nazaran beş misli fazla.

Baskı altındaki bu ekonomi için, Amerika en büyük baskı unsuru. Bir an için Santa Claus'a (Noel Baba) inanalım ve Amerika'nın suçsuz olduğunu kabul edelim. Bu varsayımda bile, makinalarım durdurmadıkları takdirde, Pittsburgh'lu ve Detroit'li sanayiciler her an için Küba'nın geri kalmışlığından yararlanmak durumunda olan bir tehdit teşkil ediyorlar ve bu yüzden Küba'da bir olaganüstü hal, yani, neredeyse ölçülebilir bir hayatî tehlike yaratıyorlar.

Bana öyle geliyor ki, bugün Avrupa'da Küba'nın şartlarının plânlı bir ekonomiyi gerekli kıldığını teslim etmeyecek tek bir liberal bulunamaz. Amerika'nın aşırı endüstrileşmişliği plânlı ekonomiyi bu tarımsal ada için zorunlu kılıyor. Devrimci hükümet gerçeğin baskısına boyun eğiyor; her gün bir tehdiye karşı çare arıyor, yabancı tehdidini Küba ekonomisinin bir gereği haline dönüştürüyor; harcanması gereken çabayı, hangi sektörün çok yakın bir tehlike altında olduğunu, herkese anlatıyor. Zaten başka türlü nasıl olabilir?

Henüz doğmakta olan endüstrinin sermaye istediği bir sırada, adanın parayı denize atmaya hakkı var mıdır? Endüstrileşmenin her hangi bir şekilde, talih eseri olarak, orada burada, birinin kafasındaki kaprisle ve cebindeki peso'larla gerçekleş-

mesine göz yumulabilir mi? Hayır. Ülke, gücünü artık boşuna israf edemez.

Tarım'm kendisi, farklı bir plânlamayı gerektirmektedir. Toprak reformundan sonra, toprağa kimin sahip olduğunun önemi kalmadı. Önemli olan çeşitli ürünlerin üretilmesine dayanan tarım yaratıldııkça, milletin bir tüm olarak, bireysel ya da kollektif toprak sahibinin ne ekmesi gerektiğine karar vermesiydi.

Elbete, ki millet, hiç kimsenin seçmediğı, vekâletde vermediğı, Toprak Reformu Enstitüsü'dür. Fakat, ülkenin dolar ve şeker hazımsızlığından ölmekte olduğu anlaşıldığı zaman; ona başka gıdalar sağlanması ve bunların da ya kendi toprağından elde edilmesi ya da ölüme terkedilmesi gerektiğı anlaşıldığı zaman, INRA'nın, hiç bir vekâlete dayanmayan, Castro'dan değil ama çıplak zorunluluklardan kaynağını alan, teknik bir egemenliğe sahip olduğu kabul edildi. Bu organ, ne yapması gerekiyorsa onu yaptı.

Hepsi hükûmete bağı, başka kurumlar da vardır ve olacaktır. Yaratılmak istenilen her şeyin, ayrıntılarına kadar, düzenlenlenip yönetilmesini kavrayabilmek için, tümü - kapsıyan bir düşünceye gerek vardır. İşçilerden, sırtlarına fazla çalışma yükünü yüklemeksizin, en büyük verimi elde edebilmek için, modern tekniklerin geçici olarak elde olmadığı bu zamanlarda, tek bir yol vardır: örgütlenme. Tek ve sürekli bir akım, üretim ilişkilerini ve yapılarını yeniden düzenliyecektir. Bu yeniden düzenlemeyi, bilgiyi ve iktidarı elinde tutan, bir plânlama grubu değil de kim yapacaktır?

Fakat Amerika'lı püritenler, istisnai hallere ve bu suçu hafifletecek şartlara bakmaksızın, bütün plânlı deneyleri mahkûm ederler. Onların gözünde, sadece diktatörler iktisadî gücü kendi ellerinde toplamayı düşünebilirler ve bunun nedeni hali hazırda bütün siyasî gücü gaspetmiş olmalarıdır. En liberal Amerikalılar bile merkezi bir ekonominin gerçek demokrasiyle biraz olsun bağdaşabileceğini asla kabul etmezler. Bu, sarsılmaz bir ilkedir.

Ama bu yanlış anlama, daha da köklüdür. Çünkü iyi niyetli bir Yankee, Kübalılara şöyle diyecektir: "Pek iyi! Hükümetinizin planlamayı seçimle gelmiş bir Meclisle elele yürütebileceğini ispat edin bize." Bu, temelinde, plânlama diktatörlüktür, anlamına gelir. Fakat size bir tercih yapma imkânı tanırlar: yürütme organının ataklığını, yasamanın akli başındalığı ile denetleyin. Hayır, bu, tekrar, Küba'daki uygulamaların tam karşıtıdır. İktisadın herşeyden önce geldiğinden emin olan Küba'lı liderler, plânlamanın uygulandığı alanlarda halkın özgürlüğünü de yaratmak istiyorlar. Halk egemen özgürlüğünü ilk önce dükkânlarda ve tarlalarda gerçekleştiremezse, hiç bir zaman özgür olamayacaktır.

INRA'nın başkanı, Yüzbaşı Antonio Nunez Jimenez, bana şöyle dedi: "Seçim mi? Neden olmasın? Buna asla karşı değilim. Seçimler konusunda umursamaz tutumumun nedeni, bugün için, siyasetin ölü olmasıdır. Meselelerimizi, bu meselelerin bir an önce çözümlenmesi gerektiğini, biliyorsunuz." Kibarca, "ileride; yeniden canlandığında..." dedi.

Tepkisinin ne olacağını görmek için sordum: "Niye canlansın?"

Oldukça ince bir adamdır. Göğüsüne kadar inen sakalının üstünde yüzünü buruşturan bir gülümseme var. Fakat, cevap vermiyor. Bir anlık sessizlikten sonra:

“Demokrasinin niçin hep siyasî yönü söz konusu ediliyor? Bu yönü vardır ve emin olun, bunun önemini asla küçümsemiyorum. Ama, demokrasi- nin bu yönü daima en sonra gelir. Seçme özgürlüğü, özgürlüğün bütün niteliklerini kapsamadığı takdirde, bir aldatmacadan ibarettir. Ülkenizde işçilerle işverenlerin ilişkilerinin nasıl olduğunu bilmiyorum. Fakat burada, 1 Şubat 1959’a kadar bu ilişkilerin demokratik olmadığını kesin olarak söyleyebilirim. Bugün, ada ilerliyor ve insanları kendi haklarının bekçisi haline getirdik. Her maşet sallayışı, her çekiç darbesi bizi ilk amacımız olan, çalışmada demokrasiye, doğru götürüyor.”

Birkaç gün sonra, çıkarılmış olan devrim kanunlarının metinlerini görmek istedim. Belgeler bana verildi ve onlara danıştım. Fakat derhal düşüğüm hatayı anladım. Bunların Küba kurumlarının fihristi olacağını düşünmüştüm, ama kesin olarak olamayacakları şey de bu idi. Gerçekte, bu kurumlar yoktu. Devrimin temel kanunlarını koyamayacak kadar genç olmasından değil. Bunun dışında kalan kurumlar devrimden altı ay sonra, ilerde talihin bir oyunu ile ortadan kalkacak olsalar bile, kendilerini ebedî olarak tanımlamışlardı.

Hayır, Kübalılar en kısa zamanda domates tarlalarına, çelik fabrikalarına sahip olmak için çalışıyorlar. Kendilerine kurumlar kazandırmak meselesi ile hiç ilgili değiller. İçinde bulundukları durumun

kendilerine ne çeşit kanunlar gerektirdiğini göreceğiz. Her halde, bunların lâf değil, eylem olduğunu söyleyebilirim.

1940 Anayasası tekrar yürürlükte. Onu uygulama zamanı olmadığına göre, neden yeniden kabul edildi? Bu sorunun cevabı basittir.

Bu anayasayı canlandırarak, devrimciler Kübalıların millî birlik dönemini uzattılar. Bu, daha önce de belirttiğim gibi, temel amaçlarından biriydi. Fakat yine de, onlarla halkın arasında, Amerika'lı gözlemcilerin çözümliyemedikleri bir ortaklık vardı. Tek bir Kübalı bile aldatılmamıştı. Tek bir kişi bile seçimlerin yapılması için sabırsızlanmıyordu. Hükûmetin bu tarihî anıta gerekli saygıyı gösterdiğini bilmek, onlara yetiyordu. Fakat çelişmeli bir şekilde, Anayasaya olan derin saygıları yanı sıra, bu anayasanın uygulanmasından doğmuş olan eski rejime karşı da aynı derecede derin bir nefret duyuyorlardı.

Onları anlayabiliriz, çünkü Fransız tarihinde de aklımıza geldikçe nefretle andığımız, seçimle gelen meclisler vardır. Örneğin, 1849 meclisleri..

Küba'da, parlamentolu yönetim uzun bir süre devam etmiştir.

Castro, yalnız bir defa ıslıklandı. Oriente'deydi. Savaş kazanılmış, fakat devrim henüz iktidarı devralmamıştı. Fidel halkı bir toplantıya çağırdı ve bir konuşma yaptı. Alkışlandı. Fakat halkın egemenliğinden ve halkın bu egemenliği kullanmasına yarayan kuruluşlardan, özellikle, temsilî meclisler rejiminden söz ettiği zaman öyle bir tepkiyle karşılaş-

tı ki, bunun üzerinde durmanın gereksiz olduğuna karar verdi.

Ne olursa olsun, aklı kullanmak gerekiyordu. Bu insanlar eski temsilcilerini sevmiyorlardı. Aşağılıktan, güçsüzlükten kurtarıldıkları bu anda tekrar maymunların eline teslim edilerek eskiye dönmeyi reddediyorlardı.

Genç liderlere gelince, bunların parlamenter yönetime karşı olan nefretleri geçmişe, atalarının hoş olmayan tecrübelerine değil, geleceğe, temsili sistemin içinde taşıdığı tehlikeli tohumlara dayanıyordu.

Biri bana, "bizden ne isteniyor?" diye sordu. "Oy vermemiz mi? Asla. Üzüntümüzü iletin; umarız ki, sizin ülkenizde de, oylamanın bizi azınlıkta bırakacağından korktuğumuz yolundaki Amerikan uydurmaları tekrarlanmaz. Nasıl oluyor da, Kübalı liderlerin hem bir referandum yapmalarını, hem de, bütün siyasî tarih kitaplarınızda olduğu gibi, bir referandumun, genel bir kural olarak, mevcut durumunun kutsanması olduğunu tekrarlamalarını istiyebiliyorsunuz? Ülkemizi tanıyoruz ve biliyoruz ki - referandum ya da başka türlü - bir seçim Castro'ya oyların % 90'ını verecektir. Buna inanmamakta serbestsiniz, ama biraz bekleyin, Fidel'le birlikte ülkeyi dolaşın, o zaman bizim gibi bunun böyle olduğunu anlayacaksınız."

Haklıydı. İki gün sonra anlamıştım; daha doğrusu, bunun böyle olduğunu gözlerimle gördüm.

Daha çok erkendi. Ona sadece şunları söyledim: "Diyelim ki, verdiğiniz bu orantı doğru olsun;

bu bile bir referandumun gerekli olduğunu göstermez mi? Bir referandum öylesine bir zafer olacak ve bütün düşmanların ağızları öylesini susturulacaktır ki, kendinizi böyle bir imkândan neden yoksun bıraktığınızı anlıyamıyorum.”

“Tek bir nedenden dolayı,” dedi. “Devrimcilerin zaferini, devrimi ortadan kaldırarak kutlamak istemiyoruz. Grubumuzun anlamı nedir? Görüşlerde, eylemde birlik. Tek bir bütün içinde birkaç kişiyiz. Heryerde aynı zamanda bulunan tek bir kişi. Durup dinlenmeksizin bu gerçeği izah ediyoruz. Az gelişmiş bir ülke, Latifundia’cılarını kovduktan sonra, üretimi bütün sınıfların ortak dayanağı, ortak çıkarı haline getirir. Bugün için seçimle gelen bir meclis ne olabilir? Bütün uyumsuzluklarımızın ayınası.”

“Yani, artık aranızda bir uyumsuzluk olmadığını söylüyorsunuz.”

“Doğrusu, grupların ve halkın kendilerini kısır görüş ayrılıklarından kurtarabilmeleri için, çalışmanın gerginliği, onların birbirleriyle kaynaşmalarını sağlayacak bir iklim gereklidir. Bereket ki, her şey büyük bir süratle yapılmaktadır. Ancak, herşeyi onlara bir seçim kanunu getirmek için durduracak olursanız, halk yeniden bölünecektir; çünkü seçimler onları bölmek için icad edilmiştir. Bir seçim kanununun adil sayılabilmesi için, grup ve çıkarların ulus içindeki orantılarına göre mecliste temsiliyi sağlamasının aranması da bunun kanıtıdır. Ayrıca seçmen, seçmek zorundadır. Şu halde, hiç değilse iki parti olacaktır. Bu, o kadar tehlikeli olmayan, yedek bir kadro demektir; ancak aynı zaman-

da ve özellikle, yedek bir ekonomi biçimi de demektir. Neden iki ekonomi biçimi olmasın? Böyle bir soru başka bir ülkede söz konusu olabilir. Ama bizim adamızda ve bugün için asla söz konusu olamaz.”

Ve bu defa o beni sorguya çekti. “Küba’da seçimlerin yapılması için hazırlık yapmanız istenseydi siz ne yapardınız?

“Seçmen her zaman bulunabilir; bizi tedirgin eden o değildir. Ama seçilebilecek olanlar? Kâğıt üzerinde birden fazla partinin bulunacağını kabul edelim; çok iyi, çok güzel. Ama gerçek partileri nereden bulacağız? Yerden kendiliklerinden fışkıracaklarını mı sanıyorsunuz. Bundan çok şüphe ederiz. Ortadan kaybolmada gösterdikleri sürate bir bakın. Bazı kurumuş ağaçlar yeniden yeşerecektir: Ortodoks Parti ismen yaşamaya devam etmektedir; Genel Merkezi de halâ vardır; 40 yaşlarında birkaç kişi ona sahip çıkacaktır. Ama ona bir de program yapmak, sizin göreviniz mi? İlmimli soldan gelen bu burjuva grubu ne kendisini devrimcilerden daha solda bir yere koyacak kırata sahiptir, ne de sağda yer alacak kadar saftır. Devrim, geriye döndürülemez. Halkın toprak reformundan vazgeçip eskiye dönmesini isteyecek bir aday’a oy vereceği düşünülebilir mi?

“Gerçek şudur ki, bugün Küba’da bir muhalefet olanaksızdır. Devrim, kendi eylem birliği içinde kendi sağ kanadına ve kendi sol kanadına sahiptir. Mukavemet hareketinin ve isyancı ordunun savaşçıları devrim içinde birlik olmuşlardır. Her yeni parti daha başlangıçtan itibaren devrimci eylem

gerçevesi içinde olmayı temel gayesi ve aracı olarak kabul etmek zorundadır. Bütün adanın amacını kendi programı olarak almaksızın hiç bir şey yapılamaz: üretimin artırılması.

“O halde, ayrıldığı noktalar nerelerde olabilir? Hepsi için ivedilik aynıdır: hızla ilerlemek. Her yerde böyle olduğunu göreceğiz. Halk istemeyi öğreniyor. Herkesin hareketi hızlandırmada bir çıkarı var. Seçmenlere, bugünkü liderlerden daha yavaş davranacağını ilân ederek kendini devrimci gruptan ayıran bir aday bulunabileceği düşünülebilir mi? Ortadan kaybolmaksızın kendini diğerlerinden ayırmanın tek yolu, daha da hızlı olmaktır.

“Ama, iktidardaki çocuklar gerçekten çok hızlı; üstelik 17 aylık bir deneyimleri de var. Hele biri onların hızına ulaşmayı denesin. Bunu denemek bile güçtür. Yarın bir seçim yapacak olsak, birkaç parti Küba’lıların oylarını almak için entrikalar çevirse, yine de seçim yapmak çok kolay olacaktır. Bir yanda, şanıdan, çabalarından ve elde ettiği sonuçlardan yararlanabilecek, etkili, ünlü, başına buyruk bir grup. Öte yanda, kundaktan yeni çıkmış, hiç bir iktidar tecrübesi olmayan, soyut vaadlerden başka verecek hiç bir şeyi olmayan örgütler.”

ÇOCUKLAR İKTİDARDA

Küba devriminin en büyük skandalı plantasyonlara el koyması değil, çocukları iktidara getirmesiydi. Dedeler, babalar, ağabeyler, diktatör ölmeye karar verdiği zaman iktidarı devralmak için, yıllarca beklediler. Terfi, kıdem esasına göre gelecekti.

Yönetici grubun değişeceği o uzak tarih için hazırlık yapan partiler, zaman zaman parlamenter yönetime bağlılıklarını ilân etme riskini göze aldılar. Bir gün gelip, küçük kardeşler iktidara el koyup, onu ellerinde tutacaklarını herkese açıkça gösterinceye kadar, her şey yolundaydı.

İktidarda tek bir yaşlı olmayacak! Gerçekten, liderler arasında tek bir yaşlı görmedim. Ada'yı gerzerken, en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün idarî kademelerde, eğer böyle söylemek haddimse,

oğullarımla karşılaştım. Hiç değilse yaşıtlarımın oğullarıyla. Babalar ortalıkta pek görünmüyor. Bu ada, en ihtiyatlı 50'liklere sahip.

Zayıf ve sarışın, sakalsız, Haberleşme Bakanı hiç şüphesiz devrimin en küçük çocuğu değil. 29 yaşında. Yönetici grup içinde, orta yaşlılardan. Fakat delikanlıların ağırbaşlı neşeliliği on'da da var. Bu, genç arkadaşlarının onunla, ancak diğerlerinin gençliğine şaşacak kadar genç olduğu halde, eğlenmelerine yetiyor.

Eğitim Bakanı, Armando Hart, 27 yaşında; Guevara ve Raul Castro, 30'u henüz geçmişler. Devlet meselelerini tartışmadıkları zamanlarda, kendi aralarında, çok genç insanlar. Birbirlerine takılıyorlar. Yaşlılığa erken girdikleri görülüyor; bana kalırsa çok çok erken.

Bazılarının, Urritia'nın inatçılığının, henüz altmışına varmadığı halde, yaşlılığından ileri geldiğini söylediklerini duydum. Yine de, Devlet Başkanlığı sıfatının, bu baş yöneticide, dış görünüşte kararlılık ifade ettiğinden, belirli bir yaşa gelmiş olma şartını gerektirdiğini kabul ediyorlar. Bundan dolayı yeni başkan Dorticos'un, birinin bana söylediği gibi, "en az 40'ında" olmasından çok memnunar. Bana gelince, onlarla beraberken kendimi Paris'te olduğumdan daha yaşlı hissediyorum ve, aşırı kibarıklarına rağmen, hem onlara sıkıntı vermekten hem de yaşıtlarıma ihanet etmekten korkuyorum.

Bir devrime ihtiyaç duyulduğundan beri, şartlar, bunun gençlik tarafından başarılmasını zorunlu kılmişti. Sadece gençler devrime girişmek için

yeterli kızgınlığa ve kin'e, başarmak için yeterli dü-rüstlüğe sahiptiler.

Bu adada, nüfus artışı deneyi bozmuş ve yaşlı-ları azınlık haline getirmişti. Fakat yaşlılar yıllar-dır iş gücü sahibiydiler. Bu işlerine sıkıca sarılmış-lardı. Çok ender olarak başlarını kaldırıp, Küba toplumuna bakmışlardı. Oysa, topluma yeni katılan-lar, bütün yolların tıklandığını, en son işlerin de ağa-beyleri tarafından kapışılmış olduğunu gördüler. Onlardan sonra kapılar kapanmıştı; ilerlemek müm-kün değildi.

Aradaki duvarın bir yanında, güvenliğe kavuş-muş olanların sarsılmaz piramidi vardı! Diğer ya-nında ise, her yıl kabaran ve ön safları aralarına en son katılanların gittikçe büyüyen gittikçe yakınlaşan baskısının ağırlığı altında ezilen, işsizler kitlesi. Ha-yat standardının gittikçe düşmesinden başka bir ge-lecekleri yoktu. Yeni işsizler işsizliğin başlarına bir kaza neticesi olarak değil, kaçınılmaz olduğu için geldiğini keşfettiler. Gençlik yığınları kendilerine hayat hakkı tanımayan bu sistemi, sert bir şekilde reddetti. Yaşlılar, kendilerine birşeyler sağlanmış olduğundan, belki bugün artık bu onlar için kötü bir talih sayılabilirse de, talihliydi. Onlar için, kaybedilebilecekleri birşey vardı; ne kadar müteva-zi olursa olsun, devamlı bir kazanç, daima boyun eği-şe yol açar.

Genç insanların kaybedecekleri hiç bir şeyleri yoktu. Yaşlıların diktatörlüğe saygı göstermelerine bakarak şöyle düşündüler: "Aslında bizim durumu-muzu olduğu gibi kabul ediyorlar". Ayrıcalıklara karşı savaşıırken, bu çocuklar, aynı zamanda yaşlı-

lara karşı da isyan ediyorlardı. Yaşlıların boyun eği-
şi karşısında, hiç bir zaman yitirmedikleri ve Cast-
ro'nun uzlaşmazlığının yaptığı çağrıyla kavramaları-
nı sağlayan, bir uzlaşmazlığa sarıldılar. Bu "müthiş
çocuklar" için bir dikta rejimine karşı isyan, edil-
genlikleri ile ona göz yuman ve onu destekliyenlerin
iflâsına karşı isyanla, aynı şeydi. Ücretli orduyu ez-
mekle, yaşlıları tutumlarından vazgeçmeye zorla-
mak, onlar için yine aynı şeydi. Bu garip macerada,
şehirler köyler tarafından, babalar oğullar tarafın-
dan kurtarıldı.

Savaşta döndüklerinde askerler arasında, sivil-
lerin dışarıda bırakıldığı, bir kardeşlik bağı kurulur.
Küba'da bu dışarda bırakılma, daha da köklü ol-
muştu. Genç yeraltı savaşçıları bazen plânlarını er-
kek veya kız kardeşlerine de söylüyorlardı. Ama,
mukavemet hareketinin sırlarını yaşlı kuşaklardan
saklamaktan muzip bir zevk duyuyorlardı. Şüphe-
siz, bir güvenlik meselesi; ama nasıl oluyordu da,
yaşlılar güvenilmez oluyordu? Delikanlılar sahte kâ-
ğıtlarla, sahte isimlerle bütün bölgeyi dolaşıyorlar-
dı. Evde, küçük kardeşleri onlar için yalan söyle-
meye, gerektiğinde mümkün olursa onları uyar-
maya hazır bekliyorlardı: oysa, evin hükümdarlar-
ı, yani ana-babalar, herşeyden habersizdiler.

Bir taşra kentinde zaferden birkaç gün sonra,
bir doktora biraz benzin gerekti. Talebi üzerine,
devrimci komiteye gönderildi ve o da, devrimci ko-
mitenin bulunduğu merkeze gitti. Bölge başkanı bir
denetleme gezisindeydi. Benzinin alınması için o'nun
izin vermesi gerekliydi; gelmesini beklemek gereki-
yordu. Doktor bekledi. Diğer herkes gibi, genç lide-
ri mukavemet hareketi içinde kullandığı takma adıyla

la ve h nerleriyle tanıyordu. Verilen haberlere göre, genç adam o kadar çok i ler ba armı tı ki, isyancılar kenti ele geçirir geçirmez, savaşın getirdiği bütün düzensizlikleri en kısa zamanda temizlemesi için, ona teslim etmişlerdi. Dilek sahibi doktorumuz kısa zamanda, liseden ya da üniversiteden çıkarken g r d Ğ n  hatırladığı, fakat birbirlerine hitap ederken takma isimler kullanan ve liderlerinden daima takma adı ile söz etmekte ısrar eden bir takım genç adamların, liderin yakın arkadaşlarının, binaya gelip gitmesi karşısında  a kına döndü. Fakat bir süre sonra, doktor lideri başka şartlar altında tanıdığını ke fedince rahatladı: Lider, kendi oğluydu.

Bu sakın ve düşünceli genç, erken yaşta evlenmi ti. Bir de oğlu olmuştu. Yerle mi  kurala uygun olarak, genç evliler kocanın ana-babasıyla birlikte oturuyorlardı. Daha birbirine bağlı bir aile düşünülebilir mi?

   savaş b y m   t , ama g r n   te bu ağırbaşlı oğul, her gece evinde yatıyordu. Gerçekte, haftada birkaç kere, bütün geceyi dışarda geçiriyordu ve karısı da bunu diğerlerinden gizliyordu. Doktor karışık duygularla, gurur duyulacak fakat ağzı çok sıkı bir oğula sahip olduğunu anladı. Genç gelinin, yeni doğan bebeğin varlığı, kendisini aldatmı tı. Kendisini herşeyden habersiz tutarak, herhangi bir yakalanma halinde liderin su suzluğuna tanık olarak kullanmayı d   nm   lerdi. Daha da kötüsü, gelini herşeyi biliyordu. Olgun bir adamdan çok, genç bir kadına güvenleri vardı. Mesele, büyük bir sevinç içinde kapandı. Devrim mücadeleyi kazan-

miş; şu halde, oğul, yapılması gereken en iyi şeyi yapmıştı. Doktorun kendi geçmişine şöyle bir bakıp bakmadığını, kendisine herşeye rağmen güven duyulmayışının nedenini arayıp aramadığını bilmiyorum. Oğlunun bir sırdaşı olmuş olsaydı, şüphesiz, işkenceye uğrasa bile, oğluna ihanet etmezdi. Ama ona davasında **destek** olur muydu?

Gençliğin görüşünü en iyi bir şekilde özetliyen, sanırım, devrimci bir genç burjuva oldu.

“Babam ve ağabeylerime saygı duyuyordum: hâlâ da duyarım. Hepsi iyi insanlardır. Çocukluğumda, bana örnek oluyorlardı. Bütün hayatım boyunca onları taklit etmek isteyebilirdim. Ama sonradan beni hayal kırıklığına uğrattılar. Bu ne onların, ne de benim suçumdur.”

Sanırım, insanların davranışlarını ve kuruluşların işleyişini tanımlamanın yüzlerce yolu vardır. Bana sorarsanız, ben şu tanımla başların ve her zaman bu tanıma bağlı kalırım. Eğer bir ana yola gerek varsa - ki vardır -, gençlik bunun en önde gelen ve yadsınmaz kılavuzudur. Gençlik her yerdedir. Sokaklarda koşar. Havana’da akşamüstleri, denize bakarak, talim yapar. Şimdi Küba’da gençlik, insan hayatında belirli bir dönem olma niteliğini kaybetmeksizin, liderlerin bir iç niteliği olmuştur. Gençlik, kendini devrimci olarak ilân ederek, bir sosyal kural haline geldi. Çalışma ilişkileri, sınıf çatışmaları, herşey, yaşantılarından acı duyan gençlerle, onlara bu yaşantıyı hazırlayan yaşlılar arasındaki temel ilişkiden dolayı, iki katına çıktı. Bugün, fabrikalarda, tarlalarda, bakanlıklarda, **yapılan iş gençtir**. Gerçekten genç. Kumanda, bir saatin kolla-

rının yönünde ilerlemektedir. Emretmek için, 30'unu aşmamış olmak gereklidir. Bu, rejimin insan ilişkilerinde köklü bir değişiklik yarattığını ve ortaya koyduğunu belirtir. Bu farklılaşmış ilişkileri anlamak istiyorsak, bütün alanlarda şu tarihî olayın doğurmuş olduğu sonuçları aramalıyız: Küba'nın barbar kavimler tarafından istilâsı.

Çok uygar, ama biraz zayıf düşmüş ada halkına, yeni bir barbarlık geldi: büyük bir gizlilik içinde ilerleyen, gençlik. Yeni fatihleri, yerlilere karşı çok iyi davranıyorlar, fakat yine de kendileriyle yerliler arasında bir mesafe bırakıyor ve kendi aralarında evleniyorlar, yerlilerden kız alıp vermiyorlar.

Birçok devrimler, tıpkı insanlar gibi, şöyle yakınabilirler: "Hiç bir zaman bir gençliğe sahip olmadım!" Zavallılar, çok erken ve çok ilerlere itilmişlerdi. Ama zorunluluk karşısında. Geçilmesi gereken sınıflar, kazanılması gereken sınavlar vardı. Çocukluk hastalıkları onları tüketti. Şimdiye kadar Küba'nın şu talihi var: köklerini budamak zorunda kalmadı. Ne mutlu. Kendisini mahvetmeksizin bunu yapamazdı. 1957'den 1959'a kadar gençliğin devrimi, 14 aydır yaşamakta oldukları, yeni bir macera hazırladı: bir devrimin gençliği.

Genç bir iktidarın, genç insanlar tarafından yönetilmesinin ne demek olduğunu soralım kendi kendimize. Sadece şu üç temel sorunu inceleyeceğim: Devrim, devrimi doğru yolda yönetecek idarecileri yaratmak için, bu çocukları nasıl eğitir? Yapıcı bir devrim içinde, devrimin isyancı özü nasıl korunur? Nüfus baskısının yaşlılar hakkında verdiği hüküm, pratikte nasıl yürütülür? Başka bir deyişle, iktidar

onlara ne yapacaktır. Her gün yeniden canlanan bu adada, bağımlılık ittifakını yıkmayı ve kurdukları pratik demokrasiyi, yeni insan ilişkileri üzerine dayandırmayı, başarmışlar mıdır?

İktidara geldikleri zaman, yetersizliklerini incelemelerine ve bu eksikliklere rağmen dayanmalarına imkân veren, genç oluşlarıydı: her görev için profesyonellere, teknisyenlere, uzmanlara ihtiyaçları vardı. Bunları nereden bulacaklardı? Eğitim görmüş eleman kıtlığı vardı. Her halde eğer halâ yaşlılar arasında arama zorunluluğu vardı. Yetişkin uzmanlar, her zaman, bekleyip kendilerine ihtiyaç duyulduğunu görmeye hazırdılar. Kendilerini yedekte, aydınlıkla karanlık arasında saklıyorlar ve devrimin damarlardaki atışını sessizce dinliyorlardı. Şimdi, büyük ayaklanmanın ertesi sabahında, herşeyin yerle bir olduğu ve savaşın izlerinin silinmesinin gerekli olduğu bu zamanda, düşmanın bir karşı-saldırısının tamamen ihtimal dışı olmadığı bu sırada, güvenilirlik aranılacak ilk nitelikti.

Guevara bir gün, bana, kendi kafasını göstererek, "Castro, daha dolu olan bir kafa bulamazdı. Belki de daha iyisini bulabilirdi. Ama en küçük ayrıntıya kadar, kendi kafasıyla uyuşan birini daha bulamıyacağını kendi de bilir," dedi.

Uzmanlar kararsızlıklarına terkedildiler. Onların hizmetleri olmadan da, işler yürütüldü. Görevler güvenilir kimseler arasında dağıtıldı. Bakanlıklardaki ve devlet kurumlarındaki en teknik hizmetlerin yönetimine isyancılardan ve mukavemetçilerden meydana gelen bir hükûmet, yine isyancılar ve

mukavemetçileri getirdi. Yine isyancılar ve mukavemetçiler, 20 yaşında mücadelenin içine itilen bu insanlar, adanın bir bölgesi hakkında bilgi sahibi olmak, görevleri konusunda bir ustalık ve güç kazanmak için yeteri kadar zaman bulamamışlardı. Daha önce de söylediğim gibi, hepsi Küba eğitim sistemine karşıydılar; bu sistemi, gerçekleri gizliyen bir lâf kalabalığından ibaret görüyorlardı. Üniversite-deki çalışmalarını devam ettiren ve erken bir uzmanlaşma işine girenlerin kültürlerini arttırmalarına Batista tarafından engel olunmuştu. O, son yıllarında, en küçük bir meseleyi bahane ederek, Üniversiteyi süresiz olarak kapatmıştı. (**France-Soir**'-dan dipnot: En son kapatılma, 26 Kasım 1956'dan Nisan 1959'a kadar devam etti.)

Gerçekte, hiç birşey ve hiç bir kimse, genç liderlere yardımcı olamazdı; ne yaşlılar, ne gelenekler (adanın folkloru, bağımsızlık aşkı ile olan bağları 1900'lerde Amerika'lıların bıçaklarıyla kesilip atılmıştı), ne de başka dönemlerin büyük adamları.

Onların verdiği örnek Castro'ya yararlı olamazdı; durumlarında büyük farklar vardı. Ortak olan tek yanları, cesaretleri ve ülkelerinin bağımsızlığını sağlamak yolundaki sarsılmaz iradeleriydi.

Şu halde, onlar amaçlarının ne olduğunu görebilen, fakat bu amaçlara giden yolları bulamayan; kendilerinden başka güvenecek hiç bir şeyleri olmayan galiplerdi. Bu genç, dürüst insanlar ne yapacaklar? Onların yerinde olan kim, ne yapabilir? Tek-adamlar dönemine girdiklerini anlıyorlar. Az gelişmiş bir ülke kendini sefaletten kurtarma işine giriştiği zaman, bu yeni doğmuş hareket ya, birçok kur-

banlarını boşuna vermiş olarak güdük kalacak, ya da liderler, yetişkin kadroların kurulmasını beklerken, bütün görevleri yüklenecek, bütün meseleleri çözümleyecek gücü bulacak ve kendilerini evrensel insanlar haline getirmekten korkmayacaklar.

M-26-7'nin en aktif üyelerinden biri olan Olutsky, "Beni Haberleşme Bakanı yaptılar," dedi. "Neden, bilmiyorum. Belki de, haberleşme yollarını tahrip etmek görevinde bulunmuş olduğum için."

Guevara, Millî Banka'nın Genel Müdürü, bürosunda bana nefis bir kahve ikram ederken, "Herşeyden önce bir doktorem, sonra biraz asker, ve nihayet, gördüğünüz gibi, bir bankacı," diyordu.

Küba'da bu tipten tek insan o değil. Devrim, doktorlar, operatörler arasından bu tip tek-adamları büyük bir sevinçle kendi saflarına aldı. Toprak Reformu Enstitüsü, Küba'yı iktisadî bölgelere ayırdı. Her bir bölgeyi bütün sorumluluğu yüklenerek yönetecek tarım uzmanlarına gerek vardı. Bunun için bazan doktorları, bazen veterinerleri görevlendirdiler. Onlar, ne yapılması gerektiğini sordular. Onlara "gerçeği açıkça göreceksiniz", denildi.

Özellikle ilk aylarda, sık sık yenilgilerle karşılaşıldı; fakat herşey hesaba katıldığında, doktor gönüllüler ek görevlerini şerefli bir şekilde yerine getirdiler.

Biri bana, "Başarıları, organizmaları tanımalardan ileri geldi," dedi.

"Ekonomik bir bölgeyi, yaşayan bir organizma olarak ele aldılar. Herşeyin birbirine bağlı olduğunu biliyorlardı."

Bana sorarsanız, bu doktor - tarım uzmanlarının büyük başarısının sırrı, herşeyden önce bilgilerin özel bir niteliğine dayanıyordu. Bu pratisyenler, tıp okulundan beri, pratiği ayrılmaz bir biçimde bilimle birleştirmeyi öğrenmişlerdi. Bu alışkanlıklarını yeni faaliyetlerinde de uyguladılar. Doğaçtan buldukları her çözüm yolunda, bir bakışta, yerleştirmeye çalışacakları katı bir kanunun uygulanışını gördüler. Bir ekonomiyi yöneten bilinen kanunlar içinden, derhal hangilerinin, **bugün** için, kullanılması gerektiğini gördüler; çünkü bu kanunun o gün uygulanması mümkündü.

Yöneticiler veren, sadece tıp okulları değildi. Hiç bir mesleğe sahip olmayan gençler arasından olduğu gibi, bütün diğer mesleklerden gönüllüler var. Başka bir deyişle, tek-adam aslında yerinin meşru sahibi değil. Olağan bir zamanda başka birine ait olması gereken bir görevde olduğunu biliyor. Bu görevde bulunmak için tek özrü, yerine başka birinin bulunmayışındır. Küba'da hiç kimse yüklenmediği görevi yapmak için yetişmiş değildir. Ama, bu onları ilgilendirmiyor. Bir işi yapmaya olan yeterliliğin ölçüsü, o işte başarılı olmak; yetersizliğin ölçüsü ise, başarısızlık.

Devrimin yabancı otları ayıklamasını beklerken, devrim kötü-niyetlileri ya da talihsizleri, özel görevlerden o denli uzak tuttu ki, bugün Küba'da kimse sürekli bir göreve sahip değildir. Bir kimseyi bir devlet görevine atamak, sadece onu bu görevde denemek anlamına gelmektedir. Her yeni başarısı, onun bu görevde bulunma suçunu biraz daha hafifletmektedir. Fakat yarın ne olacağı, bir saat sonra ne olacağı konusunda kendisine hiç bir teminat ve-

riilmemiştir. Ada halkı için, başka ülkelerde 'kazanılmış haklar' denen bir kavram yoktur.

Deneysizliklerinin bilinci içlerine kadar işlemiş olan bu genç insanlar, ileride düşebilecekleri hatalar ve bu yüzden karşılaşacakları suçlamalardan çekiniyorlar. Daha önce kazanmış oldukları başarılarla kendilerini savunabilecekleri fikri bu insanlarda yer etmemiş. Onlar için böyle bir şey, şerefsizlik gibi görünüyor.

Tek bir istisna var: Yüzbaşı Antonio Nunez Jimenez. O, INRA'yı yönetmeye ehliyetli idi. Bir coğrafyacı olan Jimenez, Batista zamanında, Küba için doğru olan tek coğrafî çalışmayı yayınlamıştı. Coğrafya'ya başkaldırma yoluyla mı, yoksa başkaldırmaya coğrafya yoluyla mı ulaştığı belli değil.

Gerçek olan, bu kitabında, o günkü rejimin hoşuna gitmeyen bir nesnellikle, Küba'nın içinde bulunduğu feci şartları ve bunların çözümlenmesi için gerekli çareleri göstermiş olmasıydı. Kitabını toplattırdılar. Çok yakınlarda yeniden basıldı ve bugün elden ele dolaşmakta. Belirtmek istediğim şu: En sağlam bilgi, her yerde kabul gören bir yetenek hattâ dış ülkelerde de bu devrimciye sadece görünüşte bir ehliyet kazandırdı. Yılın (1959) birinci gününden önce söylenen, yazılan, her şey ölüdür; geçmiştir. Reformcu Jimenez olabilmek için, coğrafyacı Jimenez isyancı Jimenez'den daha ehliyetli değildir. O'nu INRA'yı yönetmeye ehliyetli ve yetkili kılan, bir yandan ülkeyi değiştirirken, bir yandan da kendi kendisini değiştirmek için harcamış olduğu, halâ harcamakta olduğu çabadır.

Ayaklanma sırasında kolaylıkla hem bir bilim adamı hem de bir asker olabildi. Bu iki uğraş, bir-

birleriyle ne çatışır, ne de bağdaşır; her ikisi de birbirinin yeteneklerinden habersizdir. Her şey zaferden sonra başladı. Kimse görevini millî istek üzerine yapmaz. Barış zamanında hem bir coğrafyacı, hem de bir devrimci olmak mümkün değildir. Jimenez, coğrafyayı devrimin hizmetine koydu. Bilimsel bilgiyi pratik zorunlulukların ayrıntılarına uydurmak, başarısızlığa uğramadan bilim adamından bir pratisyen yaratmak, ve bu nedenle, eylemi bilimle denetlemek gereklidir. Yerler, toprak, iklim hakkındaki bilgileri, bütün bağımsızlıklarını yitirdiler. Her gün, bütün bilgisi, defter - tutma hesaplarında, sadece kendisinin okuyabileceği bir biçimde özetlendi: şu kömür madeninde on-onbeş ailelik bir kooperatif kurmak; şu toprakta hangi tohumların ekileceğine karar vermek, yine diğer bir yerde, ağaç dikme işini başlatmak. Bir bilim adamı olduğu kadar, bir eylem adamı olabilmek zor iştir. Bu işi insan, birkaç kemiğini kırmadan kolay kolay başaramaz.

O an için, beyaz yakalılar, teoriyi eyleme geçirme işini öğreniyorlardı; eylem içinde yoğrulmuş olan diğerleri de, eylemi teori ile aydınlatma işine koyulmuşlardı. Her iki taraf da eksiklikleri yüzünden büyük güçlüklerle karşı karşıyaydılar; özellikle 1959'un ilk ayları içinde. Önlerindeki görevin derhal başarıma zorunluluğu karşısında, yetersizliklerinden çıldıracak gibi oluyorlardı. Bazıları, "Karar vermeye cesaret edebilir miyim?"; diğerleri, "Karar verdiğim şeyi anlayabilecek miyim?" diye soruyorlardı kendi kendilerine.

İki çıraklıktan ikincisi daha da zor görünebilir. Bunlar ormanda geçen iki yıldan sonra, ders-

hanelere geri dönmek zorunda kalmışlardı. 40 yaşında olsalar, yaşları bilgisizliklerini sağlamlaştırmış ve yeteneklerini paslandırmış olabilirdi. Yaşlılar, onlara birşeyler öğretilmek istendiğinde, ne yapacaklarını şaşırırlar. Kavrıyamamaktan yahut da akılda tutamamaktan korkarız. Tek - adam eğer çok yaşlıysa, devrim onun için güç iştir; katıdır; insanı ezer; her şey insanı sinirlendirir. Kendilerini kurtarmak isteyen azgelişmiş ülkelerde, yetişkin kadroların azlığı, liderlerin omuzlarında iki yanlı bir yükür. Üretim, derhal yapılması gereken şeydir. Savaşlar vermek gereklidir: domates savaşı, pirinç savaşı, daha sonra demir savaşı. Tarım-bilim öğrenmek, madenler üzerinde çalışmak için ayrılacak bir saat, bu saati üretimden çalmak ve israf etmek demektir.

Eğer burnunun ötesini göremiyecek kadar sise gömülü bir halde çalışılacak olursa, o saat yine yitirilecektir. Bu daha az belirgindir. Bu durumda bir saatin çalınması değil, bir sızıntı söz konusudur. Ama netice itibariyle maliyeti aynıdır. İşi yeni baştan yapmak gerekirse, bu daha da pahalıya patlar. **Bilgi olmaksızın** kim üretebilir, kim üretimi arttırabilir? Hesaplı riskleri olan ve buluşlarını deneye dayandıran bir devrimle, eğlenceli bir kumar olan bir macerayı birbirine karıştırmamak gerekir.

Kısacası, bu çifte çelişmeli gereklilik, devrimcilerin çağını tanımlar: ne teori için harcanacak bir dakika, ne de deneye dayanmıyan bir eylem. Tek - adam başından itibaren hiç birşey bilmediğini bilir. Herşeyi öğrenmeli, yani durmadan öğrenmelidir. Ama yapması gereken çok şey vardır: şu halde, durmadan bir şeyler yapmalıdır.

“CHE” GUEVARA

Küba’da liderleri yaşları kurtardı. Genç olmaları, devrim gerçeğine uzlaşmaz bir sertlikle bakmalarına elveriyor. Eğer öğrenmesi gerekiyorsa, eğer teorik bilgiyle aydınlanması gerekiyorsa, o bundan hiç kimseye söz etmez. Bunu iş edinir. Nereden - ama genellikle özel hayatından birkaç zaman parçacığını topladığını kimse bilmeyecektir. Çıraklık devresinin süresini sonsuz bir şekilde kısaltmak için, çabasını yoğunluğunu sonsuz bir şekilde artırdığını kimse bilmeyecektir.

Fakat bize neyi söylemediklerini tahmin edebiliriz. Guevara, örneğin, çok kültürlü bir adam olarak tanınıyor. Ve böyle olduğu da belli. Söylediği her cümlenin arkasında bir hazinenin yığılı olduğunu anlamak uzun sürmüyor. Ancak bütün bu bilgiler; kendini tutkuyla toplum bilimlerin öğreni-

mine vermiş olan genç bir doktorun genel bilgisi, bir devlet bankacısı için zorunlu olan teknik bilgidenden, bir uçurumla ayrılıyor.

Meslek değiştirmesinden şakayla bahsetmesi dışında, bundan hiç söz etmez. Fakat harcadığı çabanın yoğunluğunu hissetmek mümkün. İnsan her şeyde aldanabilir, ama bu durgun ve dinlenmiş, çehrede değil. Herşeyden önce, buluşma saatimiz pek olağanüstü: gece yarısı.

Bu da benim talihimdi. Gazeteciler ve yabancı ziyaretçiler, sabah saat ikide veya üç'te, uzun görüşmeler için kabul ediliyorlar. Bürosuna varmak için, içinde birkaç sandalye, duvar kenarlarındaki birkaç tahta sıra dışında hiç bir eşyanın bulunmadığı büyükçe bir odadan geçtik. Köşe'de, bir masanın üzerinde telefon duruyordu. Bütün koltuklarda, bazıları nöbette, bazıları uykuda, oturushlarındaki rahatsızlıkla perişan, yorgunluktan bitkin askerler vardı.

Telefon masasının arkasında koltuğa kıvrılmış, uzun siyah saçları omuzlarına dökülen, kepi burnuna düşmüş, uyuyan genç bir isyancı subay gördüm. Çok hafifçe horluyordu ve yuvarlanmış dudakları yeni yanmış bir püronun bir ucuna sıkıca kenetlenmişti. Uyuyan adamın son hareketi, uyumamak için, püroyu yakmak olmuştu.

Bu çok iyi aydınlanmış odadan geçerken nedense kendimi sabah çok erken bir saatte tirene binip bir kompartmana giriyormuş gibi hissettim. Yarı - açık, yorgunluktan kızarmış gözleri, bir yere yığılmış, ya da iki büklüm kıvrılmış, gecenin rahatsız-

lığı içindeki gövdeleri hatırladım. Henüz uykum yoktu, ama onlara bakınca kötü geçen bir kaç gecenin ağırlığını üzerimde hissettim.

Bir kapı açıldı ve içeri girdik. Bir önceki izlenimler o anda yok oldu. Başında kepi, kayıtsız bir çehreyle bir isyancı subay beni bekliyordu. Yakasının yerini alan sakallı, koridordaki askerler gibi uzun saçları vardı; düzgün teni, tehlikelerle karşılaşmış gülen yüzüyle bana yeni uyanmış izlenimi verdi. Bu, Guevara idi.

Duştan yeni mi çıkmıştı? Belki de. Gerçek şuydu ki, bir gece önce erkenden çalışmaya başlamış, yemeklerini bürosunda yemiş, ziyaretçiler kabul etmişti; benden sonra da daha birçokları sıradaydı. Kapının arkamdan kapandığını duydum; bütün yorgunluğumu ve saatin kaç olduğunu tamamen unuttum. Gece, bu büroya girmiyor. İktidarlarının doğurduğu olan bu uyanık insanlar için, uyumak sanki doğal bir ihtiyaç değil; sadece kendilerini kurtarmış oldukları eski bir alışkanlık.

Guevara ve arkadaşları ne zaman dinlenirler bilmiyorum. Herhalde, belirsiz. Bunu işlerinin çokluğu ya da azlığı tayin ediyor. İşleri biterse, çalışmayı bırakıyorlar. Boş zamana ihtiyaçları olduğundan, bu saatleri uyku latifundialarından koparıp almaları çok doğal.

Kısmen bitirilmiş, son ondört aydır tek bir grup tarafından yürütülen, koca bir proje düşünün. Bu genç insanların ülküsü budur ve neredeyse ona ulaşacaklar. 1960'da ışıklar sabaha kadar yanıyor Küba'da. Halâ gece ve gündüzden söz ediliyor, ama bu sadece bir alışkanlık.

Yine de, bütün nezaketlerine rağmen, enayicesine uyumaya ayırdığım saatlerin sayısını asgariye indirmekten kendilerini alamadılar. Çok geç saatlerde yatıyor ve çok erkenden uyandırılıyordum. Bundan rahatsız olduğumu söyleyemem. Aksine, onlar ayaktayken, ne kadar geç olursa olsun, yatağa yatmak beni tedirgin ediyordu. Ne kadar erken kalkarsam kalkayım, onların benden birkaç saat önce kalkmış olduklarını biliyordum. İnsanın kendini bu gerginliğe kaptırmaksızın Küba'da yaşaması mümkün değil.

Bu genç insanlar enerjiye, Stendhal'in o çok sevdiği enerjiye, tapan bir mezhep meydana getiriyorlar. Fakat bundan söz ettiklerini, bunun teorisini kurduklarını sanmayın. Enerjiyi yaşıyor, kullanıyor, belki de yoktan var ediyorlar. Sonuçları ile ispat ediyorlar ama hakkında tek bir söz etmiyorlar. Enerjileri kendi kendisini ortaya koyuyor.

Gece gündüz, bürosunda, yüzünde sabahın o parlak canlılığını koruyabilmek için, Guevara'nın enerjiye ihtiyacı var. Herkes çalışmak için, ama daha da çok yorgunluğun ve uykusuzluğun izlerini silmek için enerjiye muhtaç. Sinirliliklerinden söz etmeye hazırlar, ama bunu asla göstermiyorlar. Kendi kendilerine öylesine hakimler ki, görünüşte - daha doğrusu gerçekte - rahatlar. İşler o kadar ileri gidiyor ki, artık ikinci bir tabiatları haline gelen bu enerjiyi, gerçek tabiatlarını yıkmakta kullanıyorlar.

Gerekli olanı, bütün gerekli olanları, gerekli olandan fazlasını ve hatta gereksiz olanı bile yapıyorlar. Söylediğim gibi, uykuya son vermişler. Bunu yapmak zorundalar. Ayrıca, beklenmedik bir sal-

dırının onları yataklarında avlamasına tahammül edemezler. Onları anlayışla karşılamamak elde mi? Onları her gece uyanık tutan, komplo ve sabotajlara karşı olan korku ve kızgınlıklarını anlamamak mümkün mü?

Fakat daha da ileri gidiyorlar. Neredeyse Pascal'in sözlerini tekrarlıyorlar: "Artık uyumamalıyız." Asla. Uykunun onları terkettiği ve diğerleriyle birlikte Miami'ye göç ettiği söylenebilir. Uyanık durmak zorunda olduklarını biliyorum sadece. Çünkü, bu gerçekten bir zorunluluk. Daha doğrusu, bir görevi, sabah olmuş olmamış aldırmaksızın, bitirmeyi kaçınılmaz bir yükümlülük hissediyorlar.

İş biter; gün doğar. Bitirilmiş bir işin keyfi sabahleyin başka olur. Odalarına çekilmeyi, perdele-ri çekmeyi ve güneşin kovaladığı karanlığı yeniden yaratmayı, bir kaç saat içinde sabahı, zihinlerindeki açıklığı sahte bir gecenin içinde kefenlemeyi reddediyorlar.

Avludaki palmye ağaçlarını, günün doğuşunu seyretmeye çıkarlar; mutludurlar: sonra bürolarına dönerler, belgelerden bir diğerini okumak için otururlar ve diğer, daha az önemli, bir dosyanın sayfalarını karıştırırlar. İlk ziyaretçilerini sabahın 8'inde veya 9'unda, tap taze, yüzlerinde bir gülümseme, traş olmuş, fakat çok uzaklardaki umutların gölgelediği gözlerle karşılarlar.

Bu bir gösteriş değildir; tam tersi. Düşüncelidirler, kendi kendilerini sorguya çekerler; böyle giderse, kendilerini çok erken tüketeceklerdir. Ve bakanlar kurulu toplantılarında, komite toplantılarında

da, diğer tartışmalar sırasında her zaman, diğerlerine nutuk çeken ve doğruyu söyleyen her seferinde bir başka gurup olur. Sonunda gerçek ortaya çıkar: çok fazla, çok fazla; uzaklara varmak isteyen kişi atını fazla yormamalıdır. Kısacası, serilip yatmanın zamanı gelmiştir.

Bu akıllı öğüt diğerlerini heyecanlandırır. Derhal tavsiyeye uyulması gerektiğine oy birliğiyle karar alınır. Toplantı sona erer, kucaklaşırlar. İyi geceler! Her biri kendini bekleyen otomobile biner, şöförü uyandırır ve, toplantı binasının köşesini döner dönmez, Bakanlığın, Enstitünün, vb. yolunu tutmasını söyler.

İstediği sadece yarın sabah masasında bulunması gereken bir direktif bırakmaktır. Ertesi gün bu direktif masanın üstündedir; dosyanın altında daha birçokları vardır. Bakan ya da müdür yine oradadır; hayat doludur ve yeni bir projenin plânı üzerinde çalışmaktadır.

Franqui, Revolucion'un başyazarı, başka bir âlem. Ancak ortalama bir devrimci kadar yaşlı olduğu halde, keyfince bir hayat sürdükten sonra, devrimden önce bu yaşayışa bir son vermişti.

Şimdi hayatı zordur; her dakikası doludur ve durup dinlenmek yoktur. Ama mukavemet hareketine katıldığında, yeraltı basınıni yönetmek görevi kendisine verildiğinde, gizli mücadeleyi, heyecanı, iç savaşa katılmayı seçtiğinde, bu şiddetin onu normal yaşayışından koparıp aldığını ve ölünceye kadar neredeyse dayanılmaz bir hıza, gittikçe artan bir gerginliğe soktuğunu hissetmişti.

Zaman zaman yorgunluğunu hisseder. Bundan rahatsız olur. Herşeyden önce, sinirleri dayanmalıdır. Bu bıyıklı, esmer adam, iri gözlerini bize doğru çevirdi - gülerken bile bu gözlerde bir ciddiyet vardı; 32 saattir uyumamış olduğunu ve şimdi istirahat çekileceğini söyledi.

Sesinde hiç bir ahenk yok; sakın, hiç bir şeyi gizlemiyen bir ses. Dertleriyle, içinde bulunduğu fizik durum ile bizi meşgul etmeyecek kadar ihtiyatlı ve gururlu bir adam. Yine de anladık, gerçekten çok yorgundu. Dilerse, onu geri götüreceğiz otomobilimizle. Ama hayır, kendisini gazete idarehanesinin önünde bırakmamızı istiyor; orada yapılması gereken bir iki işi var. Bir saat sonra yatağında olacak.

Onu bırakıyoruz. Saat oldukça geç. Diğer gazeteci arkadaşlar, onun bizim için seçtiği lokantaya bizimle birlikte geliyorlar. Bir saat sonra geldiğinde, orada yemeğimizi yiyorduk. Bütün yorgunluğu yüzünden anlaşıyor, ama yine de bize gülümsüyor. Gazetede yapılacak işler var: Eisenhower'ın Latin Amerika gezisi; bir Amerikan gazetesindeki, canına okuması gereken, aptalca suçlamalar; kısacası, bütün geceyi ayakta geçirmek zorunda.

Yükün altına girmeden önce bizimle bir iki lokma birşeyler yiyecek. Biraz sonra ayrılıyor ve ertesi sabah onu gördüğümüzde, traş olmuş ve dip dip dinç karşımızda.

Beslenme konusunda o kadar sert değiller. Eğer yiyecek varsa, yemek akıllarına gelirse ve eğer başka yapacakları bir işleri yoksa, yiyorlar. Bu, günde - azar azar olsun - iki defa yemek yiyorlar anla-

mına gelmez elbette. Fakat, beslenmek yasak değil. Beni yemeğe davet ettiklerinde, hep bolca yediler. Biz bu limon kokulu, eriyen buzlu rom'un tadından hoşlandığımız için, ayıp olmasın diye bazen, özel bir Küba içkisi olan, Daiquiri'den aldıkları bir kadeh dışında içki içmiyorlardı.

Onlarda Latin'lerin itidali var. Yabancılar, Vedado'daki otellerde sarhoş olmak için Küba'ya gelirlerdi. Oysa Küba'lıların Batista zamanında bile, içkiye hevesleri yoktu.

Gerçek oydu ki, savaş sırasındaki kıtlık günlerinde bir isyancının bir kap sıcak yemekle karşılaştığı zaman duyduğu yıldırım aşkını yeniden yaşamak istiyorlardı. Açlığa birden teslim olmak, isyancının ülküsüdür. Fakat, hepsi öğle ve akşam yemekleri alışkanlığını hayatlarından çıkarmışlar. O kadar ki, yabancı konuklarına karşı en içten ve hünerli ısrarcılığı gösteren bu genç adamlar, adadaki bazı gezilerimiz sırasında, kendi midelerini unuttuklarından, bizimkileri de hatırlamadılar.

Bir gün, sabahleyin erkenden uyandırıldık ve bir otomobile binerek Santa Clara'dan ayrıldık. Küçük bir balıkçı limanında, bir grup arkadaşla birlikte bir yelkenliye bindik; birkaç saat sonra ıssız bir adaya vardık. Adaya ayak bastığımızda, adanın ıssızlığında hiç bir değişme olmadı. Bitkiler bütün adayı örtmüştü ve biz dar bir patika üzerinde yürürken güneş tepemizi yakıyordu. Gittikçe seyrekleşen bir şekilde, aramızda bir kaç lâf ettik.

Yelkenliye döndüğümüzde neredeyse gece olmuştu. Robinson Kruso'nun talihsizlikleri konusun-

da şimdi her zamankinden çok şey öğrenmiştik. Derken biri bize yememiz için hiç bir şey verilmediğini hatırladı. Birkaç saat oruç tutmak o kadar önemli değil. Doğruyu söylemek gerekirse bunun farkında bile değildim. Arkadaşlarım kendi enerjilerini yanlarındaki insanlara da veriyorlar. Midelerinin hakkını tamamen unutturken, bana da kendi midemin haklarını unutmak imkânını verdiler. Fakat yine de bu genç adamların ve genç eşlerinin hiç bir şeyi ihmal etmemiş olduklarını görmek beni şaşırttı. Teknede sandviçler bulduk. Bunlar Santa Clara'da hazırlanmış, bütün yol boyunca taşınmış ve adaya vardıktan sonra son anda sepette unutulmuşlardı. Niye? diye sorulabilir. Ama, bugünün Kübalılarını tanıdığım kadarıyla, içimden, herşeyden önce niye bu sandviçleri yanlarına almış olduklarını sormak geliyor.

Bütün bu gece bekçileri arasında, en uyanık olanı, Castro'dur. Bütün bu oruç tutanlar arasında, en çok yemek yiyebilen ve aynı zamanda en uzun süre yemeden durabilen yine Castro'dur.

Castro'nun deliliğinden, yani Küba'nın talihiinden, söz edeceğim. Ama her konuda bütün isyancılar birliktir. Kendi ihtiyaçları üzerinde bir diktatörlük kuramadıkları sürece, halktan bazı isteklerde bulunma yetkisini kendilerinde görmezler. 24 saat, hatta daha fazla durmadan çalışarak, geceyi gündüz ederek, açlığı unutabileceklerini göstererek, liderleri için mümkün olanın sınırlarını daha da ötelere götürmektedirler. Sürekli olarak eylemde olan devrimin her yerde görülen bu geçici zaferi, bu görüntüsü, adanın işçilerine kaderciliği mahvetmek

v  her gün imkânsız olanı başarmak için cesaret veriyor.

Gerçekte, Küba'lı liderler mümkün olmayanı yapıyorlar. Bunu her gün yapıyorlar ve biliyorlar ki; bu, uzun sürmeyecektir. Ortadan kaldırılan imk nsızlık, kendisini yenenlerin hayatlarını kısıltarak onlardan intikam alıyor. Ama, acaba yaşlı ölmek gibi bir tutkuları var mı? Emekli olan bir isyancı: bunu düşünmek bile istemezler. İsy n, onursal bir paye değildir.

Onlar köklü bir se iş yapalı dört yıl oluyor. Ölecek, ama asla boyun eğmiyeceklerdir. Yeni hayatları ölümün peşinen kabul edilmesiyle başladı. Bu bir ilk adım, ateşin vaftizi idi. Bugün Batista devrildi, diğer düşmanlar duraksıyor. Onlar için, mücadeleye girmek ya çok geç ya da çok erken. Ölüm onların içindedir. Hayatları zaten artık terk edilmiş, canları henüz alınmamış, ama onlar canlarını sunmakta devam ediyorlar.  alışmalarıyla kendilerini yıpratıyorlar. Hayatları bir mum gibi yanmada. Uzun bir süre yaşıyacak olan bir işi başarıırken kendilerini t ketecekler.

Ne kadar uzun bir zaman alacak? Beş yıl? On yıl? Hiçbirşey bilmiyorlar. Buna, ada karar verecek. Kaynak tutmadık a, cehaleti ortadan kaldırıp, yeni endüstriler için yeni kadroların yetiştirilmesi başarılmadık a yerlerinden ayrılmıyacaklar.

Ondan sonra, ne yapmaları gerekecek? Tek adamın her zaman değişen, her zaman yarım-kalmış olan bilgisi, ancak devrimin ikinci döneminde, kendi yetiştirmiş oldukları teknisyenleri ve bilim adamlarını tedirgin etmeye başlayabilir. Kısacası,

genç liderler hedeflerinin ne olduğunu biliyorlar: devrimin bu başlangıç safhasını sonuna kadar götürmek; onu bir sonraki dönemin eşiğine kadar yönetmek ve sonra kendilerini ortadan kaldırarak bu safhayı aşmak.

Ne kadar güçlü olduklarını biliyorlar. 1 inci Yıl'la başlayan ilk on yıllık dönemin, kendilerinin olduğunu biliyorlar. X yılında herşey daha iyi olacak. 1960'ın bir saatini dahi boşa harcamıyacakları onlara temin edilebilse, 1970'den bir tek gün bile yaşamamayı kabul edeceklerdir.

Sert ahlâklarında aynı yüksek amaç var. Çocukluktan beri, sahte inceliklerden, başkentin yabancılarla sattığı rahatlıklardan ve hele - zengin ve yoksul bütün Küba'lılara talihsizliklerini unutturmuş zevklerden nefret ediyorlardı. Turistlerin ülkelerine şerefsiz ve uysal bir fahişe muamelesi yaptıklarını gördükçe, utanç duydular ve utanç, Marx'ın dediği gibi, devrimci bir duygudur. Ahlâklarının alacağı biçimi çizmeye yetti bu duygu. Bu, o güne kadar yapılanın tam aksini yapmalarını sağlayacaktı.

En büyük tiraja sahip olan gazetenin (Revolucion) yönetmeni Fraqui'nin evini gördüm. Aynı caddenin karşı kıyısında, Haberleşme Bakanı, Oltulsky'nin evini de; deniz kıyısında, orta - sınıftan halkın oturduğu diğer evciklerin arasında, çok şirin, ama iktisadî iki evcik.

Havana'nın denize bakan diğer semtlerinde, lüks villalar var. Bazılarına el konulmuş durumda. Diğer biri, Batista'nın adamlarından zengin birinin metresi için yaptırmış olduğu gerçek bir saray. Ama

orada şimdi ne Jimenez, ne Guevara ne de Castro oturuyor. Bu saray, yazarlara ve aydınlara, kurulmakta olan derneklerinin genel merkezi olarak kullanılması için tahsis edilmişti; onlar da burada şimdilik, yabancı konuklarını kabul ediyorlar.

Bakanlıkların otomobilleri var, ama bakanların yok. Devlet, kendi daireleri için otomobil satın alıyor; kişilere değil. Kimse boşu boşuna benzin kullanmak, çok uygun bir amaç dışında lâstikleri ve frenleri eskitmek istemiyor. Çünkü Küba'da otomobil imal edilmiyor ve bu uzun bir süre böyle olacak. Ülkenin içinde bulunduğu durum - çok olağanüstü haller dışında - otomobil ithal edilmesine de izin vermiyor. Devlet memurları, gözle görünür olmasa da, ayaklarının altında, arkasında, motorün gürültüsünde, otomobilin, kaçınılmaz bir şekilde bir araç olmaktan bir demir yığının dönüşmesini, hissediyorlar. Oltulsky, mümkün olduğu kadar, yürümeyi tercih ediyor.

Her zaman için millet önünde hesap vermeğe hazırlar. Ama yine boşuna para harcamak istemiyorlar. Ülke dışına çıktıkları zaman, millet için o çok değerli olan saatleri harcamamak için, uçağı tercih ediyorlar ama halkın parasını israf etmemek için de turist mevkide seyahat ediyorlar.

Bu alçak gönüllülük, yaşlarına uygundur. Lüks mevkide ne işleri var? Küba Hava Yolları bazen kadınlar, çocuklar ve uyuyan adamlar arasında zayıf, koltuğunda dimdik oturan ve gözlerini bir an bile kapamayan genç bir adamı da taşıyor. Eskiden, böyle biri ancak bir maceraperest olabilirdi. Bugün ise bu adam, seyahatte olan bir liderdir.

Geçenlerde, Avrupa'nın üzerinde, uçarken, yaşlı bir adam ürktü, yaşının farkına vardı ve bir çağın sona ermekte olduğunu anladı. Dürüst bir diplomat olarak, Batista diktatörlüğü hariç, her rejimle iyi geçinmişti. Elçiler, yaşlı insanlardır. Yeni rejim Eskelanslarım tekrar göreve çağırmıştı. Ekse-lansları yeni görevlerine başlamak üzere yoldaydılar.

Bir alanda bir süre kaldıktan sonra uçağa doğru ilerlerken, diplomat kendini, oldukça kötü giyinmiş, elinde uçağa biniş kartını taşıyan, genç bir adamın yanında buldu. Birbirlerine gülümsediler. Uçağa tırmandılar. Genç adam, bütün önemli kişiler gibi lüks mevkideki yerini alan yaşlı adamın karşısında eğildi. Ülke dışında, bir ülkenin şerefi elçisine gösterilen saygıyla ölçülür.

Yanındaki adama döndü ve "yanımda boş bir koltuk var," dedi.

Genç adam özür dilediğini belirten bir hareket yaptı: "Turist mevkide seyahat ediyorum." Göklerin göçmenleri arasındaki koltuğuna döndü. Uçağın bir sonraki uğrağında, elçi ortalıktan kaybolmuştu.

Genç adam, "O'nun bakanıydım." dedi. "Benden utanmıştı."

Kübalı arkadaşım bu hikâyeyi anlatarak diplomatla alay etmek istemiyordu, hiç şüphesiz. Küba ulusunu dışarıda temsil eden biri için cimri olmamak gerektiğini düşünüyordu. Herşey elçi için: dinç bir ihtiyarlık, lüks mevkide bir koltuk. Gideceği

yere vardığında, mümkünse, orkideler. Ama Bakan bir temsilci değildir. O, kendini, yeni rejimin bir işçisi, elçilere temsil etmeleri için bir Küba milleti veren, 100.000 işçiden biri olarak görüyor.

**“PATRIA O MUERTE!”
(YA VATAN, YA ÖLÜM)**

Bir ayaklanma patlak verdiği zaman, dünyanın her yerinde, iktidarda olan hükûmet ayaklananlara “isyancılar” adını verir. Bu, onların, bir takım ihtiraslar yüzünden en yasal bir iktidara karşı ayaklanmış oldukları ve boyun eğmek ya da ölmek zorunda oldukları anlamına gelir.

Eğer ayaklanma zafere ulaşacak olursa, bu hükûmet ya kaçıp gider yahut da hapse tıkılır; zafere kazananların liderleri iktidarı devralır ve kullanmaya başlar. Eski düzensizliği yıkmış olduklarını ve yeni bir düzen kuracaklarını halka anlatmak için kendilerine kurtarıcılar, devrimciler, vb. adını verirler. “İsyan” kelimesi bir süre sözlükten kaybolacaktır. Bir sonraki ayaklanmayı tanımlamak için, sonra yeniden belirecektir. Bütün bunlar gel-

diklerini haber vermeksizin olur; kelimelerin durumlara uydurulması otomatik bir süreçtir.

Küba hariç. Diktatörlüğün organları olan gazetelerde “isyancılar” kelimesi sık sık okunuyordu; şimdi aynı kelime devrim basınında da geçiyor. Her iki durumda da kişiler aynıydı: Castro ve Sierra’ların gerillacıları.

Bir gün, bir otomobilde, çok genç bir asker olan şöförle konuşuyordum ve ona “askerler” hakkında sorular sormak gafletinde bulundum. Bütün diğer sorulara gayet canlı bir şekilde ve neşe içinde cevap vermişti; bu soru birden canını sıktı. Sanki bilinmez bir dilde konuşmuşum gibi, bana biraz da güvensizlikle baktı. Sonunda, yanibaşında oturan Franqui’ye yardım etmesini istercesine bir göz attı.

Franqui, “İsyancı asker demek istiyor”, dedi.

Genç adam tekrar güven kazandı ve eski neşesini buldu. Franqui, bana dönerek, ekledi: “Küba’da ‘asker’ kelimesinin artık hiç bir anlamı kalmamıştır. Tek başına, belirsizdir. Yahut da, Batista’nın ücretli askerleri anlamına gelir. Aynı şekilde, ‘ordu’ kelimesi, başka bir biçimde düzeltilmedikçe, eski rejimin askeri kurumu demektir. Eğer bizim ordumuzdan söz etmek istiyorsanız, ‘isyancı ordu’ demeniz gerekir. O orduyu meydana getiren insanlar için ‘isyancı’, yahut da, bir solukta, bir defada, tek bir kelime şeklinde ‘isyancı asker’ demek, yeterlidir.”

Bütün halk bu kelimeleri benimsemiş durumda. Bu, yeni rejimin öncülerinin, bir anlamda, halâ kanun-dışı sayılmaları demektir. Neden? Herşeyden önce temel ve pratik bir nedenden dolayı; Castro’-

nun ordusu bir iç savaş sırasında, yani sivillerin orduya karşı dövüştükleri bir savaşta kurulmuştu. Bütün ulusa duyurdukları amaçları, düzenli orduyu sadece yenmek değil, aynı zamanda tamamen yıkmaktı ki, böyle yaptılar.

Bu siviller, ücretli askerleri dize getirenler, zaferleri ile birlikte birden kendileri asker haline geldiler. Halk ordularının, savaşı kazandıkları takdirde, bir tercihle karşı karşıya kaldıklarını biliyoruz: ya kendisi bir askerî kurum haline gelecektir, ya da ortadan silinecektir. Fakat, artık bir kural halini alan bir talihsizlikle, yeni rejim bu tercih sırasında, en güçlü düşmanının ülkenin dışında olduğunu keşfeder. Ülkenin işgal edilme tehlikeleriyle karşı karşıya olduğu bir zamanda silâhlarını bırakmak, bir delilik olacaktır. Resmî bir karar alınmaksızın, halk ordusu yaşamaya devam eder; millî savunma zorunluluğu yüzünden devam eden yarı - resmî bir kuruluş halini alır.

Küba'da kimse, askerî kuruluşun bu utanç verici hoş görülmesini kabul etmiyecektir. Bu kuruluş, Castro'nun mükemmel bir şekilde tanımladığı bir amacı gerçekleştirmek için kurulmuştur: düzenli orduyu sistematik bir şekilde yıkmak ve hemen ertesinde kendini ortadan kaldırmak.

Nereden gelirlerse gelsinler, askerler insanları köle halinde tutmaya hizmet ettiklerinden, ada artık asla askerleri desteklemeyecektir. Ve, gerçekten, Castro ve arkadaşlarının birinci görevi, askerî orduya karşı onu altetmek için askerileştirilmiş olan, bu sivil ordunun kendi kendini ortadan kaldıracağı günü yakınlaştırmaktır.

Kendi rızaları ile bütün halk bir milis kuvveti şeklinde örgütlendirilmiştir. Ekim ayında tek bir milis yoktu. Bugün ise, bütün köylüler ve şehirliler silâh kullanmayı öğreniyorlar. Bugün Küba'da kadın ve erkek 100.000 milis var.* İç savaş sırasında ise sadece üç ya da dört bin savaşı vardı.

Bütün halk silâhlı kuvvet halini alınca, isyan ordusu görevini tamamlamış olacak. Gerektiğinde, bir halk savaşını örgütlemek için, sadece birkaç teknik hizmete ihtiyaç kalacak. Bir yandan halk savaş için silâhlandırılırken, Castro'nun askerleri barış zamanında çalışmayı öğreniyorlar.

Batista'ya karşı mücadele sırasında, büyük bir coşkuyla yer alan değişim, sistematik olarak devam ettiriliyor. Askerler şehirden ayrılıyor ve küçük birlikler halinde köylülerin yanında ekine zarar veren yaban otlarının temizlenmesi işine katılıyorlar.

Kısacası, bu ordu bir yandan kendini yıkarken, bir yandan da yeniden kuruyor. Bu geriye - çevrilmez ve karmaşık bir süreç. Ulus, kendi içinde dağılan ve yeniden kendisiyle kaynaşan, bir savunma mekanizması meydana çıkardı. Askerî kuruma karşı özel olarak yaratılan bu mekanizma ne olduğunu açıkça ilân etmelidir: bir karşı - ordu.

Bu, bütün işaretleriyle, bütün belirtileriyle kendini göstermelidir. İşte bunun için bu savaşın kahramanlarına, "isyancılar" deniyor. İşte bunun için sakal bırakıyor, saçlarını uzatıyorlar. Uzun saçlar, Temmuz 1960'da kesildi.

* 1961 Ocak ayına gelindiğinde, 2.000.000.'a yakın erkek ve kadın, milis gücü içinde silâhlandırılmıştı.

Yine bundan dolayı en yüksek rütbe "Com-mandante" (Binbaşı'ya eş bir rütbe). Bundan do-layı karşı - ordu'nun başında bir zenci -eskiden Kü-ba'da ırk ayrımı vardı- var (bu zenci ordunun ge-nel kumandanı, çünkü bu görevi görmeye en yete-nekli olan o; fakat 1957'den önce kaabiliyetini gös-termek için kendisine tek bir imkân tanınmamıştı.)

Sakal bırakma, eski bir yemine dayanıyor: sa-vaş sona ermeden traş olmayacağız! Bana sorarsa-nız, ben traş olmak isterdim. Savaş bittiği halde sakalına dokunan yok henüz. Bu eğer bir yeminse, onlar için uyulması kolay olduğu besbelli. Her za-man tetikte olan, uzun yürüyüşlerden yorgun düş-müş, uçakların peşlerini kovaladığı isyancılar, her gün traş olmaya yemin etmiş olsalardı, bu kendile-ri için güç bir sorun olurdu!

Şu halde, hayatlarının düzensizliğinden traş ol-maya vakitleri olmadığı için saçları ve sakalları uza-dı. Saçlarının hali bu eşkiyaların düzene karşı bir suikast hazırladıklarını gösteriyordu. Gerçekten, düzenli orduların çoğunda askerler her gün traş ol-maz zorundadır. Düzenli kuvvetlerin bir halk sava-şını kazanacak güçte olmaması, bir raslantı değil-dir. Sierralarda, saçlar yanaklara inmişti ve asker-lik mesleği gülünç bir hale getirilmişti.

Fidel'in bir arkadaşı şunları anlattı: "Batista'nın askerleri bizi öyle garip, öyle uygunsuz buluyor-lardı ki, bu onları şaşkına çeviriyordu. Onlara göre sakal, bir tuzak, orman kanunu, yok edilme demek-ti. Esirleri kıllarına dokunmadan geri yolluyorduk. Bu yine birşey değiştirmiyordu; biz onların gözün-de yine yamyamlardık. Savaşın sonlarına doğru,

dar bir dağ getinde, parlayan bir tüfek namlusunun arkasında bir sakal gördüklerinde, herşeyi bırakıp, kaçıyorlardı.”

Bugün sakal ve uzun sa, sadece 1959 öncesinden beri sakal ve sa bırakmış olan üç bin kişide var. Bunlar düzensizlik süsleri. Bu niformayı hiç bir zaman terketmiyor ve üzerinde asla tartışmıyorlar.

Bütün ada için, üç bin sakallı. Havana’ya geldiğimden beri, bir gece Saint - Germain - des - Prs’de gördüklerimden, çok daha az sakallı gördüm. Ama, bizdeki sakallılar, gençler arasında belirli bir tutuculuğ temsil eder. Fransa’da sakallarına çok iyi bakarlar. Sakalları kıvrır, kıvrırdır; sanki eneden açılan çiçekler gibidir. Küba’lılarda sakal, sahibinden hiç bakım görmeksizin, en doğal haliyle büyür.

Göğsü mideye kadar kaplıyan, kap kara ırmaklar gördüm.* Tertemiz bir yüzün altında, eneyle boynun birleştigi yerden sarkan sakallar gördüm. Suratlardan dökülen sakallar karşısında hayran olmamak elde değildi. Sahibi yıpranmış şapkasını çıkarıp, vaktinden önce saçları dökülmüş, dazlak kafasını gösterirken, dalgalanan sakalına hayranlıkla bakmak için durup zaman kaybetmedim. Son savaşların çok genç kahramanlarının suratları genç bir kızinki gibi çıplak ve besili idi, ama saçları omuzlarına dökülüyordu. Castro’nun şöförü, erkenden uyandığında, uzun siyah saçlarını otomobilin yan aynasına bakarak düzelttikten sonra, beresinin

* Uzun saçların kesilmesi için verilen emir, devrim döneminden idare dneimine geçişi belirledi.

içinde topluyordu. Bu aşırı farklılıklar, disiplin sınırları içinde, derin bir bireyciliğin varlığını gösterir. Ne olursa olsun, insanlar aldatılmıyor. Bu saçlı sakallı liderler, 14 aylık iktidardan sonra, herkesin gözünde ve gerçekte, zaferlerinden yıpranmış bir şekilde Havana'ya girerken, hâlâ kurtarıcı oldukları zamanlarda, sert ve dayanılmaz bir düzenin muzaffer inkârcıları oldukları günlerde nasıl iseler, öyle kalmak niyetindeydiler.

Şüphesiz, bu sadece bir dış belirti. Diğer bir belirti de, korumak istedikleri "isyan" sözcüğü. Davranışların ve kullanılan dilin ardında, ordunun yeniden sistematik bir şekilde inşa edileceğini düşünmek mümkün. Fakat, bu Küba devrimi için, Fransızlara özgü güvenmeme zevkinden başka herhangi bir dayanağı olmayan, anlamsız bir güven-sizlik göstermek olurdu.

Liderler grubu bütün kozlarını masanın üstüne serdi. Askerî kurumların, yoksulluğa karşı ayrıcalıklar savunduğunu ve onu sadece yıkmak değil, aynı zamanda bir daha kurulmaması için tedbir almak gerektiğini defalarca söylediler.

Daha ilerilere gitmeliyiz. Belirli şartlar Küba'da savaşı, bir halk savaşı, gerilla savaşı olmadığı takdirde, imkânsız kılıyor. Ada'nın Amerika'yla olan ilişkileri iyi değil. Bu, söylenilebileceklerin en hafifi. Bu ilişkilerin her gün daha da kötüleştiğini görüyoruz. Haklı bir infial içinde, sıkıntıyla kendi kendilerine şunları soruyorlar: "Amerika, kıta'nın güneydoğu kıyısına yaklaşan Küba gemilerinin geçişini engelliyecek mi? Şeker kotasını düşürecekler mi? Küba'ya karşı bir abluka uygulayacaklar mı?

Yoksa, bugün için adanın dört bir yanına dağılmış bulunan Batista'nın eski askerlerine yeteri kadar silâh gönderdikten sonra, sahte bir iç savaşı bahane ederek Birleşmiş Milletlerin, yani A.B.D.'nin, bir müdahalesini haklı mı gösterecekler?"

Şüphesiz, Küba'lılar böyle bir çatışmanın eşine gelindiğini söylemiyorlar. Böyle bir şeyin hiç bir zaman olmayacağını ümit ediyorlar. Ama, Küba'daki özgürlüğün özgürlük ülkesini hiddetten çıldırttığını açıkça ortaya koyuyorlar. Sinir savaşı, dargınlıklar, tahrikler, derken, birdenbire bütün denizi kıyılara kadar aydınlatan uğursuz bir sezinleme: "La Coubre"un infilâkı. Trajik gerçek şöyle bir sezilir. "Küba, ölümlüdür." Derken, bırakıp gider. Soğuk savaş yeniden başlar.

Soğuk savaş mı, öyle olsun. Denge arayan iki düşman arasında, ne de olsa, savaşı durdurmanın bir yoludur bu da.

Fakat bu dayanılmaz gerginlik, küçük yoksul bir ulusu, kızgın bir devin karşısına getirirse, güçler arasındaki dengesizlik bir şiddet hali yaratır. Bir an için Amerika'nın öfkesine gem vurduğunu kabul edelim; hiç bir zaman kuvvete başvurma niyeti gütmmediğini varsayalım. Ama, Amerika'lılar bunu **yapabilirlerdi**. Küba'yı **abluka edebilirlerdi**. Öte yanda bir şeker adasının Amerikan kıyılarını ablu-ka etmesi düşünülebilir mi?

Eğer Washington'daki birkaç kızgın milletvekili silâhlı bir müdahaleye her zaman karşı olduklarını açıklarsa, bu durum onlar için rahatsız edici olabilir. Her an, bunu yapmak niyetine ve imkânma

sahip olmasalar, neden ani bir saldırıyı, adanın işgal edilmesini yasaklasınlar?

Kimse Castro'dan askerlerini Beyaz Saray'a saldırtmıyacağına dair söz vermesini istemiyor. Buna ne gerek var? Kısacası, her yerde şeker sözleşmelerinin tek taraflılığını buluyoruz. Sömürgeci ülke ile yarı sömürge arasındaki temel ilişkiyi nitelendiren ve ilki yararına ikincisini mahveden, işte bu tek - taraflılıktır. 1 inci yılın 1 Ocak'ından beri yarı - sömürge, kendisini, sömüren ülkeden üçte bir nisbetinde kurtarmış olan yeni bir iktisadî karar almış bulunuyor. Yine de, tek - taraflılık sürekli ve zalimce bir tehdit olmaya devam ediyor. Kaynağını kuvvetler arasındaki inanılmaz oransızlıktan alıyor. Basite indirgemek gerekirse, ekonominin gösterdiği dalgalanmalar içinde kendini bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor: bu, bir kuvvet kanunudur. Kuvvetli olan, dilediğini yapar. Kuvvetini, kullanmasına gerek kalmaması için, açıkça ortaya koymak ya da ne kadar erken tamamlanırsa o kadar az bir skandala yol açacak şekilde, bütün gücünü seferber etmek, onun bileceği iştir. Kuvvetlinin hakkı daima üstündür. Emir verir ve başka bir emir yerini almadıkça, o emri uygulatır. Güçlü olan, kendi dünyasındaki bütün haklara sahiptir; söz konusu olan dünya eski de olsa, yeni de olsa. Bütün dünya ulusları, solukları kesilerek, Guatemala'ya düşen yıldırımını gördüler. Çoğu, hiç bir şey söyleyemedi. En zalim güçler, düzenin güçleridir. Bütün dünya, yerinden kıpırdamaksızın, Monroe doktrininin Guatemala'yı düzene sokuşunu gördü.

Küba da her an için bu devletin kaderiyle düzene geri dönüş tehlikesiyle karşılaşmak durumun-

da. İleriye doğru attığı her adım, bağımsızlık için sarsılmaz iradesini kamtlayacağından, tehlikeli olabilir.

Öyle ki, yaptığı en iyi işler, onun için tehlike-
lidir. Tehlike, Küba'nın gelişmesiyle birlikte artı-
yor. Bu, zamana karşı bir yarıştır. Küba, silahlı hal-
kın birliği ile endüstrileşmenin tehlikeyi ortadan
kaldırabileceğini düşünmekte haklıdır. Fakat dev-
rim bu eşiği aşmadığı sürece, onu gayesine doğru
yaklaştıran her adım, yabancı saldırıyı da o kadar
yakınlaştırmaktadır. Küba hiç bir savunması ol-
maksızın ilerlemektedir. Korkaklar için, Guatema-
la'nın akibetine uğramak yakındır. Yeni Dünya'da,
Washington'da hazırlanan ve Alaska'dan Macellan
boğazına kadar bütün kıtaya, kıtanın bütün adala-
rına kabul ettirilen bir düzen var. Bu düzen, küçük
bir adada patlak veren bir düzensizlik olarak nite-
lediği şeyin uzun süre yaşamasına izin vermiyecek-
tir. Bir gün, kıtanın orduları gelip bu isyancı şeker
kırıntısına gerekli dersi verecektir.

Ancak, Guatemala örneği gibi bütün korku ve
yorgunluk belirtileri, devrimciler üzerinde çok fark-
lı bir etki yapıyor. İsyana daha sıkınca bağlanıyor-
lar. Amerika olmasaydı, belki de Küba devrimi
Amerika'yı icat edecekti. Küba'nın diriliğini ve öz-
günlüğünü koruyan, Amerika Birleşik Devletleri'-
dir. Bugün Küba'lılar kendilerini Amerika'nın kar-
şısında, Sierra Maestra'daki isyancılar 1958 yılın-
da kendilerini Batista'nın 50.000 askeri karşısında
nasıl buldularsa, öyle buluyorlar.

O zaman da bir düzen ve bu düzenin kuvvetleri
vardı. Ana ve babaları bu düzene boyun eğmişlerdi.

Kuvvetlinin hakkının üstün olduğu propagandasıyla kandırılmış olan, halkın geri kalan kısmı baskı rejiminin eski sloganına sarılmışlardı: “Şeker olmasızın, ada yaşayamaz.”

Bütün bu nedenlerden dolayı, Sierra Maestra'nın insanları, isyancıydılar. Karşı oldukları, fakat etkenliklerini yıkamadıkları bu efsanelere, bu sloganlara karşı isyan etmişlerdi. Artık gerçek niteliklerinin ortaya çıkmış olduğuna inandıkları ve yıkmak istedikleri bütün ön - yargılara karşı, isyan etmişlerdi. Kendini gerçeğin ve aklın birliği olarak gören ve onu silâhla devirebilmek için onu önce kendi içlerinde yıkmak zorunda oldukları, kurulu Batista düzenine karşı isyan etmişlerdi.

Yoruldukları zaman vücutlarının en ücre köşelerinde hissettikleri, içlerine gizlice sızmış olan, bu yenilmez rejime karşı, öğretmenlerinin kendilerinde bir alışkanlık haline sokmuş oldukları aptalca düşüncelere karşı, isyan etmişlerdi.

Ancak, bu sonu şüpheli savaşta onlara özel bir berraklık, bir becerikli zarafet kazandıran, kelleyi koltuğa almış olmalarıydı.

En derin gizemi ve en yakın talihi ölüm olan bir insan için, her şey bambaşkadır. Başarılması imkânsız olan şeyler, onun için imkân dahilindedir. Kurulu düzen en çok, yaşamak isteyen insanlar gözünde kudretlidir. Fakat işkenceyi ve ölümü göze alan ve bunu ilân eden biri için, artık eski düzene dönmek imkânsızdır. Kurulu düzenin yenilmezliği iddiası, ortadan kalkmıştır. Onun yerini başka meseleler alır, kudretli görünenlerin akıl-dışılığını ve

güçsüzlüklerini ortaya kor. Küba bağımsızlık savaşı sırasında Kübalıların haykırışı, “ya özgürlük, ya ölüm” idi. Castro bugün bu şiarı yeniden canlandırıyor.

“Millî birliği koruduğumuz kadarıyla özgür olacağız. ‘Ya millet, ya ölüm’ demeliyiz.”

Batista’cıları yenen Fidel, arkadaşları, mukavemet hareketinin savaşçıları, bütün halk, birdenbire kendilerini tekrar 26 Temmuz isyanını doğuran şartlar içinde buluyorlar: denizde bir kayık, bir ada, kendini yutmak isteyen dev bir kıta’ya karşı mücadeleye giriyor.

Bu oyunu oynayabilmek için, sadece devrimci olmak yetmiyor; şu şerefli kusur’a sahip olmamız gerekiyor: isyancılık. Bir isyancı için mümkün olmayan, herşeyden önce, baskı altında yaşamaktır. Ezmek isteyen birinci zaafı, insanlar üzerinde baskı kurmak ihtiyacında olmasından doğar. Oyun henüz başlamadan, rejim kaybetmiştir. Eğer Kübalılar kendilerini tarihten silmeyi tercih edecek olurlarsa, bir sömürge halkı olma niteliklerini de kendileriyle birlikte ortadan kaldıracaklardır. Şeker kraları büyük topraklarına tekrar sahip olmayı sevinçle kabulleneceklerdir, ama onlar için kim çalışacaktır?

Kuvvetli olanın diğer bir zaafı da, yaşamaktan daha yüce hiç bir şey tanımamasıdır. Baskı organının askeri, isyancıdan korkar; onun gözlerinde şu mesajı okur: “Eğer ölürsem, sen de birlikte öleceksin.” Her zaman kaçmaya hazır olarak, hiçbirşeyden yılmayan düşmanına hem hayrandır, hem de ondan korkar.

İsyancı, işleri son kertesine kadar iteliyerek, saldırganı iki yenilgiden birini seçmeye zorlar: ya askerlerini çekip gitmek, ya da bütün bir halkı yok etmek. Hangisi daha kötü olur? Seçiş onlara bırakırım. Ve işte bu, isyancının görüşüdür. Örnek olarak, Castro'nun şu sözlerini verebilirim:

“Abluka en iğrenç bir silâhtır. Bir halkı açlıktan yok olmaya mahkûm ederek, onun bu sefil durumundan yararlanarak onu boyun eğmeye zorlamaktır. Bunu kabul etmiyeceğiz. Kendimizi savunmaksızın ya da karşı darbeyi vurmaksızın, bu ada üzerinde ölmeyi kabul etmiyeceğiz.”

“Ne yapacaksınız?” diye sordum. Sakin, gülümsedi.

“İşe ablukayla başlamak istiyorlarsa, buna engel olamayız. Fakat gerçek savaşa, gerçek silâhlı saldırıya geçmek için bundan vazgeçmelerini sağlayabiliriz. Ve size cevap olarak, işte bunu yaparız, derim. Savaşta, vurularak ölmek, evimizde açlıktan ölmekten iyidir.”

Bu boyun eğmez şiddet, bu temkinli ama tam güven, bu ne olursa olsun kazanacağına dair inanç, gücünü herşeyden önce haklı bir infialden alıyor.

Latifundia'lar rejimine karşı isyan etmişlerdi; çünkü bu rejim çok sefil ya da çok ezik, aşağılık insanlar yaratıyor ve insanları bu aşağılık hallerinde tutuyordu. Bu insanlara sağlanabilecek bütün imkânlar adına, kısaca, adanın insanlarına kazandırmak istedikleri bütün şeyler adına, her Kübalıyı doğumundan itibaren çevreleyen bütün baskılara karşı isyan etmişlerdir.

Bugün, adanın rakipsiz hâkimleri olan bu insanların, kutsal öfkeleri eskisinin on katına çıkmış. Kübalıların, başardıkları işler adına, kafaları dimdik. İki yıl süren mücadele sırasında 20.000 kişi işkenceye uğramış ya da öldürülmüştü. Ne savaşın 24 aylık süresinde, ne de sonraki 17 aylık barış süresince gevşetilmeyen bir uğraş idi bu.

Kafasız, fakat alabildiğine kötü niyetli bir dev, adayı bir iki darbesiyle paramparça edecekse, herkesin azar azar katkıda bulunduğu ve amacı adayı içinde bulunduğu sefaletten kurtarmak olan bütün bu yapılanlar —bir sineğin pencere camını aşmak için harcadığı gülünç çaba gibi— boşunadır ve tarih “bir sersemin bağıra çağıra ve hiddetle söylediği bir öyküden” ibarettir.

Bu genç kurucular, eserlerinin daimi olarak tehdit altında olmasının nedenini bazı Amerikalıların kötü niyetliliğinden ve, bundan da öteye, asık yüzlü devin hâlâ yeni rejimin gelişmesi üzerinde sahip olduğu önemli etkenlikten ileri geldiğini hissediyorlar. Görevlerinin bu safhasında bile daha da güçlü yabancı direnişleriyle durmadan karşılaşılıyorlar. Bunlar, çoğunlukla, doğrudan Washington’daki hükümetten değil, özel gruplardan gelen direnişler. Frenlemeler işi tehlikeye düşürüyor. Bu da isyancı ruhu korumaya ve daha da geliştirmeye yetiyor.

Halk için halk reformları yapılması yeterli değil artık. Bu reformların komşu devletin direnişlerine karşı korunması zorunlu.

Castro yeni rejimin hümanizm olduğunu söyledi. Bu doğrudur. Fakat, yine de hatırlamak gere-

kir ki, birçok devrimler ilk dönemlerinde bu sığata lâyıf olmuşlar, ama sonradan omuzlarındaki ağır yükün altında ezilerek bu niteliklerini kaybetmişlerdir. Bugün Küba devrimini koruyan —ve belki de uzun bir süre için koruyacak olan—, isyan tarafından denetleniyor olmasıdır.

FIDEL'LE BİRLİKTE BİR GÜN

Castro anlatılması kolay bir adam değil. Çoğu ülkelerde, bir bakanla iyi ilişkiler kurabilmek için, insanın kendi faaliyetlerini asgariye indirmesi gerekir. İktidar pek çok şeyi basitleştiriyor. Fidel'i anlayabilmek için, onun devrimci ateşini sonuna kadar açmak, yaşanmış tecrübelere geri dönmeksizin yeni olan her şeyi bir bir aydınlatmak gerekir, sanıyorum.

Onu ilk defa Holguin'de, okul kıyafetiyle gördüm. Bir kışla, halka geri veriliyordu. Castro bu yeni kıyafeti ilk kez halka tanıtıyordu. Oraya oldukça geç varmıştık. Kentin kenarlarından beri otomobilimiz, inanılmaz bir otomobil ve yaya kalabalığının peşini izlemek zorunda kalmıştı: özel otomobiller, bedava gidip gelen taksiler, çocuklarla dolu kamyonlar. Taşıtlara bindirilmiş bütün bu çocuk-

lar, yürüyen çocukların esirleri gibiydiler. Bu muazzam ağa takılmış olan araçlar, bir kaplumbağa hızıyla ilerliyorlardı.

Her yerde aileler görölüyordu. En iyi kıyafetleri içindeki erkekler, dizlerinin bir karış yukarısına kadar inen, Kübalılara özgü hafif gömleği (Guayavera), giiyorlardı. Küçük büyük herkes, kenarları kıvrık yuvarlak hasır şapkalarıyla güneşten korunuyorlardı. Şehirlilerin gözünde bu şapkalar, maşet'ten daha çok, tarlalarda çalışanların sembolü idi. Herkes gülüyor, birbirleriyle konuşuyordu. Bir şeyi bekliyorlardı. Neyi? Besbelli ki, Castro'yu görmeyi; kadınların sık sık yaptığı gibi, ona dokunmayı, onun gücünden, talihinden bir azını çalmayı..

Nihayet, altımızdaki Buick'i bir Packard ile bir Chevrolet arasında park ettikten sonra, dışarı çıktık. Bir isyancı asker eliyle işaret ederek, "Bu tarafa", dedi. İleride bir stadyum gördüm.

Önümde, sıralara oturmuş binlerce çocuk; yerde, bütün her tarafta, onbinlercesi. Bu çocuk denizi üzerinde, akıntıya tutulmuş benzeyen bir sal; konuşmacının çıkacağı platform, etrafı çalılarla çevrelenmiş, yanyana sıralı birkaç kalastan ibaret.

Castro, bu genç kitleye daha yakın olabilmek için, böyle olmasını istemişti. Çocuk dalgalarının durmadan vurduğu bu sahneyi, tahta trabzanlar güya koruyor. İri kıyım, güçlü kuvvetli bir asker bu küçük dalgacıklara hitap etti. Onu arkadan gördüm. O'ydu.

"Bu tarafa". Üniformalı genç isyancı bize yol açtı ve sıralardan aşağı doğru indik. Bir basamağı

aşıp kendimizi isyancıların ortasında bulduk. Castro konuşmasını bitirmek üzereydi. Tedirgindi; gün sona ermeden daha iki konuşma yapacaktı. En önemlisi sonuncusuydu. Havana'daki işçi sendikaları temsilcilerine hitap edecek ve endüstrileşmeyi başlatacak temel yatırımları mümkün kılmak için, ücretlerinin bir kısmından feragat etmelerini isteyecekti. Sesinin gittikçe kısıldığını hissediyordu. Hızlandı ve bir iki dakikada konuşmasını bitirdi. Görünüşte herşey bitmişti, ama gerçekte, herşey o anda başladı. Bir çeyrek saat, çocuklar kendilerinden geçmişcesine, gırtlaklarını yırtarcasına bağırdılar.

Castro, biraz sıkılmış bir halde, bekledi. Kübaların uzun söylevlerden hoşlandıklarını, onların bu yanlarını geliştirmeye kendisinin de katkıda bulunmuş olduğunu biliyordu. Yeteri kadar konuşmadığının farkındaydı. Bu çok kısa konuşmayı affettirmek için, platformda daha uzun süre kalıyordu. O sırada, 8-10 yaşlarında iki dinleyicisinin ayağındaki botlara sarılmış bir vaziyette platformdan sarktıklarını gördüm; sol ayağında küçük bir sarışın kız, sağ ayağında kumral bir oğlan. Yavaş yavaş bu çocuk kitlesi ile Fidel arasında garip bir ilişki kuruluyordu. Daha başka bir şey, karşılarındaki görüntüsünü sürdürecek bir şey yapmasını istiyorlardı.

Yaptığı şey, arkamızdaydı: barış tacı altında gülünçleşen kışla*. Fakat, okul haline getirileceği, o kadar uzun zamandan beri ilân edilmişti ki, onlar için yeniliğini kaybetmişti. Gerçekte bu okul çocukları, belki de silinmiş olan geçmişle, kendilerine va-

* Eski ordu kışlalarının çoğu okul haline getirilmişti.

ad edilen geleceğin parlaklığını kendinde toplayan gerçek bir bayram dışında ne istediklerini bilmiyorlardı. Bunu çok iyi hisseden Fidel, neredeyse utanmış, duruyordu. Bütün milletin hizmetindeki devrim eylemine kendini adıyan kişi, bu çıplak ve neredeyse edilgen görünüşe indirgendiği için şaşkındı. Sağ bacağına asılan küçük yengeci kollarından yakaladı ve havaya kaldırdı. O zaman, çocuğun ağlamakta olduğunu gördü.

Castro "Ne istiyorsun?" diye sordu.

Çocuk, "Bizim eve gel," diye bağırdı. "Bizim köye gel."

"Köyde bir derdiniz mi var?"

Çocuk zayıftı; parlak, derin gözleri vardı. Eski rejimden miras kalan dertlerinin, milletin dertlerinden daha kolay halledileceği belliydi. Büyük bir güvenle:

"Her şey yolunda, Fidel. Ama bizim oraya gel!"; çocuk, sanırım, bu karşılaşmayı uzun zamandır özlemişti ve şimdi, ne yapacağını bilemiyordu. Ona dokunmak, evet; botlarına, ellerine değmek ve sonra? Kendisini güçlü ellerinde tutan adamdan yararlanmayı umuyordu: istemek, almak. Bencilliğinden değil, ama kendisiyle başkanının arasında gerçek bir bağ kurmak için. Ne olursa olsun, onları yüz yüze gördüğümde benim hissettiklerim buydu. Castro'nun o kocaman kafasına yaslanmış, boş fakat çılgın bir tutku ile yanan, o küçük yüz. Castro'nun bu sahneyi bütün bilinciyle oynadığını da tahmin ediyordum.

Bir gün geleceğine söz verdi. Bu boş bir vaad değildi. Nerelere gitmezdi ki? Nerelere gitmemişti? Sonra, çocuğu yere bıraktı.

Şimdi kalabalığa, kararsız, biraz donuk gözlerle bakıyordu. Arkadaşlarının şiddetli ısrarları arasında, birkaç defa oradan ayrılmak için harekete geçti. Trabzanlardan biraz geri çekildi. Fakat ayrılamadı; sanki, ürkmüştü. Tekrar yerine döndü. Küçük çocuk sarsılarak ağlıyordu. Fidel, "Ama sana geleceğime söz verdim," dedi.

Boşuna. Çocuklar yine bağrıışmaya başladılar. Platforma öylesine yüklenmişlerdi ki, neredeyse devrilecekti. İsyancı askerler —ellerinde kürekleri ve tüfekleriyle, kadın erkek, 100 kadar vardı— Castro'nun önünden yürümeye teşebbüs ettiler, ama yolu açamadılar. Castro, bu kontrolden çıkmış coşkunluk karşısında, şaşkın duruyordu. Nihayet, bir çocuğun kendisine uzattığı hasır şapkayı aldı ve yüzünde en ufak bir gülümseme olmaksızın, başına geçirdi.

Bu olaya dikkati çekiyorum, çünkü gerçekten çok az raslanır. Castro demagojik gösterilerden ve sahtekârlıklardan nefret eder. Bu davranışıyla bir sembol yarattı, çünkü yapılacak başka birşey yoktu. Sonra hasır şapkayı hemen başından çıkardı. Bir süre sonra şapka Guevara'nın başında ve, nasıl oldu bilmiyorum, bir süre sonra da benim başımdaydı. Genel bir kayıtsızlık ortasında orada kaldı, çünkü onu başımdan çıkaracak cesaretim yoktu. Derken, birden, etraf karıştı. Kesin bir nedeni olmaksızın, Castro oradan kaçtı. Onun arkasından, isyancı liderler setlerden tırmanarak ortadan kayboldular.

Karnaval'ın ilk cumartesi günü, Campesino'ların geçit törenini ve danslarını seyrettik. Halk danse-derken, aralarında dolaştık. Sabah saat 5'te yattım o gün. İki saat sonra, Franqui'nin din sesiyle ya-taktan fırladım. Saat 7,45'te Fidel Castro'nun uğra-yıp bizi alacağını haber verdi. Saat tam 7.45'te te-lefon Doktor Castro'nun beni salonda beklediğini haber verdi. Henüz hazır değildim. Sadece on daki-ka sonra, merdivenlerin sonuna varmıştım.

Mermerler ve avize'den dökülen ışık onu giriş-te durdurmuşcasına, Castro salonda değildi. Dışarı-da, glgeliğin altında, bir ayağı merdivenin son ba-samağında, bekliyordu. Sağ tarafında, üniforması içinde, sekreteri Celia duruyordu. Celia, karaya ık-malarından sonra, onlara Sierra'lara kadar kıla-vuzluk etmişti; orada onlarla beraber kalmış; birlik-te dvşmşt, ünlü bir isyancıydı.

Özür dilemek için, ona doğru koştum. Beni karşıladı, ama kayıtsız kaldı. Benim gecikmemden çok, tercmanının bulunmayışı, canını sıkmıştı. Arcocha'-ya vaktinde haber verilmemişti. Onu bulup getir-meye gittiler. Bekledik. Tedirgin bir halde, bana bakmayan bu asık suratlı deve baktım. Bütün sa-deliği ile isyancı üniformasını giymişti: haki renkte gömlek ve pantolon, dizlerinin altında siyah botlar. Hepsi tertemiz, fakat eskiydi. Başında, şapkası yok-tu. Kestane rengi saçlarının karmakarışıklığına bak-tım. Sakalı ve bıyığı daha az bakımlı ama hiç bir şekilde onu değiştirmiyor. İnsan bu sakal ve bıyı-ęın tek bir nedenle, devrime bir sembol olmak için, rasgele ekildiğini düşünebilir.

Genç ve sakalsız bir fotoğrafını göstermişlerdi; aynı adamdı. Kalabalıkta onu eğik profilinden, yk-

sek, dışarı fırlamış alnının altındaki uzun burnundan, büyük, düz yanaklarından, düşünceli, sinirli ya da kindar bir biçimde buruşan, fakat bazen gülümseyen kalın kırmızı dudaklarından tanıyabilirim. Bu dudakları trajik ya da kızgın halleriyle gördün, ama - belki de, genellikle yanmamış bir püro'ya bir yumruk gibi sarıldıkları zamanlar dışında - hiç şehvi görünmediler bana.

Arcocha ile nerede buluşacağımızı tesbit ettikten sonra oradan ayrıldık. Bu aptalca gerginliğin devamından başka herşey iyiydi. Arada sırada, ingilizce, konuşmaya başladık. Deniz kıyısından, geniş beyaz kum şeridi üzerinden gidiyorduk. 1950 den önce, kumsallar kıyıdaki villalarla birlikte satılıyordu. Tek bir yoksul, sahile ayak basmamıştı. Kurtuluştan bu yana, kıyılar millî servet haline getirildi. Yeni bir yanlış anlama: bu kumsallarla benim ne ilgim olabilir, diye kendi kendime sordum. Castro'dan daha başka şeyler bekliyordum.

Gerçekte, bir denetleme gezisi yapıyordu ve bunun böyle olduğunu bilmeliydim. 1957'den önce yabancı turistler - özellikle kış aylarında - adanın belli başlı gelir kaynaklarından biriydi. Savaşla birlikte bu imkân ortadan kalktı. Küba, milyonlarca dolar kaybetti. Devrim hükûmeti turizmi yeniden canlandırmak için çok uğraştı, ama boşunaydı.

Bu arada, hükûmet, kayıplarını hemen karşılamak için bir iç turizm yaratmaya çalışıyor. Herşeyden önce, halkın ülkeyi gezip görmesini istiyor. Yoksul işçilerin hiç bir zaman tadamamış oldukları bu zevkin, aynı zamanda iç pazarı genişletecek kazançlı bir şey olacağını düşünüyor. Ama çok şey yapıl-

ması gerekiyor. Halkı, liderlerin yaptığı gibi, bütün ülkeyi gezmeye ikna etmek koskoca bir kampanyanın açılmasını gerektiriyor.

Şunu bilmiyordum: Küba hükümetinin başkanı Castro, ne yaparsa yapsın, aynı zamanda birkaç amaca yönelik olmak zorundaydı. Beni ada'nın etrafında bir geziye davet ederken, yapılmakta olan işleri denetlemek fırsatından da yararlanıyordu. Ve aynı şekilde denebilir ki, turizm yatırımlarını görmeye karar vererek, aynı zamanda bana Küba'nın en güzel yanlarını göstermek fırsatından yararlanıyordu.

Henüz on kilometre gitmemiştik ki, herşeye olduğu gibi buna da verdiği ciddiyetin farkına vardım. Otomobil durdu. Yeni yapıların arasında, kuma çıktık: gölgelik olarak yararlanılabilecek beton, yüksek, mantar biçiminde yapılar; kabineler, dükkânlar. Bir halk plâjı; gözün alabildiği kadarıyla açık ve boş. I.N.I.T.'in (Turizm Enstitüsü) üç görevlisi, iki kadın ve bir erkekten başka tek bir insana rastlamadık orada. Kadınlardan biri kabinelere bakıyordu, diğeri tezgâhın arkasındaydı. Adam, bekçiye benziyordu. Her üçü de o gün plâja işçilerin geleceğini büyük bir inançla söylediler. "Çok mu?" "Bir kaç tane." Castro biraz sıkıldı. Herşeyi, havlulara varıncaya kadar herşeyi görmek istiyordu. Bize de gösterdi, ama işte bu, onun bakış tarzıydı. Sonra, bize içecek bir şey ikram etti. İçeceği henüz dudaklarına götürmüştü ki, bardağı yerine bıraktı ve yüksek sesle "Bu içecek, sıcak," dedi. Kızgınlığını saklıyormuş gibi, ciddî görünüyordu ve birden aklından geçenleri anladım: "Onlara gereken hizmeti yapamazsanız, neden gelsinler?"

Yine de, kadınlar pek endişelenmiş görünmüyorlardı. Kendilerine hitap etmediğini hissediyorlarmışcasına, hoşnutsuzluğunu gördükleri halde istiflerini bozmadılar.

Castro, "O halde, buzdolabınız yok?" diye sordu.

Kadın garson, "Gerçekte var," dedi. "ama çalışmıyorlar."

"Buranın sorumlusuna durumu bildirdiniz mi?"

"Elbette, geçen hafta; çok da önemli bir arıza yok," diye ilâve etti dostçasına. "Bir elektrikçi iki saatte onarabilir."

"Kimse onarmaya gelmedi demek?"

Kadın omuzlarını silkti. "Bilirsiniz siz de," dedi.

Yine de, bulanık bir biçimde olsa da, ilk kez o zaman, geçen gün "doğrudan demokrasi" dediğim şeyin ne olduğunu anladım. Kadın garsonla Castro arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuştu. Kadın sesinin tonuyla, gülüşüyle, omuzlarını silkişiyle, hayal görmediğini gösteriyordu. Aynı zamanda isyancıların lideri olan Başbakan da, hiç bir dolambaçlı söz kullanmaksızın, ona ne demek istediğini anlatarak, sakın bir şekilde onu da isyana katılmaya davet ediyordu.

"Castro bir kışkırtıcı" diye düşündüm ilk kez.

"Göster şunu bana", dedi. Kadın buzdolabını gösterdi. Kadına göre, bir yerde yanlış bir bağlantı vardı: bütün mesele buydu. Castro buzdolabının

aksamını iyice inceledi; neredeyse parçalarına ayıracaktı. Nihayet genç kadına döndü ve sert bir şekilde konuştu, ama orada bulunan herkes için bu sertliğin kadına yönelik olmadığı besbelliydi.

“Bunun gibi bir ihmal önemli değil, içtikleri şeyin sıcak olmasından ya da susamalarından kimseye zarar gelmez; ama bu, devrimci bilinçte bir yetersizlik olduğunu gösterir. Her plajda halk için elimizden gelen her şeyi yapmazsak, halk onların buraya gelmelerini o kadar arzu etmediğimizi sanacak ve gelmeyecektir. Ve eğer bir kimse her zaman elinden geleni hattâ daha fazlasını yapmıyorsa, hiç bir şey yapmamış sayılır.”

Şu kızgın sözlerle konuşmayı kesti:

“Buranın idaresiyle görevli olanlara söyleyin, eğer buradaki meseleleri halletmezlerse, benimle aralarında mesele çıkacaktır.”

Uzun zamandan beri, toprak reformuyla ilgili olarak, tümü - kapsayıcı şu düşüncenin kudretinin farkındaydım: bence, Castro, bütünü görebilen, her şeyin adamıydı. Boş bir plajda, bozuk bir buzdolabını tutkuyla alt üst etmesini görmek o'nun aynı zamanda en küçük ayrıntının da adamı olduğunu anlamam için bana yetmişti; daha doğrusu, her durumda ayrıntıyla bütünü birbirinden ayrılmaz bir şekilde birleştirdiğini.

Bizim otomobilin arkasında, ikinci bir otomobil durdu. Tercüman ve haberci nihayet bize yetişmişlerdi. Fakat Catsro'nun neşesini yerine getiren, ingilizce'nin yerini ıspanyolcanın alması değil, köylülerle karşılaşması oldu. Bir yan yolda gidiyorduk.

Solda, biraz yukarda, bir çit gördük. Küba gömleği giymiş birkaç adam, hasır şapkalarının altından bize bakıyorlardı. Dikine yükselen yoldaki U - virajları arabayı yavaşlattı. Adamlardan biri, birden, otomobilin önüne atladı. Ya duracak ya da onu ezecektik. Otomobil durur durmaz köylüler tarafından kuşatıldı.

Bütün kapılar açıldı. Hasır şapkalar ve esmer kafalar Castro'ya doğru eğildi. Uzun bir konuşma. Fidel'in kooperatiflerini ziyaret etmesini istiyorlardı; Fidel ise yoluna devam etmek niyetindeydi. Nihayet, Fidel'e, kooperatin, plânın gösterdiği hedefleri aşmış olmaktan gurur duyduğunu söylediler. INRA henüz plânlarını yollamadığı halde, bir aydan fazla bir süredir, her pazar şehirden gelen işçilerin de yardımıyla, köyün bir ay içinde tamamlanacak olan yapımına başlanmıştı.

"Gel, Fidel, gel. Gel de gör yaptıklarımızı!"

Birden, Fidel'i otomobilin dışarısında gördüm. Kaşları çatılmıştı ve hayranlıktan çok, şüphe duyduğu belliydi. Yolu büyük adımlarla geçti ve çiti itti. Onu izleyerek hepimiz çiti aştık. Uzun boylu, zayıf köylüler etrafımı sardı ve Castro'yu gözden kaybettim. Birden kızgın, azarlayan bir sesle bağırdığını duydum.

"Nerede köy? Nerede köy?"

Köylüler, şaşkın, yana çekildiler. Herkes o'na bakıyordu. Onun gözleri sadece, tozlu bir yolu boydan boya aydınlatan oluklu madenin parlaklığı altında grileşen küçük, derme çatma, çimentodan

evleri görüyordu. Catsro onlara döndü. Üzgün görünüyordu.

Evleri göstererek, “Şunlara bakın!” dedi.

“Şunlara bakın. Zavallı adamlar, sizler bu evlerde yaşıyacaksınız.”

Genç bir adam, kırılgan, “O halde, plânlar gelmeden işe başlamakla hata mı ettik? Zaman kazanmamızı söyleyen sizdiniz ve yine siz...”

Castro, “Hata yapmadınız,” dedi. Biraz durdu. “Bana bir sopa verin.” Ona bir ağaç dalı verdiler. Tozun üstüne bir plân çizmeyi denedi. Sonra, dalı fırlattı, attı.

“Bana bir parça kâğıt ve kömür getirin.”

Derhal koşup bir karton ile bir kömür parçası getirdiler. “Pekâlâ. Verin şunları.”

Aynı anda, karnı üstü kendini yere bıraktı. Sol dirseğine dayanarak konuşuyor; bir yandan da sağ eliyle kartonun üzerine kömürle sert sert bir şeyler çiziyordu. Diğerleriyle birlikte ben de eğildim. Anladım. INRA'nın planını çizmiyordu. Kooperatif, bütün işe yeni baştan başlamadığı takdirde, plâna uygun bir şey yapmasına imkân kalmayacak derecede ileri gitmişti. Her zamanki heyecanıyla Fidel, plânı yeni şartlara uydurmaya, hali hazırdaki düzensizliğe en yakın ve içinde yaşanabilir bir model çizmeye çalışıyordu. Sonunda, başını kaldırdı ve elindeki taslağı uzattı. “Şimdi, anladınız mı?”

Merakla onlara baktım. Bu yeni işi nasıl karşılayacaklardı? Gözleri parlamıştı; benden daha iyi

ve daha çabuk kavramışlardı. Castro onlara daire-vî inşaatın ne demek olduğunu göstermişti. Ve de, herşeyden önce, onları INRA plânına geri döndürecek yerde, sadece bu köy için geçerli ve onların daha önceki çalışmalarını dikkate alan, bir çözüm yolu bulmuştu. Zaman kaybetmişlerdi, ama buna karşılık özel bir ihtimam gördüklerini hissediyorlardı. Kısacası, bu, yerde toz içine serilmiş, dev'in kendilerini sevdiğini hissediyorlardı.

“BENDEN AY’I İSTEYECEK OLSALAR...”

Öğleden sonra sahilden ayrıldık. Karşılıklı isteklerinin sertliğine rağmen, liderle compesino’lar arasındaki insanca ilişkileri o gün keşfetmiştim.

Castro’nun bir işaretiyle, otomobil yoldan ayrıldı ve toprağın üzerinde gitmeye devam etti. Taşların üzerinde, geminin bıraktığı izin üzerinde sabit, siyah dalgalara kapılmış bir ağaç kabuğu gibi, sarsılıyorduk. Uzaklarda, en küçük bir dikkatsizlik halinde adanın bütün yüzeyini kaplamaya hazır, büyük bir tehlike olan otları, çalılıkları gördüm. Ufukta beliren bir örümcek istilâsı gibiydi. Bekleyen, hareketsiz bacakları görmek mümkündü.

Yedi sekiz işçiden meydana gelen bir grubun önünde duruyoruz. Arkalarında, bir tarım makinası. Sağ taraflarında, kooperatifin otomobili. Geldi-

ğimizi görmüşler ve gelenin Castro olduğundan bir an için bile şüphe etmemişlerdi.

Uyuşmazlık derhal patlak verdi. Karşılıklı selâmlaşmayla birlikte patlak verdi. Ama, gariptir ki, aralarındaki candan ilişkiler sanki daha da güçleniyordu. Bu insanlar daha önce birbirlerini hiç görmemişler, ellerini sıkmamışlardı, ama bu formaliteler asgariye indirilebilirdi; çünkü aynı çıkarlara, aynı ihtiyaçlara sahip olan bir ailenin çocuklarıydı hepsi.

Castro ciddi bir şekilde selâm verdi; compesino'lar, "Merhaba, Fidel" dediler. Ve Fidel derhal sorularına başladı. Ne kadar? Ne zaman? Niye daha fazla yapmamışlardı? Niye daha hızlı ilerlemiyorlardı?

Cevaplar fazla gecikmedi: çünkü görevlerin dağıtımı iyi yapılmamıştı; çünkü zor işler bu işleri yapmaya yetenekli olan kişilere verilmemişti. En yaşlıları, şakaklarına ak düşmüş, 40 yaşlarındaki esmer adam, diğerlerini tanık olarak gösteriyordu. Traktörleri kullanmayı ve onarmayı herkesten daha iyi biliyordu. İşin başında olan adama bunun böyle olduğunu söylemiş ve ispat da etmişti, ama o yine bu önemli göreve kaabiliyetsiz bir adamı vermişti.

Fidel'e, "bana bir traktör versinler, size derhal neler bildiğimi göstereyim," dedi.

Böyle durumlarda Catsro, iki ateş arasında kaldığını hisseder. Doğrudan ilişkilere olan bağlılığı, her türlü hiyerarşiye karşı olan isyanı, ona meseleleri anında ve yerinde kendi başına çözmek isteğini verir. "Git bir traktör al," dediğini gözlerimin

önüne 'getirebilirim. Ama bu şekilde karşı çıkacağı hiyerarşi, kendi kurduğu ve genel olarak hoşnut olduğu INRA'nın hiyerarşisidir.

Kendisinin sürekli olarak bir düzensizlik unsuru olduğunu bilmesi, gariptir. Bütün adayı dolaştığından, her yerde insanlar onunla karşılaştığından, çalışma grupları karşılaştıkları meseleleri onun çözmesini istemeyi tabii buluyorlar. Baş kumandan varken, bunu bir yüzbaşidan istemeye ne gerek var? Şüphesiz, her Kübalının kalbinde olmaktan hoşnuttur. Castro onların isyancı gururudur. Onun varlığı, onlara meselelerini doğrudan doğruya hükümet başkanına anlatmak imkânını verir. Ama aynı zamanda, her şeye rağmen, bu sayısız mesele karşısında tek başına yeterli olmadığından, bir milletin yeniden inşasının bütün ayrıntılarını kendi ellerine almak imkânsız olduğundan, enstitüler, ofisler kurar ve onların belirli bir hiyerarşiye bağlanmalarını ister.

O anda Celia'nın not defterine birkaç not karaladığını gördüm. Castro'nun durumdan haberdar edileceğini biliyordum. İlerleme savaşına zarar verebilecek olan, üretici güçlerin kötü bir yönetimini hoş göremez. Ona tanımadığı yetkilileri hiçe saydramıyacıklarını da gördüm.

“Şikâyetlerinizi doğrudan doğruya kendi yöneticilerinize bildirin.”

Genç bir adam derhal itiraz etti: “Hatayı yapanlar onlar. Hatalarını kabul edeceklerine güvenemezsiniz.”

Castro sabırla cevap verdi, “O halde, meseleyi bölge müdürüne götürün.”

Fakat o andan itibaren oradan ayrılmak istediğini hissettim. Durumu araştırmaya karar verdi. INRA'nın başkanı Jimenez'e durumu bildirecekti; ama o an için, kimseyi haklı veya haksız görmek istemiyordu. Birden otomobile bindi. İşçiler şaşkın bir halde kaldılar. Ben de otomobile bindikten sonra, yoldan bir toz bulutu içinde bir kamyonun geçip gözden kaybolduğunu gördüm.

Bir yarım dönüş. Ardımızda, işçiler küskün, kendi aralarında el kol hareketleriyle konuşuyorlardı. Yolun üzerinde üç dört kilometre sarsıla sarsıla ilerledik. Derken, birden, yol kadınlı, çocuklu, ihtiyarlı bir grup tarafından kesildi. Bizi durdurmaya kararlıydılar.

Traktörden söz eden işçiyle arkadaşlarının mensup olduğu kooperatifin insanlarıydı. Herkes bağıyordu: "Fidel! Fidel! Dur!"

Yeni bir durak; yavaş yavaş taktiği öğreniyorum. Hareketsiz hale gelen otomobil derhal işgal edildi. Boğucu bir sıcak vardı. Pencerelele suratlar üşüşmüştü. Soluduğum hava sanki ateşti.

Fidel, söyleniyordu. Arcocha dediklerini tercüme etti. "Geldiğimizi haber verenin o Allah'ın belâsı kamyon olduğunu söylüyor." Sıkılmış bir vaziyette ekledi: "Yolun bir ucundan diğer ucuna kadar her yere bu haberi uçuracak. Burada tıkanıp kaldık demektir!"

Bazı kadınlar, avuçlarını açmış bir şekilde, eğilmiş, bize doğru geliyorlardı. Bazıları sadece Fidel'e dokunmak istiyorlardı; diğerleri, onu otomobilden dışarı çekip çıkarmak için yakalamaya çalışıyor-

lardı. Yaşlı ve saygı uyandıran bir kadın çok soylu bir şekilde, "Halk, gelip köyümüzü görmeni istiyor," dedi. Fidel boyun eğdi. Başka bir seçişi olmadığını bize anlattı. Bizi geride bırakarak, ayrıldı. Baş ve omuzları kalabalığın üzerinde görünüyordu. Asık suratını, o kararsız hattâ ürkek halini yenden takınmıştı.

Celia, "Köyün girişine kadar gidecek, ondan sonra bir yolunu bulup kurtulacak. Otomobilin kapılarına yakın yerde bekleyin, derhal otomobile atlamamız gerekecek," dedi.

Kaçmaya fırsat bile bulamadık. Henüz üzerinden geldiğimiz yolun bütün tozu havaya kalktı, etrafımızda dolandı, arkamızda durdu ve yatışınca, tam arkamızda eski bir otomobilin durduğunu ve içine yedi kişinin dolmuş olduğunu gördük. Yanlarından biraz önce ayrılmış olduğumuz, Castro'nun cevaplarından tatmin olmamış, köylülerdi. Onlar da kamyonun geçişini görmüşlerdi; zamanında uyarılmış olan karılarının Fidel'i durduracağını, ve onu tekrar yakalamak için fırsat bulacaklarını düşünmüşlerdi. Konuşmayı devam ettirmeye hazırdılar.

Ve Fidel boyun eğdi; büyük bir hoşnutlukla değil, ama pek de istemeyerek değil. Birden olup bitenlerin dışında kaldığımır söylemeliyim. Arcocha, bu güneyli, hayat dolu kalabalığa kendini kaptırmıştı ve artık yanımda değildi. O sırada bana öyle geldi ki, konuşma yeni bir safhaya girmişti.

Diğer genç adamlar, sonra yaşlılar da konuşmaya karıştılar. Hep aynı tonda konuşuyorlardı: aceleci, arkadaşça, neşeli bir şekilde ama hiç susmamasına. Başlangıçta Castro'dan kelimeler teker teker,

sanki koparılmışcasına çıkıyordu. Birinin bir hareketi üzerine Castro'nun canının sıkıldığını gördüm. Bir an için, Fidel'in düşünceli, tedirgin bir şekilde somurttuğunu gördüm. Derken, hiddetsiz ama sert sert konuşmaya başladı. Yaşlılar ona hak verdiler, mesele son buldu. Otomobile döndük, Castro'yu alkışladılar ve gitmesine izin verdiler.

Otomobil'de Arcocha, "Sonunda, herşey konuşuyorlardı," dedi. "Ve hiç bir şey konuşmuyordı."

Castro gülerek bize döndü, "Onların hakkında geldim," dedi.

"Neden?" diye sordum.

"Pirinçten söz etmeye başladık. Beher **caballeria**'ya belirli miktar pirinç edilmesini öğütlüyoruz. Genç bir adam buna karşı çıktı. Babasının zamanında bunun iki misli yetiştirdiklerini söyledi."

Şimdi, gülüyordu.

"Jimenez ve adamları ekimi neden sınırladıklarını elbette biliyorlar. Ben, doğrusu bilmiyordum. Fakat INRA'ya güvendiğime göre ve onlar da beher ceballeria'ya ekilecek pirinç miktarını yarıya indirmiş olduklarına göre, daha önceki deneylerde kötü netice almış oldukları anlaşılıyor. Bu eski bir mesele olduğundan, yaşlılara hitap etmek gerekti ve ben, gençlere kötü bir oyun oynamak zorunda kaldım."

"Sonra ne oldu?"

"Hepsi hatırladı. Şimdi öğütlediğimiz miktardan çok ekilirse pirinç sulu ve işlenmesi güç bir hale geliyor."

Celia dikiz aynasına baktı. “Hâlâ peşimizden geliyorlar,” dedi. Gerçekten, arkaya döndüğümde, yedi köylüyü otomobillerinin içinde gördüm.

Castro, “Bu bir av alışkanlığı,” dedi.

“Bundan hoşlanıyorlar. Zaten, bugün pazar...”

O anda otomobil tekrar durduruldu ve yeni bir kalabalık tarafından işgal edildi; yeni bir köy, yeni bir kooperatif. Bunlar birşey istemiyorlardı. Sadece bakıyor, alkışlıyorlardı. Uzun beyaz bir giysi giymiş, çok korktuğu belli olan papaza yol açtılar. Otomobilin kapısının karşısına kadar itelediler.

“Haydi, söyle bakalım. İşte sana fırsat. Bu sefer onu elinden kaçırma. ...” diye bağıırıyorlardı.

Papaz, Castro’ya, herkes gibi “Fidel,” diye hitap etti. Çok hızlı konuştu. Hayatının düşüncesini anlatacaktı ve zaman çok azdı. Baş, gerçek bir köylü başıydı ve cemaatine çok benziyordu. Fakat hoş, yıpranmış sesi yeni bir kültürün adamı olduğunu gösteriyordu.

Dediğine göre, 20 yıl önce, adlarını saydığı, bu işin otoritesi oldukları anlaşılan bir takım Alman jeologları ve uzmanları ile bu bölgeyi incelemişlerdi. Bu bölgede önemli miktarda petrol rezervleri olduğundan emindi. Yeni makinalar ve toprağın niteliğine daha uygun ve daha ucuza mal olan yeni arama teknikleri artık sağlanmış olduğuna göre, şimdi bu petrol çıkarılabilirdi. Son sözlerini aynen not ettim:

“Fidel, söylediklerimin doğruluğundan eminim. Bana inanıyorsan, bir milyon tahsis et. İki yıl için-

de Küba'ya iki mislini kazandırmazsam, beni kurşuna dizdir!"

Castro, güldü. Gördüğüm kadarıyla, bu konuda hiç bir şey yükümlenmek istemiyordu, ama Celia durumu not ediyordu. Yedi köylü, tartışmalarını yeniden başlatmak niyetiyle, arabalarından çıktılar. Fakat köy halkı onların talihsizliklerinden çok papaza ilgi duyuyordu. Hiç bir destek görmediklerini hissedince, vazgeçtiler. Oradan ayrılırken, herkes evine dönüyordu, ancak dikkatimi çeken şey şu olmuştu: Castro hiç bir zaman onlara, peşinden gelmelerini yasaklamamıştı.

Bütün yol boyunca maiyetimiz pek eksildi demez. Kamyondaki zalim, bütün bölgeyi ayağa kaldırmıştı.

Köy papazından ayrılırken, Castro'ya, "Söyledikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordum.

"Petrol mü?" dedi. "Neden olmasın? Çok eskiden yapılan ciddî araştırmalar, bu bölgede petrol yataklarının varlığını göstermişti."

Tam devam edecekti ki, yine durdurulduk. Bu defa, tek başına dev gibi ve pür hiddet bir zenci tarafından. Alçak evleri olan küçük bir kasabadan geçiyorduk ki, bir duvarın arkasından atlıyarak, önümüze çıktı. Avucuyla, otomobilin ön kısmına vuruyordu.

Fidel'e, kızgın bir şekilde, "Düşüncesiz adam!" diye bağırdı. "Hayatını koru. O sana değil, bize aittir! Bu arabanın ön tarafında ne işin var." Seni bu-

rada kolaylıkla vurabileceklerini, bir kamyonla çarpılabileceğinizi gayet iyi biliyorsun. O zaman bizler ne yaparız, ha? O zaman pek iyi olur halimiz. Geç, Celia'yla birlikte arkaya otur ve lütfen bu arkada keyfeden beyler öne geçsinler.”

Fidel gülerek, “Onlar benim konuklarım,” dedi.

Zenci omuzlarını silkti. “Ne olmuş yani? Onları dilediğin kadar gezdir, ama eğer birinin ölmesi gerekiyorsa, onların ölmesi daha iyi olur.”

Birkaç küçük afacan bağıra çağıra bize doğru koşuyorlardı. Zenci onları gördü ve kibarca ortadan kayboldu. “Hadi gidin,” dedi. “Aceleniz var. Sizleri alakoymak istemem.”

Fidel'in yüzünde koca bir gülümseme vardı; zenci de ona güldü ve parmağını salladı. Otomobilimiz yeni maceralara doğru ileri sıçradı; ağır darbeler, gizli karşılaşmalar, arkadaşlıklar. Yirmi kez boğulmakla yüz yüze kaldıktan, yirmi kez bir mucize ile kurtulduktan sonra, Simone de Beauvoir ve ben, güneşin, ateşten bir domates gibi, genç domates tarlaları üzerinden batışını seyrettik.

“Bu gece geri dönmüyor muyuz?” diye sordum Arcocha'ya.

“Varadero yoluyla dönüyoruz,” dedi. “Geceyi orada geçireceğiz.”

“Ama yarın sabah için bazı randevularım var.”

Omuzlarını silkti. Feylesofça, “Pöh!” dedi. “Fidel'le beraber olduğunu duydukları zaman.

Yine de, buluşmayı plânladığımız insanlara telefon edip haber vermesi gerektiğine dair onayını aldım.

Otomobil on kere daha durduruldu. Bir otobüse benzemişti. Otobüs bekleyen yaşlı bir köylü kadını aldık ve köyünün önünde bıraktık. Ne Castro ne de bakanları oto-stop yapmayı yasaklamamışlardı.

Aklımda yüzlerce imge kaldı. Bunlar zamanla birbirlerine karışacaklardı, ne yazık. Arcocha'ya şunları söyledim: "Bu yüzleri unutacağım zamanla. Hepsi birbirine karışacak. Buna çok üzgünüm. Bu köylülerin her biri öyle güçlü kişiliklere sahipti ki! Sonra, her biri bir bireyciydi. Her birinin umudu bir gün Castro'yla karşılaşmaktı. Bir yandan da, düşünüyorlardı. Her biri, kendi karakterine uygun olarak, yeni bir bulguya ya da bir eleştiriye katkıda bulunuyor. Fakat her zaman kafalarında aynı düşünce var. Her yerde, saplantılarını çıkâ-rıp ortaya koyduklarını hissettim. Bende hiç bir zaman doğaçtan konuştukları kanısını uyandırmadılar."

Arcocha, "Bunları Castro'ya söyle" dedi.

"O halde, tercüme et!" dedim.

Öyle yaptı. Castro bana yüzünde bir gülümse-yişle baktı. Buzlar kırılmıştı. Çiftçilerden söz ettik. Onları büyük birer bireyci olarak görüyordu. Kooperatiflerde onu en çok heyecanlandıran şey, ortak irade ile her bireyin özgür kişiliği arasında kurulmuş olan gerginlikti.

"Başlarındaki yöneticileri iyi olduğu zaman, büyük bir şevkle, birlikte çalışıyorlar. Bunun kendi

çıkarlarına olduğunu gayet iyi anlıyorlar. Ama onlarda en çok sevdiğim taraf, her birinin farklı insanlar olarak kalmaları.”

“Yuvarlak şapkalara, spor gömleklere ve bazen de maşet'lere rağmen, hiç kimsenin başka birine benzemediğini farkettim,” dedim. “Okuma - yazma biliyorlar mı?”

“Gördüklerimiz mi? Sanırım, çoğu bilmiyordu.”

“Peki, şunun nasıl izah edersiniz?” dedim. “Bana kalırsa, bu cahil insanlarda kültürlü bir hava vardı.”

“Bunun nedeni, düşünen insanlar olmaları,” diye cevap verdi. “Her zaman düşünüyorlar. Devrim, tetiği çekmişti. Her biri düşünmeye başladı ve düşünmeyi bırakmaları için uzun bir zaman geçmesi gerekecek.”

Tekrar sahile, iyi bir yola çıkmıştık; güneş batarken deniz kıpkızıl kesilmişti.

“Ne kadar mantıksız istekleri var!” dedim.

“Özgürlükleriyle ne yapmalarını istiyorsunuz? Bizden her şeyi istiyorlar. Bu da bizim talihsizliğimiz. Ücretli askerleri yendiğimize göre, her şeyi yapabileceğimizi sanıyorlar,” dedi.

Pürosunu tazeledikten sonra, biraz da üzgün olarak, şunu ekledi: “Kendi kendilerini aldatıyorlar. 100. cesur askerin 50.000 zavallı askeri yenmesi, altı milyon kararlı işçinin bir yılda üretimi iki katma çıkarmasından çok daha kolay bir iş. Bu dokunulmaz şikâyet hakkını onlara veren şeyin, hâlâ

yaşamaya devam ettiğimiz ve kazandığımız başarı olduğunu görebiliyor musunuz? Ve yine de onlara söylemek zorundayız, ama henüz değil; bu yıl değil.”

Simone de Beauvoir: “Sizi arabadan çekip çıkardıkları zaman, hiç değilse ilk birkaç dakika içinde, çok keyifsiz görünüyordunuz. Gerçekten öyle miydi”, dedi.

Castro ona döndü, cevap vermeksizin, şaşkın, ona hitap edildiği her zaman olduğu gibi etkilenmiş, baktı. Celia derhal, “Gerçektir. Çok gerçektir,” dedi.

Yanmamış pürosunu önüne koydu. “Gerçek olmalı” dedi. “Beni çevreleyip, itip kakmalarından mutluluk duyuyorum. Ama benden, istemeye hakları olan, fakat onlara vermeye imkânım olmayan şeyleri isteyeceklerini de biliyorum.”

Bir kasabada şeker kamışı tarlaları arasından geçiyorduk, kollarını havaya kaldırmış bir adam gördük. Arabayı durdurmaya çalışmıyordu. Sadece yolun kıyısından, “Bir fabrika, Fidel, bir fabrika,” diye bağıırıyordu.

Fidel “Üç yıl önce,” dedi, “kendisine bir memurluk verilmesini istiyordu. İlerlemeyi görüyorsunuz. 8 aylık işsizlikleri sırasında bütün şeker kamışı işçilerinin fabrikalara akmalarının mümkün olmasını istiyor. Ne yazık ki, bu, yarın gerçekleşebilecek bir şey değil. Endüstrileşmek için beklemek gerekliyse, bu devrimci bilinci muhafaza edebilecekler mi?”

Birden, sustu ve ön cama doğru döndü. Pürosundan bir kaç nefes çekti. Fakat kimse tekrar ko-

nuşmaya cesaret edemiyordu. Birden Oltulsky'nin bana anlattığı ve yeni gördüğüm şeyler ışığında yeni bir anlam kazanmış olan öyküyü hatırladım. Gelişimden birkaç akşam önce, Bakanlar Kurulu'nun bir toplantısı yapılmıştı. Kararlaştırılan saatte Castro hariç herkes hazırды. Diğerleri, pencereden bakınca, Castro'yu aşağıda yüz kadar bağırıp çağıran kadın ve genç kızın arasında gördüler. Fidel aralarından kaçıp kurtuldu ve kendini rasgele bir odaya attı ve uzun süre koridorlardan dolaştıktan sonra nihayet Kurul'un toplandığı odaya ulaştı. Endişeli görünüyordu.

"O genç kadınlar geç kalmama sebep oldu."

"Biliyoruz," dediler. "Nereye gitsen peşinden geliyorlar."

Yerine otururken, "Hakları olanı istiyorlar," dedi.

Hatırladığıma göre, bu genç kadınlar, öğretmen olmak istiyorlardı. Özel bir okul, güvenlerini kötüye kullanarak, paralarını almış ve bir yıl çalışmadan sonra, okul idarecilerinin Devlet'in tanıyacağını söyledikleri ve bu sayede onlara öğretmen olma hakkını kazandıracak olan diplomalarını almışlardı. Tabii, diplomalar beş para etmiyordu. Genç kadınlar Halk Eğitim Bakanlığına başvurdular. Görev verilemeyecekti kendilerine. Bir dolandırıcılığın kurbanı oldukları söylendi. O zamandan beri, her sokağın başında Castro'yu görmek için bekliyor ve ağlaşıyorlardı.

Bakanlar, kurul toplantısının açılmasını bekliyorlardı. Castro endişeli ve sessiz duruyordu. Genç

adamlardan biri, pencerenin yanından geçerken, aç-
laşanların kapıdan ayrılmadıklarını gördü. Nihayet
Castro, bıkkın bir sesle, “Onlar için birşeyler yap-
malıyız,” dedi. Özel olarak kimseye hitap etmiyor-
du. Bu defa, Armando Hart’a (Eğitim Bakanı) d-
nererek, aynı sözleri tekrarladı. “Onlar için bir şey
yap.” Hart onlara yardımda bulunmayı reddettiği
için değil, ama kendini savunmak için itiraz etti.

“Onlar bir dolandırıcılığın sadece kurbanları
değil, yarı yarıya suç ortakları. Hiç biri devlet sı-
navlarını veremedi. Hem de sınavlara birkaç defa
girdiler. Bundan sonra da bir daha giremeyecekler.
Bu zel okuldan alınma diplomanın hiç bir değeri
olmayacağını gayet iyi biliyorlardı. Bizleri zorlamak
için bu diplomaları almak istediler,” dedi.

Bütün Kurul Hart’a hak veriyordu ve Castro’ya
zaman kaybetmekte olduklarını hissettirmeye çalı-
şıyordu. Devleti dolandırmak isteyen bu hanımlar,
kendileri dolandırılmıştı. Bunları baştan savmak
gerekiyordu.

Fidel, yerinden kımıldamadı. Bu koca vücudun
hareketsizliği insanı etkiler. Bir bitki kadar hare-
ketsiz duruyordu. Yumuşak bir dille, ama direne-
rek, “Onlara bir şeyler vermeliyiz, Armando”, dedi.

Herkes, neden diye soruyordu. Başka herhangi
bir izahta bulunmaksızın, kararlı bir şekilde, “n-
k şikâyet ediyorlar,” diye cevap verdi. Pencereden
avluya doğru işaret ederek, “Geldiler, beklediler,
ağlaştılar,” dedi.

Arkadaşları, şaşırmış, soruyorlardı: “Bu yeter-
li mi?”

Başını sallıyarak, "Evet, yeterlidir," dedi. Bunu öyle bir şekilde söyledi ki, meselenin derhal çözümlenmesini tercih ettiler. Bütün adayların özel okullardan almış oldukları diplomaların hiç bir değeri olmayacağına, fakat, devlet sınavlarına, bu hakkı kaybetmiş oldukları halde, yeniden girmelerine izin verilmesine karar verildi.

Oltulsky bunu anlattıktan sonra, sözünü şöyle bitirmişti: "Bize bir ders vermişti."

Ve cevap verememiştim. Fidel'de, benim için üzerinde konuşmanın son derece önem taşıdığı bir fikrin varlığını farketttiğimi düşünüyordum. Ama, o'nunla değil.

Şimdi, gecenin alaca karanlığında, geniş omuzlarını görüyordum. Ona bu soruyu kendim sormam gerektiğini düşündüm. Sordum: "İsteyen herkesin, istediği ne olursa olsun, almaya hakkı var mıdır?"

Arcocha tercüme etti. Fidel cevap vermedi. Israr ettim: "Sizin görüşünüz bu mu?"

Pürosundan bir nefes çekti ve yüksek sesle, "Evet," dedi. "Çünkü istekler, şu veya bu şekilde, ihtiyaçları dile getirirler!"

Bana doğru dönmeksizin ekledi:

"İnsanın ihtiyaçları, onun bütün diğer insanlar üzerindeki temel hakkıdır."

"Ve eğer sizden ay'ı isteyecek olsalar" diye, alacağım cevaptan emin, sordum.

Pürosundan bir nefes çekti, sönmüş olduğunu gördü, yere bıraktı ve bana doğru döndü. "Eğer bi-

ri benden ay'ı isteyecek olsa, bunu ona ihtiyacı olduğu için yapardı," diye cevap verdi.

Çok az arkadaşım vardır. Çünkü arkadaşlığa büyük önem veririm. Bu cevap üzerine, Castro'nun arkadaşlarımdan biri olduğunu hissettim, ama bunu ona söyleyerek vaktini harcamak istemedim. Sadece ona şunları söyledim, "Küba devriminin hümanist olduğunu söylüyorsunuz. Neden olmasın? Bana sorarsanız, tek bir hümanizm biliyorum, o da ne çalışmaya ne de kültüre, fakat herşeyden önce ihtiyaca dayalıdır."

"Başkası yoktur," dedi.

Ve, Simone de Beauvoir'a dönerek ekledi, "Zaman zaman beni korkuttukları doğrudur. Bizim sayemizde ihtiyaçlarını keşfetmeye cesaret ediyorlar. Çektikleri sefaleti anlamaya ve artık bunun son bulmasını istemeye cesaretleri var. Kısacası, insandırlar. Ve biz onlara ne veriyoruz?"

Düşünce silsilesi birden başka bir yöne dönmüştü, ama onu kolaylıkla izleyebiliyordum. Sert bir sesle, "Herkesten mümkün olan herşeyi istemek zorundayız. Ama bu nesli hiç bir zaman gelecek nesil için feda etmiyeceğim. Bu, anlamsız bir şey olur."

LA COUBRE'UN İNFİLÂKI

INIT'in bir otelinde, pek konuşmadan, yememizi yedik. Castro birkaç defa yorgunluğu için özür diledi. Celia, halinden çok memnundu; nihayet, sessiz bir gece. Otelci, komşu köydeki balıkçıların balığa çıkmak üzere olduklarını ve onu da beraberlerinde götürmek istediklerini Fidel'e söylemeye geldiği zaman, yemek neredeyse bitiyordu. Onu sabaha karşı geri getireceklerdi.

Castro uysallıkla, "Gidebilir miyim bilmem, çok yorgunum," dedi,

Ama Celia'nın bakışından, çoktan kabul ettiğini anladık.

Ertesi sabah, saat yediye doğru, yine aynı masada toplanmıştık.

Lisandro Otero, Kübalı bir yazar, “Castro geliyor,” dedi. “Dün gece yakaladığı balıkları pişirtiyor.”

Simone de Beauvoir, Celia’ya sordu, “Siz de onunla gittiniz mi?”

“Henüz geldik.” diye cevap verdi.

“Yorgunluktan bitmiş olmalısınız!”

“Nerde olsa uyumayı öğrendim,” dedi.

Bu sırada, Castro, oldukça dinç, arkasında kızarmış balık dolu bir tepsi taşıyan iki çocukla birlikte geldi. Midelerimiz biraz kalktığı halde, tereddüt etmeden bu kızarmış balıkları yedik. Ama, Celia, balıklara dokunmadı bile.

Otomobilde Arcocha’ya nereye gideceğimizi sordum.

“Bataklıklara gidiyoruz,” dedi. “Orada yarına kadar kalacağız.”

“İyi,” dedim. Derhal, her an için hazır beklemek zorunda olduğumuzu anladım.

Otomobilde, meseleyi daha iyi anlattılar ve dünyanın en büyük adamlarından birinin beni evine götüreceğini anladım. Fransa’da, üçüncü Cumhuriyetten beşinci Cumhuriyete kadar, konuklar, örneğin Rambouillet’ye götürülerek, ağırlandı; hâlâ da öyle yapılıyor. Bozuk bir yolun üzerinde tozu, dumanı kaldırarak, Küba’nın Rambouillet’sine doğru yuvarlanıyorduk.

Sağımızda ve solumuzda bataklıklar vardı. En ıssız bölgelerden biri olan, Cienaga de Zapata’ya var-

dık. Güneş yüzyıllardan beri buranın sularını kaynatıyordu ve 1959'dan önce kimse, bir Küba'lınm buradan kaçmaktan başka bir şey yapabileceğini düşünemezdi. Bir kaç talihsiz insan, baba ve oğul, unutulmuş, yarı vahşi, bataklıkların kıyılarında uğraşıp durdular, hâlâ uğraşıyorlar; kömür madencileri, dediler. Biraz ileride, iş başı yapıyorlar. Bataklıkları kurutup, temizleyecekler.* Kazanılan toprak üzerinde pirinç -Küba sofrasının baş yiyeceği- ekecekler. O kadar büyük miktarlarda ki, bundan böyle dışarıdan tek bir tanesi bile ithal edilmeyecek.

Bu pis, kötü kokulu yere baktım ve, fazla başarılı olmayan bir şekilde, bunun yerinde gözün alabildiğine kadar uzanan pirinç tarlalarını tahayyül etmeye çalıştım. Fakat Castro'nun sesi beni başka rüyalara davet ediyordu. Bu pis kokulu çölde hükümet, Küba'nın en güzel turizm merkezini kurmak istiyor. Aynı ses, kısa bir duraksamadan sonra, ekliyor. "Belki, de dünyanın en güzelini."

Çılgın gururunu tanıdım. Yokluğu bolluğa çevirmek istiyordu. Bu ıssız kıyılarda, geleceği aramaya gelmişti; konuklarına ilerinin bir Rambouillet'sini gösterecekti.

Uzun bir kanal. Her yerde dibi taranıyordu. Sağ kıyıda, üzerlerinden çamur akan, yüzlerce vinç gördüm. Otomobilden indik ve deniz motörlerine bindik. Çamur üzerinde bir süre ilerledikten sonra, bir geçite döndük ve oradan güneşin altında parılayan sığ bir göle girdik. Castro'ların evine vardık. İki toprak yığını karşı karşıya duruyordu. Sağ taraf-

* Şimdi bu toprakların büyük bir kısmı islâh edilmiş ve pirinç ekilmiştir.

ta, bir kulübenin girişinde, küçük bir iskelenin önünde, üç adam bize doğru bakıyordu: kırmızı saçlı, toprak rengi gözlü 50 yaşlarında iki adam ve 30 yaşında, beline kadar çıplak, ayağına şort giymiş genç bir adam. Elinde uzaktan Fidel'e gösterdiği koca bir balık var.

Arcocha, "İşte Raul," dedi kısaca.

Fakat, tekнемiz, sola döndü ve öbür toprak yığını üzerine çıktık. İki adam - Raul'un kayınpederi ve kayınbiraderi - bizi karşıladı. Milletin malı olan ve öyle kalacak olan, "aile mülkü"nün ta göbeğindeydik. INAV'ın evlerinin inşasında kullanılan malzemeyle yapılmış uzun, tek katlı bir binayı, oluklu saçın parlaklığını ve çimentodan duvarların sade griliğini gördüm.

İçeri girdim. Bir kışla odasıydı. Ana koridorun iki yanında iki katlı ranzalar vardı. 20 kadar yatak ve her birinin üzerinde bir örtü vardı. Hükûmet başkanı, kardeşi, ailesi ve konuklarının geceyi bu yatakhane de geçireceğini, itiraf edeyim ki, hemen kavı-yamadım.

Fakat bundan emin olduğum zaman, insanın duyabileceği en büyük hoşnutluğu duydum. Geçen gece, gürültülü bir günden sonra, Fidel'e güvenmiş-tim ve şimdi bu sarayı görmek bu güvenin sağlamlaşması için yetmişti.

Yatakhane nin öbür tarafında, daha küçük, fakat aynı nitelikte, diğer bir bina gördüm; bu, yemekhaneydi. Dört beton duvar arasında, büyük bir masa; her iki yanında, sıralar. Tabak, çanak, basit dolaplar, bir elektrik ocağı, bir bulaşık yıkama ye-

ri; yemeği yapmak ve yemek için gerekli olan her şey aynı odada toplanmıştı.

Arka kapıdan çıktım, üçüncü ve sonuncu bir binayla karşılaştım. Bu binada tek "havalandırma tertibatlı" oda olan bir büro ve çamaşırhaneler vardı. Yüznumaranın kapısının tokmağı kayıptı, yanlış hatırlamıyorsam.

Üçüncü küçük evin etrafını dolaştım ve siyah, yumuşak topraklı bir patikaya çıktım. Bazı yerlerde, çamura saplanıp kalmamak için, kalaslar döşenmişti. Arcocha arkamdan yetişmişti. Castro da, yanında Simone de Beauvoir, geliyordu. Omuzunda bir tüfek vardı.

Biraz sağa, suya doğru, patikadan ayrılmamı istediler. Bataklığın üzerinde olup olmadığımıza bakacaktım. Öyle yaptım. Atlamamı söylediler. Atladım. Bir anda ayağımın altındaki toprağın iltihaptan bir boşlukla ayrılan ölü bir deri olduğunu, pek hoş olmayan bir şekilde hissettim.

O sırada Simone de Beauvoir, Castro'ya, "Bu tüfekle ne yapıyorsunuz?" diye sordu.

"Balık avlıyorum" diye cevap verdi.

Tüfeği omuzladı, solda tropik otlarla dolu bir su birikintisine doğru nişan aldı ve ateş etti. Çamurlu bir su fışkırdı.

Bunu takip eden kargaşalık sırasında, su en çirkin sırlarını kustu; derken birden sükûnet geri gelirken beyaz bir karnın suyun yüzeyinde yüzmekte olduğunu gördük. Castro, dizlerine kadar suya girerek, ölü bir balığı sudan çıkardı. Paramparça

olacağını sanırdım. Ama kurşun balığın yakınlarında bir yere isabet ettiği takdirde mesele kalmayacağını izah ettiler. Sadece basınç, balığı öldürmeye yeterliydi.

Castro çok neşelenmişti. Dünyanın en ıssız yeri olan burası O'nun gözünde, yapacak başka hiç bir şey olmadığından, bir gün için insanı avutacak, geçici bir uğrak değildi. Burası o'nun yeryüzü cenneti idi. Kendine bir tatil verdiği zamanlarda, tatilini burada, bu oluklu saçtan yapılmış damın altında, ailesiyle birlikte geçirmeye geliyordu.

Biraz sonra bana şunları söyledi: "Ada'da beni kimsenin aramadığı pek az yer var. Burası, bu yerlerden biri. La Cienaga kötü bir üne sahip. Kimse beni burada aramaya gelmez."

Yanıliyordu. Yemekhaneye döndüğümüzde Raul'ü ve arkasında, sihatli ve sağlam görünümlü, ak saçlı, gözleri boş, karşı kıyıda yaşayan iki adam vardı. Raul, "İki Amerika'lı" dedi.

Castro'nun yüzünün aydınlandığını ve dışarı fırladığını gördüm: turistler! İki adam kendilerini tanıttılar. Georgia'dan geliyorlardı. Her yıl Küba'da bir ay geçiriyorlardı. Siyasi olaylar onları ilgilendirmiyordu. Merakları, alabalık avlamaktı. La Cienega'ya gelmişlerdi, çünkü burada dünyanın en iri alabalıkları bulunuyordu. Sonunda, bizleri yemeğe davet ettiler.

Grubumuz biraz duraksadı. Hiç şüphesiz, hiç birimizde bu iki değerli insana karşı bir düşmanlık yoktu. Ama, öte yanda, hiç birimiz günü onlarla birlikte geçirmek istemiyorduk. Fidel dışında. Bize

merhametsizce baktı. Ve derin bir sesizliğin içinde, davetlerini büyük bir zevkle kabul ettiğimizi söyledi.

Yemekten sonra Fidel'in oyunu ortaya çıktı. Amerika'lılar bataklıkların iri canlılarını avlıyorlardı. Bu konuda hiçbir bilgim yok, ama her ikisinde de nefis birer son model olta vardı. İki Yankee kendisini davet etmeye geldikleri zaman, Fidel bu fevkalâde şeyleri görmüştü. Büyülenmiş gibi, adamları değil, ellerindeki oltaları bir kıyıdan diğer kıyıya kadar izlemişti. Şimdi, demir atmış bir teknenin içinde, Yankee'lerin hayatlarından memnun bakışları altında, elinde tuttuğu oltanın nasıl kullanılacağını öğrenmek istiyordu. Georgia'lılar ondan ne öğütlerini ne de teknik yardımlarını esirgediler. İki üç saat, yorulmak bilmeksizin, iyi bir öğrencinin gayretliliği ve alçak gönüllüğü ile, Castro oltayı savurmayı ve sarmayı öğrendi. Yüz kere, bin kere bileğin belirli bir hareketini tekrarladı durdu ve, görünürde, iki öğretmenin seviyesine erişmeyi başarmaksızın, saatten saate daha da ustalaştı. Sonunda başardıysa bile bunu ispatlayacak bir tanık yoktu. Hiç bir şeyin yıpratamayacağı bu büyük sabır karşısında yorgun düşüp, teker teker diğer tarafa geçmiştik.

Çok sonra döndüğümüzde, bize ciddi ve siyasi bir edayla, sakalı altından gülerek, şunları söylemek cesaretini buldu: "Esaslı propaganda yaptım."

İşte Castro. Sık sık söylediğim gibi, birkaç düzeyde birden düşünüyor ve belirli bir düzey için ayrıntı olan şey, başka bir düzeyde bütünün ayrılmaz bir parçası haline geliyor.

Bundan yararlanmıyor da değildi. İçtenlikle söylemek gerekir ki, geçici eğlenceleri bile, derinde, millî devrimin siyasî anlarıydı. Yeni bir oltayla eğlendiğini sandığımız bir sırada, turizm savaşında bir safhayı kazanmakla meşguldü. Ne yazık ki, kırmızı saçlı, toprak rengi gözlü iki adamı hatırladım. Bu iki Georgia'lı ile birşey kazanılamazdı. Kafalarından linç etmek geçmiyorsa, birşey de kaybedilemezdi. Nitekim Castro hala yaşıyordu. Adayla ilgili bir meseleyle sonuna kadar ilgilenen bu adam, kendi şahsıyla ilgili bir meselede umursamazlık derecesine varıncaya kadar ilgisizdi. Her olaya, bütün yönleriyle birlikte bakar. En basit bir uğraşda bile kişisel bir haz, bir anlık mutluluk keşfeder. Aynı içtenlikle, bir anlık özel zevkinde bile millî bir fayda yaratır.

Hali, karakteri budur. Aynı zamanda ada'nın kendisi, onun insanları, hayvanları, bitkileri, toprağı ve adanın çok özel bir bireyidir. Bu birey'de, ulusun içinde bulunduğu durum, hiddetle yahut da zevkle, ama heyecanla yaşar. Sadece, o'nu anlamak gerekir. Küba'ya, büyük toprak sahipleri ya da Batista gibi, sahip değildir. Hayır, o koca adanın **kendisidir**; çünkü ne ona sahip olmak ister, ne de adanın bir parça toprağını kendine ayırmaya tenezül eder.

Bir iskemlenin üstünde, kışlanın önünde, uyudu. 50 dakika. Bu kadar kısa bir süre için uzanmanın ne yararı olabilir?

Kanatlarını havada döndürerek gelen deniz atını gördüğüm zaman halâ uyuyordu. Gelen, otomobile tercih ettiği, ünlü helikopteri idi. O zaman biz-

den 20 metre ötede, yarım adanın ucunda, en canlı renklerle boyanmış, tahtadan bir diskin bulunduğu farkettim. Çapı iki metre kadar, daha fazla değil. Herhalde helikopterin ineceği alandı.

Gerçekten, parıldayan kabin yaklaştı, helikopterin burnu havaya kalktı, bir an için duraksadı, sonra çok renkli yuvarlağın üzerine hantal bir zerafetle, indi.

Castro gözlerini açtı. Bir anda ayaktaydı. "Sizi de alacağım," dedi.

Havalandık. Helikopteri bir asker kullanıyordu. Kapısını çıkarmışlardı. Askeri, beni ve Castro'yu bir kemer birleştiriyordu. Bana bir şeyler söyledi, ama hiç bir şey duymuyordum. Askere bir şey söylemeden yere doğru işaret etti. Genç pilot buna alışık görünüyordu. Bataklıkları aştık, henüz inşaatı tamamlanmamış olan, bir tarım deney istasyonuna doğru uçtuk. Helikopter o kadar alçaktan uçuyordu ki, palmyeler adeta tozunu alıyordu.

Castro helikopterin kıyıya doğru yana yatmasına bayılıyordu. Pilot, elinden geldiği kadar helikopteri yatırıyor. Üçümüz, yere paralel, üst üste, boşluğun üzerine uzanmış yatıyorduk. Sadece Castro'nun vücudu kemere sarılıydı. Bir yola indik.

Castro işçileri çok isteksiz bir şekilde çalışırken buldu. Yanlarında yemek takımları yoktu; niye? Kamyonlar özel teşebbüsten kiralanmıştı, niçin? Ne kadar garip. Bu kez Castro, kasten onları isyana zorladı.

Helikoptere binerken, "İşi başlattım", dedi. Gülererek ekledi, "Bensiz nasıl devam ettireceklerini gayet iyi bilecekler."

Akşam olurken, nihayet bir deniz motorü bizi geleceğin Rambouillet'sine geri götürdü. Sadece, müdürün bürosundaki plânlarını görmüştük. En hayranı kaldığımız şey, işçilerin rahat etmesi için düşünülmüş olanlardı: kantin, yatakhane, vb.

Gerçekten, bataklığın sonundaki yerleri, görüşte, Castro ailesinin yerinden çok daha iyi idi. Ama sıcak ve sivrisineklerle doluydu. Ortalıkta kimse görülüyordu. Yemekhanede oturduk; Celia, Castro, Simone de Beauvoir, Arcocha ve ben. Uzun uzun konuştuk. Saat bir'e doğru, utanarak söylemeliyim, oradan gitmeyi isteyen ben oldum.

Aynı hafta içinde, **La Coubre** (bir askeri mühimmat gemisi) infilâk etti. Patlamaların gürültüsü, bütün Havana'yı ayağa kaldırdı. Bu uzun süre kullanılmış şehir, tehlike ve ölüm halinde, gücünü buldu. Heryerden insanlar rıhtıma doğru koştu. Gemi öldürücü alevler içinde yanıyordu, ama buna kimsenin aldırdığı yoktu. Şehir, insanlarını kurtarmak istiyordu. İlk defa olarak kalabalığı itelemek, polis barikatları arkasında tutmak ve insan kıyımına doğru koşmalarını önlemek zorunda kaldılar. Kalabalık yine de, hizaya geldi. Castro otomobilinden çıktı. Rıhtımda tek başınaydı ve bütün devrimci ilkelerin aksine, tehlikeyi kendine bir ayrıcalık yapıyordu. Sadece kendine sağladığı bir ayrıcalık. O'nu yirmi kol birden yakaladı; on yirmi kişi birden üzerine çullanıp yere yıktılar. Tam zamanında. İşaret mermileri, ışıklı çizgiler bırakarak onu sıyı-
rıp geçti.

Ertesi gün, infilâk sırasında ölenlerin gömülmesinden sonra başkentin kabarışını gördüm. Beş

yüz bin insan. Castro konuşuyordu. Alkışlamak yaksaktı. Dinleyicilerin elinden, heyecanlarını yansıtan ve o'nu kendinden geçiren, imkânı almışlardı. Söylevlerini kesen "Bravo"lar, İspanyolların olé'si gibidir. Boğayı ölümüne yaklaştıran, cesareti beyaz bir ateş haline getiren o korkunç kabarış.

Bu gün, hiç bir şey yok. Hava iyi değildi, kara bulutlar, soğuk bir rüzgâr, kötü bir ortam. Başlangıçta, inanmak istemeyen birkaç elin çırpışı. Sonra kayboldu; beş yüz bin sessizlik tek bir sessizlik oldu, denizin rüzgârı, o ses.

Fidel, dinleyicilere bakmaksızın, söylevine başlamıştı. Kafası öne eğik, sesi donuk, neredeyse cansızdı. Sesi, söyleyeceklerini hızlandırarak, kendini gösterdi. Fakat bir an için bile dinleyicilerin heyecanı, konuşana hakim olamadı. Sesi hiç bir zaman, ne ihtiyaçların ivediliğine ne de halkın kızgınlığına tabi olmamıştı. Buna, memnundum. Kendi başına, iç tutkusuna bırakıldığında, ölenlerin ardından verilen söylev, ne olduğunu, Castro'nun bütün söylevlerinin ne olduğunu daha iyi gösterecekti: bir açıklama.

Bir polis soruşturmasının en ince ve en ayrıntılı bir özetini dinliyordum. Başlangıçta, her kelimeden sonra durmak isteyen, bu kederli ses, sertleşmeksizin, coşkun bir güç kazanıverdi. Yeniden birleştirilip, yerli yerine konan olgular, tek ve aynı anda, hem yadsınmaz bir ispat hem de acıklı bir cinayetler serisi, uzun kanlı bir tarihçe meydana getirdi.

Fidel konuşurken düşünür, yahut da söyleyeceği her şeyi düşünürken konuşur. Ne söyleyeceğini

bilir, ama yine de doğaçtan konuşur. Düşünce silsilesini görebilmek için gerekli zamanı kazanmak üzere, yavaşça sözlerini tekrarlar. Her cümleye aynı başlangıcı —belirli bir gelişme süresini— vererek. “O insanlar, bu kadar acı çektikten sonra.. O insanlar, bu kadar mücadele ettikten sonra... Ve o insanlar, başarıya ulaştıktan sonra...”

Bu tekrarlar, bu pedagojik belagat, bazan biraz ağır, diğer zamanlar canlı bir biçimde, Fransız dinleyiciye belirsizcesine Péguy’yü dinliyormuş izlenimini verir. Söylendiğine göre, onlara hitap ettiği ilk günden, Kübalıları fethetmişti. Söylevlere doymuş bu ulus, lâflara güvenmiyordu. Ama, Fidel konuşmaya başladığından beri, tek bir lâf duymamışlardı. Gerçekleri, izahları, tahlilleri duydular. Şaşkına döndüler. Kübalılar, artık eski parlamenterizm günlerini unutmuşlardı. Demek ki, insan sesi, başka amaçlara da hizmet edebiliyordu!

Dinleyenlere baktım. Kederli, başları dimdik, söylenen herşeyi anlamaya çalışıyorlardı. Düşünce silsilesinden tek bir halkayı kaçırmak istemiyorlardı. Günün battığını, bu hareketsiz suratlarda gölgelelerin uzayışını gördüm. Üzerlerindeki kederli, gri bir berraklık yerini geceye bırakırken, suratlarının esmerden griye, griden siyaha dönüşünü gördüm.

Işıklar yanınca karanlıkları yırtıp, yarım milyon insanı gölgelerden kurtardı. Şimdi durmuş olan trafiğin gereksiz bir kalıntısı, kırmızı ve yeşil trafik ışıkları bu suratları yalıyordu. Gecenin ortasında, Yenkee elektrik şirketinin ışığı altında, Castro

Yankee'lere sesleniyor, bu sabotajdan onları sorumlu tutuyor ve onlara şöyle meydan okuyordu:

"Bizi ne aç bırakarak ne de savaş çıkararak yeneceksiniz. Ve eğer bize saldırarak olursanız, galip gelenlerin bizler olacağından emin olabilirsiniz." (Sartre'ın notu: Belleğimde kaldığı gibi naklediyorum. Bu sözler aynen böyle söylenmedi.)

Dört saat konuşmuş ve sadece gerekli olan şeyleri söylemişti. Konuşmasını bitirdi. Halkın üzerine zorladığı sessizlik, sonunda onu da biraz şaşırtmıştı. Meydan okuyuşundaki inanılmaz cüret, sözlerinde, fikirde kaldı. Sesinde kendini belli etmedi. Sanıyorum, bundan dolayı beni büyüledi. Sözlerindeki hiddet dolu kararlılığın, vakur infialin, okuyucunun gözleri önüne serilebilmesi için bu konuşmanın metninin yayınlanması gerekir. Ama hiç bir gazete, söylevin niteliğini kimseye hissettiremez — rüzgâra karşı, bulutların altında geceleyin, bilinmeyen bir kadere doğru uzun bir yürüyüş; zafer ya da ortadan silinmek.

Konuşmasındaki huzursuzluğu, arayışı, duraklamaları, ani başlangıçları, yavaşlığı ve fikrin gide-rek geliştirilişini aksettirebilmek güç; içinde kaynayan hiddetine rağmen, bu neredeyse kederli dürüstlüğü ortaya koyuşunu aksettirmek de güç. En şiddetli kararlılıkla, en iyi olanı yapmak konusundaki o ürkek, vicdanlı isteğin garip bir birleşmesi. Bu sözler, birer adımdı. Her biriyle, geri çevrilmez bir biçimde ilerliyordu. Her birinin sonunda durmanın mümkün olduğunu, ama aynı şekilde devam etmek zorunda bulunduğunu biliyordu.

Sadece sesi, bütün acılığı ve bitkinliği ile, bütün gücüyle, bütün halkı için, beş yüz bin sessizliğin ortasında, karar veren adamın yalnızlığını ortaya koyuyordu. Kürsüden iniyordu: kalabalık tek bir söz söylemeksizin, dağılmaya başlamıştı. O gün, yepyeni bir şey aydınlığa çıktı: nefret.

Küba öldüren ve öldürecek olan düşmanlara sahip. Bu düşmanlar Küba'da herkesten nefret ediyor. Önce Castro'dan, ama şeker kamışı işçisinden de, dok işçilerinden de. Tek bir sabotajda 200 ölü; bu ateş delileri, bunu çok pahalı bulmamışlardı. Kimdi bunlar? Mr. Herter ve Dış İşleri Bakanlığının görevlileri mi? Kızgınlıklarının doruğunda iken bile, tek bir Küba'lı bunun böyle olduğunu iddia etmedi.

Sadece, Amerika'nın Batistacı caniler için bir üs haline gelmiş olmasına, ücretle tutulmuş Amerika'lı pilotların kullandığı ve Miami'den havalanıp haftada birkaç defa şeker kamışı tarlalarına yangın bombası atan küçük uçaklara, Amerikan hükümetinin, kendisinin de itiraf ettiği gibi, engel olmayışına esef ediyorlardı. Sabotaj'dan sonra, Amerikan hükümetinin Küba halkına silâh satılmaması için bütün Avrupa hükümetlerine baskı yapmasına (İngiltere Başbakanının Avam Kamarasında, açıklamak zorunda kaldığı gibi); silâhlar gemilere yüklenirken, bütün Belçika'nın tanık olduğu gibi Amerika'nın Answers konsolosunun ve yanındaki Amerikan Elçiliği askerî ateşesinin, sağa sola koşuşarak, silâh fabrikası temsilcileriyle liman yetkilileri nezdinde, son dakikada silâhların yüklenmesini engellemeye çalışmasına esef ediyorlardı.

Tek kelimeyle, yakılan gemiden çıkan alevler, Küba'lılara tehlikenin ciddiyetini haber veriyordu. Adanın çıkarlarıyla, Yankee şirketlerinin çıkarları arasında, adanın çıkarlarını temsil eden Küba hükûmetiyle, Yankee şirketlerinin çıkarlarını temsil eden Washington hükûmeti arasında, durmadan artacak olan bir gerginlik var.

La Coubre infilâk ettiğinde, bütün devrimlerin gizli yüzünü, gölgedeki yüzünü keşfettim: korkuyla bakılan dış tehlike. Ve Küba'nın korkusunu da birden keşfettim; çünkü bu korkuyu paylaşıyordum.

Her zaman tetikte bekliyerek, ülkeyi yeniden inşa etmenin sevinci. Aptalca bir şiddet hareketinin herşeyi bir anda yok edeceği sürekli korkusu. Her Küba'lının her dakika her iki tutkuya da sahip olduğunu ve bir tutkunun diğerini güçlendirdiğini anlayabilmek için bu adada yaşamış ve bu adayı sevmiş olmak gerekiyor.

Sabotaj olayından sonra, Karnaval şenliklerine son verildi. Silâh ve uçak satın almak için millî bir kampanya başlatıldı.

Her akşam üstü genç adamlar, genç güzel kadınlar Karnaval arabalarının ardından sokaklara dağılarak yoldan geçenlerden, dolaşanlardan bağış toplamaya başladılar. İnsanlar kuğuların, Yunan Roma tapınaklarının, dört tekerlek üzerinde koca bir Akropolis'in geçişine bakarak şaşkın, bo-rozanların sesinden sağırlaşmış, ellerini ceplerine daldırıyorlardı.

Birkaç gün önce, kalabalığın bağrıışmaları, alkışları bana, millî bayramların tantanası içinde in-

sanların devrimci bir sevinç duyduklarını düşün-
dürmüştü.

O günkü feci infilâktan sonra, karnaval arabaları yine rengarenk, yine o sunî şenliklerini korudular. Ama kederli sokaklardan geçerken bir cenezeye törenini andırıyorlardı. Borazanlı müzikleri, korkulu bir sessizliğin içinde, ani bir nöbet, ani bir irkilme gibiydi.

Şu son gece imgesi sınıırım, herhangi başka birşeyden çok, Küba'nın neşe dolu ve aynı zamanda endişeli yaşantısını ortaya koyacak. Ada, kurtuluşunu bekliyor. Ama gelecek, aynı zamanda, onun büyük korkusu. Olaylar beklenmedik bir anda üzerine çökebilir.

Durmadan çalışan bu insanlar, uyanıklıklarını bir an terketmeksizin, yabancı bir tehdit altında, şu iki en değerli kazançlarını savunmak için mücadele ediyorlar: şimdiye kadar Küba'nın ne olduğunu bilmediği, hayata getirdikleri ve reformlarını yasallaştıran, özgürlük ve devrimin getirdiği ve onları birlik halinde tutan karşılıklı güven ve arkadaşlık. Kimse bugün bundan daha önemli ve daha değerli bir amaç olabileceğini ileri süremez. Küba'lılar kazanmalıdır; yoksa herşeyi, ümidi bile kaybedeceklerdir.

İDEOLOJİ VE DEVRİM*

Birkaç gün önce Üniversitede bana, çok kısaca cevap verdiğim için kendi kendime kızdığım, bir soru soruldu: “İdeolojisi olmayan bir devrim olabilir mi?” Bunun, genel olarak Devrimler ve onları yöneten soyut kavramlar hakkında, bir teori kurmak meselesi olmadığı kolaylıkla düşünülecektir. Kastedilen Küba’dır: eylemle düşünceyi birleştiren bağın niteliği, bu ülkede gelişmekte olan toplumsal hareketin çok özel bir karakteristiğidir. Aşağıdaki satırlarda, yabancı bir gözlemci üzerinde iz bırakan gözlemleri ortaya koyacağım.

İDEOLOJİNİN TANIMI

Bir ideoloji, rasyonel ve teknik izdüşümlerin birliğinde, aynı zamanda deney üzerine kurulu, de-

* Bu yazı, 1960 yılında Küba'yı ziyareti sırasında J. P. Sartre tarafından yazılmış ve ilk olarak *Lunes de Revolution*'un 51. sayısında, 21 Mart 1960'ta yayınlanmıştır.

neyi yorumlayan ve deneyi aşan bir bütünlüğü olması gereken, bir teorik ve pratik fikirler sistemidir. Bilimle beslense de, ideolojinin bir ilim olduğunu söylemiyeceğiz; gerçekten, içinde bulunulan şartlardan bağımsız bir bilgi bütünü olmaktan çok, söz konusu toplumun hem mensupları hem de tanıkları oldukları kadarıyla, belirli bir toplumun insanları tarafından geliştirilen düşünceler bütünüdür. Görülebileceği gibi, bunlar, pratik ve sadece toplumsal yapıların özünü kavramaya değil, herşeyden önce bu sosyal yapıları ya muhafaza etmeye ya da değiştirmeye yönelen fikirlerdir. İdeoloji, nesnel şartlara pratik bir görüş açısı getirir. Bu, ideolojinin kendisinin bir programa sahip olması demektir. Şartlar sadece tasvir eder görüldüğü zamanlarda bile, eylemi hazırlamaktadır; eylemin içindedir. “Şeker olmaksızın Küba yaşayamaz” gerici formülü, ampirik bir iddia olarak ileri sürülmüştü. Şeker kamışı tarımı gerçekten çok özel bir toplum biçimi ortaya çıkarmıştır ve yukarıda andığım formül, ilkel aşamada bir ideolojiden başka birşey değildir: sahte nesnelliğinin altında, statükoyu değiştirmeye çalışan herşeyin reddi olduğu açıktır. Toplumsal düzeni doğal düzenin bir yansıması olarak göstererek, toplumsal düzene karşı isyanı önlemeye çalışır; bu formül Küba’lılara sefaletlerini bir alın yazısı gibi sunar. İnsanlık hakkındaki kötümser bir görüşe sahiptir demekle aynı şeydir bu; insan yaşantısını değiştirmeyeceğine göre, bırakın tepesine oturtulan adama boyun eğsin. Doğanın haşinliği ardında, ilkel ideoloji bize tabiatüstü tessellileri kutsallaştırmak için izin verir. Yaşama şartlarını nasıl değiştireceğini bilen ve, geçmiş olaylara

dayanarak, insanın tarihi yaptığına inanan iyimserlikle bu tutucu düşünceye karşı çıkabilir. Hangi ileri ideoloji kabul edilirse edilsin, anladığımız haliyle o, her durumda, insanlık hakkında verilmiş, pratik bir yargıyı da üzerinde taşır. Bundan dolayı, yaptığımız, onu karşı çıkılmaz kanunlar tarafından boğuluyormuş gibi ortaya koyduğumuz zaman, insanlığın durumu hakkında karar vermekten ibarettir. Kendi kaderimizi kendi ellerimize aldığımız zaman da, aynı şekilde, insanlığın durumu hakkında karar vermiş oluyoruz. Sosyal topluluk içindeki insanla ilgilenen bütün ideolojiler, ortak yapılarını muhafaza etmek ya da korumakla ilgili temel görevden hareket ederek, insanı tanımlar. İdeoloji herkeste içinde bulunan şartların, tutkuların ve çıkarların derinliği tarafından yaratıldığına göre, bunda şaşılacak hiç bir şey yoktur. Ayrıcalıkların savunulması ya da temel hakların elde edilmesi temel görevinden hareketle, insanları tanımlıyan, bir sosyal ortamın kendi kendine yansımasıdır.

İDEOLOJİK YAPILAR

İlkel ideolojilerin varolduğunu söylemiştim; çok geliştirilmiş olanları da vardır. Ayrıca bunların bazıları, insanlık hakkında bir yargıyı, belirli bir siyasî ve sosyal programı ve hattâ bunların gerçekleştirilme yollarının incelenmesini hep birden kapsar. İdeolojinin bu son unsuru içinde bilgi sayesinde, her pratik tedbirin sonuçlarının açıkça görülmesi sağlanır; amprizm ve onun çok pahalıya mal olan hataları önlenir, tehlikeler görülebilir ve plânlar yapılabilir. Böylesine ayrıntılı olarak geliştirilmiş

bir sistemin yararları kimsenin gözünden kaçamaz: nereye yöneldiğini bilir. Kesin fikirlerin, uzun ve kısa vadeli hedefler üzerinde bir anlaşmanın, birleştirici unsur olduğu da söylenebilir. Fikirler ne kadar belirsizse, yanlış anlaşılma ve sonunda dağılma tehlikesi de o kadar büyüktür; ama eğer bir grup, müphem hiç bir yanı olmayan bir ideolojiyi kabul edecek olursa, bu kaçınılmaz bir şekilde onları birliğe yöneltecektir. Öbür yandan, güçlendiği kadar, sağa sola sapma ihtimali de ortadan kalkacaktır: öngörülemez olan şeyler dışında her şey öngörülmiştir. Binayı sarsmak için beliren ve hiç bir şey olmadığını söyleyerek inkâr edilmesi kolay olan şeyler dışında, her şey. Bu kemikleşmiş canavarların tehlikesi, İradecilik (Voluntarism) denen şeydir. Program daha önceden hazırlanmıştır; bu programa dayanılarak özel plânlar geliştirilir: şu kadar buğday, şu kadar pamuk, şu kadar makina ve alet beş ya da on sene içinde üretilecektir. Büyük bir imparatorlukta, benim yaşımda insanların, bu yüzyılın son yılları için plânlar yaptığını gördüm. O güne kadar hepimizin öleceğini biliyordum ve onlar da biliyordu; ama ideoloji, yaşamaya devam edecekti.

Küba'da en şaşırtıcı olan şey, hele özellikle Doğu ülkelerini görmüşseniz, ideolojinin görünürde yokluğudur. Her ne kadar, ideolojiler, içinde olduğumuz yüzyılda pek çoksa da, burada her taraftan, hizmetlerini sunan temsilcileri var. Kübalı liderler onları hiçe saymıyorlar. Ne varki, onlardan yararlanmıyorlar. Düşmanları en çelişmeli serzenişlerde bulunuyorlar. Bazılarına göre, fikirlerin yokluğu sadece bir aldatmacadır; henüz adını açıklamaya cesaret edemeyen Marksizmin, en sert bir biçimini.

gizlemektedir: bir gün Küba'lılar maskelerini çıkaracaklar ve Komünizm, Miami'den birkaç mil ötede, K̄araip'lerde ekilmiş olacak. Diğer düşmanlar bazen aynı kişiler - onları hiç düşünmemekle suçluyorlar: "Doğaçtan birşeyler yapıyor ve yaptıktan sonra da bir teori kuruyorlar," dendiğini duydum. Bazıları da şöyle ekliyordu: "Hükûmet üyeleri ile görüşmeye çalışın; belki de onlar ne yaptıklarını biliyorlar. Çünkü, bize soracak olursanız, tam manasıyla hiç bir şey bilmediğimizi itiraf etmeliyim. Ve bir kaç gün önce Üniversitede bir öğrenci şöyle diyordu: "Devrim, hedeflerini açıkça ortaya koymadığı sürece, özerklik bizim için daha da vazgeçilmek oluyor."

"DEVİRİM BİR PRAXIS'TİR"

Binlerce defa şöyle bir cevap verildiğini duydum: "Devrim, fikirlerini eylem içinde döverek biçimlendiren bir praxis (bir akım)'dır." Bu cevap, mantık açısından sağlamdır, ama biraz da soyut olduğunu kabul etmek gerekir. Şüphesiz, bu konuda hiç bir şey bilmediklerini söyleyenlerin, ya da devrimci harekete hedeflerini açıkça ortaya koymadığı için serzenişte bulunanların, içinde bulundukları içten, ya da göstermelik huzursuzluğu anlayışla karşılamak gerekir. Nitekim, birkaç ay önce, Paris'te, bazı Küba'lı arkadaşlar beni görmeye geldiler. Uzun bir süre bana ateşli bir şekilde Devrimden söz ettiler, ama yeni rejimin sosyalist olup olmayacağını söyletebilmek için harcadığım bütün çabalar boşa gitti. Bugün, o gün onlara meseleyi o şekilde koyduğum için yanılmış olduğumu kabul etmek zorundayım. Fakat bir insan çok uzaklarda oldu mu,

daha çok soyut kalıyor ve bugün birer programdan çok birer sembol olan kelimeleri arıyor. Sosyalizm? Liberal ekonomi? Pek çok zihin düşünüyor ve iyiniyetle inanıyor ki, bir Devrim nereye doğru gittiğini bilmelidir.

Ama gerçekte, yanılıyorlar. Bizim Devrimimiz, 1789 Fransız Devrimi, tamamen kördü. Bu devrimi yürüten burjuvazi, evrensel bir tanrıça olduğuna inanıyordu; kendilerini halkın karşısına çıkaran çatışmanın bilincine çok geç vardılar. Cumhuriyet için oy veren aynı insanlar, daha iki yıl önce kralcıydılar. Herşey, zenginleri kurtarıp, Monarşiyi geri getiren askerî bir diktatörlükle son buldu. Rus devriminin ilk yıllarında, sarsılmaz bir kuvvetin ardında, bir sürü dalgalanma, bir sürü hata, bir sürü engel ortaya çıktı! N.E.P. 1920'lerin yeni Ekonomik Politikası şartların zorlamasıyla uygulandı; S.S.C.B. ne Avrupa'daki devrimci hareketlerin uğrayacağı yenilgiyi, ne de tek başına kalacağını önceden görememişti. Sarsılmaz bir ideolojinin çerçevesi içinde yeni fikirler ortaya atıldı; bu fikirler ayrılıklara yol açtı: tek bir ülkede sosyalizm, sürekli devrim, Marksist literatürden yapılan atıflarla haklı gösterilebileceğine inanılan icatlar. Ve Marksist düşünce, köylülerin direnişi karşısında, silâhsız kalmıştı: önce sağa, sonra sola, sonra tekrar sağa döndüler. Ne kadar sert, ne kadar geniş deneyimli olursa olsun, ideoloji yaşanan anı çok dar bir arayla aşar.

Yine de, aynı soru sorulmaya devam ediyor. "Sosyalizmi kuracak mısınız?" diye soranlara, praxis'in kendisinin, kendi ideolojisini tanımlıyacağını söylemek yetecektir. Belki de, Küba'da gelişmekte

olan eylemin teorik sonuçlarına işaret etmek daha iyi olacak. Belki de bu şekilde, eylemle düşünceyi birleştiren diyalektik bağlar daha iyi görülecek. Küba'nın bir yabancıları olan ben, bir yabancıların izlediğı yolu tuttuğum halde, bana izah edilen şeylerin ötesini görebildim: fikirleri yaratan, yapılan işlerdir. Şu halde, kendi izlediğim yolu burada anlatmayı yararlı buluyorum.

GERİ - TEPME VE RADİKALLEŞME

Fikirler çiftler çiftler ortaya çıkar ve birbirleriyle çelişirler; karşıtlıkları, düşünmenin başlıca motorudur. İlk farkına vardığım çatışma şu oldu: bana Küba devriminden söz eden biri, bir lider, eylemin kendine uzun vadeli bir hedef koyamayacağına söyledi; "çünkü, eylem bir tepki ya da, bir geri tepmedir."

Bununla anlatmak istediğı, çok güçlü bir komşu ülkenin yanibaşında olan, Küba'nın hiç bir zaman mutlak bir insiyatife sahip olmadığı ve bütün akıl ve enerji kaynaklarını karşı bir darbe icat etmeye harcamak zorunda kalmış olmasıydı. Ve ekledi: "Yarın işgal edilmemiz, yahut da en ağır bir iktisadî baskıyla karşı karşıya bırakılmamız söz konusuyken, nasıl, olur da uzun vadeli plânlar düşünebiliriz? Gerilla savaşı, iktisadî bir ablukaya karşı direnme, zorunlu olarak toplumumuzun yapısını değiştirecektir. Bildiğimiz tek şey şu: yenilmiyeceğiz. Ama mücadelenin şartları bizi değiştirecek; çok farklı bir Küba, zafere ulaşacak." "Doğaçtan yapılan işlerin" gerçekte bir savunma tekniğinden ibaret olduğunu anlatmak istediğini anlıyordum.

Küba devrimi sürekli olarak kendini düşmanlarının taktiğine göre **ayarlamak** zorundaydı. Bu **karşı - tedbirlerin** bir karşı - ideoloji'ye yol açması mümkün müydü?

Oysa, aşağı yukarı aynı günlerde diğer liderler bana kendilerinden söz ettiler. Onlara yaşantıları, kafalarındaki düşüncenin evrimi hakkında sorular sordum. Hepsi Devrimin onları başlangıçtaki yerlerinden çok ilerilere sürüklediğini söylediler. Çok şiddetli şoklarla karşı karşıya ve acı gerçeklere göğüs germek zorunda kalmışlardı. Eski arkadaşlarından bazıları hareketi yarı yolda terketmişler; diğerleri başlangıçta pek gönüllü olmadıkları halde, zamanla radikalleşmişlerdi.

Geri tepme şoku ya da radikalleşme? İlk başta iki kavram bağdaşmaz gibi geldi bana. Başlangıçta insan kendini uydurur, çağdaşlaşır. Herşey akıcı kalmalı ve ilkeler bir engel teşkil etmemelidir, diye düşündüm. İkinci adımda, devrimci hareket güvenilir ve düzenli bir biçimde daha derinleşir; şu halde, ilerleyiş kademelidir. Yön tayin edici bir "ideoloji" nin keşfedildiğini söylemek belki de fazla iddialı olacaktır, ama hiç olmazsa praxis'in gereklerinin devrimci liderlerin düşüncelerini sürekli olarak değiştirdiğini teslim etmemiz gerekir.

"LA COUBRE"

Düşüncelerimin bu aşamaya vardığı bir sırada, "La Coubre" sabotajı olayı ortaya çıktı. Düşmanın saldırısına karşı kendini hazırlamak için hükümetin başkanı halktan daha fazlasını istemek ve buna karşılıklı, halk ona daha çok güvenmek zorunda

kalmıştı. Sarsılmaz bir birlik kurulmasını istedi ve haklı olarak, bir gün önce vuku bulan cinayet onları bütün güçlerinin harekete getirilmesinde ve öfkelerinde birleştirdi. İki gün önce, bazılarının ruhlarının derinliklerinde bir dinlenme arzusu, tembel bir ihmalcilik, ya da rahat bir iyimserlik varolduysa da, ulusa karşı yapılan bu açık hakaret bütün bu korkakça eğilimleri sildi süpürdü; amansız bir düşmana karşı savaşmak, bu savaşı kazanmak gerekliydi. Castro, tek dayanağı olan, halkıyla kendini özdeşleştirdi. Buna karşılık da halk onayını ve uzlaşmazlığın ortaya koydu. Düşman saldırıyı başlatmıştı, ama bu akılsızca davranışın yol açtığı karşı çıkış, halkın liderleri vasıtasıyla ve liderlerin de halk yani, en az ayrıcalıklı sınıfların - vasıtasıyla daha da radikalleşmesi sonucunu vermişti. O anda, düşmanın, kendi taktikleri yüzünden, kendi kanunlarına göre gittikçe gelişen bir iç süreci hızlandırmaktan başka bir şey yapmadığını anladım. Devrim kendini düşmanın davranışlarına uyduruyordu; kendi karşı darbelerini icat ediyordu. Bu kadar uzun bir süreden beri ezilen bu ülkenin içinde bulunduğu şartlar, her defasında yığınların isteğine uyarak, karşı darbelerini gittikçe daha radikalleştiriyordu. Düşman, Devrimi ezmeye çalışarak, devrime kendi kendini bulma imkânını veriyordu. Küba'nın mücadeleleri tarihinde bir fikrin sarsılmaz sertliğini keşfettiğime inanıyorum.

Bu konuyu özetlemek için, bir "putsch" biçiminde başlayan bir hareketin, bir bir hedeflerine ulaştığını, her defasında daha derin, halkın isteklerine daha uygun, tek bir kelimeyle, daha devrimci hedefler keşfettiğini, söyleyeceğim. Ve, sanırım,

Küba halkı - bazıları derhal, diğerleri yavaş yavaş - hedeflerinin ters bir sıra içinde kendilerini ortaya koyduğunu anlamaya başladı: en önde gelen ve görünüşte en basit olan hedeflere ulaşabilmek için, daha başlangıçtan itibaren, en karmaşık ve en uzakta görünen hedeflere yönelmek zorunda kaldılar. Fakat bunun aksi de doğruydı; bütün ulusu peşlerinden yürütmek için herşeyden önce, ancak devrimin en sonunda başarılabilir olan, evrensel hedefleri de ortaya koymak zorunda kalmışlardı.

ESKİ KOKUŞMUŞLUK VE YENİ İYİMSERLİK

Ulaşılabilir görülen ve bütün sınıfları birleştiren bu soyut hedefler nelerdi, öyleyse? Bunlar gayet iyi bilinir; başkaları bunların ne olduğunu - 1933 te ve 1944'te - ortaya koymuşlardı: egemen bir millet, saygıdeğer liderler, özgür vatandaşlar. Yüzyılın ilk yarısında bu ideali gerçekleştirmek için birçok teşebbüsler yapılmış fakat hepsi yenilgiyle sonuçlanmıştı. Yine de, isteklerin son derece alçak gönüllü oldukları açıktı. Bunlar parlamenter ve orta sınıf demokrasisinin en açık ve basit gereklerini meydana getirirler: yurttaşlar haklarını oylarını kullanarak savunabilmelidirler. Yurttaşlar yetkilerini, dürüstlüklerinin genel seçimlerle denetlenmesi gereken (eğer hırsız iseler, yeniden seçilmemeleri gerekir). temsilcilere vekâleten devretmişlerdir. Bu temsilcilerin görevi ülkeyi meydana getiren bütünün çıkarlarını içe ve dışa karşı savunmaktır.

Bu soyut fikir, belirli bir anda, bütün dünyayı birleştirebilir. Diktatörlüğe karşı özgürlüğü, kokuşmuşluğa karşı dürüstlüğü kim istemez? Hiç şüphe-

siz, özellikle şehirlerde, 26 Temmuz Hareketi bütün sosyal sınıflara sesleniyordu, çünkü başlangıçta bundan fazlasını talep etmiyordu. Batista'nın devrilmesi gerekiyordu. O zamanlar henüz kimse, 1933 te ve 1944'te, başlangıçta dürüst ve kokuşmuşluğa karşı isyan etmiş olan kimselerin, neden sonradan yavaş yavaş kendilerini bu kokuşmuşluğa terkettiklerini ve sonunda memlekete ihanet etmiş olduklarını sormuyordu. Kimse bunu kendi kendine sormuyordu, ama yine de bu soru, belirli bir biçimde, herkesin kafasında vardı ve hattâ **ideolojik** ve kötümser bir cevap buluyordu bile. 26 Temmuz Hareketinin doğmak üzere olduğu sıralarda, Küba'lıların içinde bulunduğu huzursuzluk, kötümserlik, politikacılara karşı duydukları derin bir küçümsemeye dayanıyordu; uzun deneyimlerin haklı gösterdiği bu nefret, bilimli bir biçimde, tutuculara hizmet ediyordu. Köy halkının "Şeker olmaksızın, Küba yaşayamaz" formülüne boyun eğmesine yol açan aynı susuş, aynı cesaretsizlik, sahte ya da aynı gerçek, aynı insan sevmelik bazılarını ümitsizliğe düşürüyordu: insanlar hep aynıdır, iktidar onları değiştirir, her zaman halka bunu ödeteceklerdir. Bir defa daha, yoksulluğu değişmez bir alın yazısı haline getiren, insan tabiatına ait bir **teori**, karanlıklardan baş gösteriyordu. Bu mutlak boyun eğişi reddedenlere, bir diktatöre karşı güçbirliği yapmak isteyenlere parlamentarizmi küçümsemeleri ve içinde oldukları huzursuzluk, bu ucuz ümitsizlik ideolojilerine karşı çıkışta gençlikleri, cesaretleri ve değişmek iradelerinden başka hiç birşeyleri olmadığını gösteriyordu. Soyut parlemanterizm meselesiyle uğraşırlarken, deneyimleri buna karşı olmaları

gerektiğini ortaya koyuyordu. Ve bunun farkına vardıkları andan itibaren, çabalarını destekliyecek ve kendilerine güven kazandıracak diğer bir ideolojinin gerekli olduğunu hissettiler. Bu, denebilir ki, insan ve güçleri hakkında bir teorinin şemasıydı; **karşı çıkışla beraber** ortaya çıkmıştı; onu kimse plânlamamıştı, ama Küba'lılara içinde bulundukları durum ve nasıl değiştirecekleri hakkında düşünmek fırsatını verdiğinden, içinde radikalizmin tohumlarını taşıyordu. Bu teorinin ilk unsurlarını deney ortaya çıkartmıştı: Fidel Castro birgün adaya çıktı ve Sierra Maestra'ya tırmandı. Karaya çıkışın romantik yanı, bu girişimin diğer yönüne parlak bir örtü oldu: aynı anda kendi sonuçlarını çıkaran ve metodunu bulan bir düşüncenin güçlü gelişimi. Bu şekilde ilk fikirler, doktrinin ilk adımları, karanlıkta birçok insanı farkına vartırmadan kendine kazanarak geliştiriliyordu. Politikacı her zaman satılmaya hazırdır. Küba şekersiz yaşıyamaz. Castro bu iki yargıyı bir araya koydu ve ikisinin bir bütün meydana getirdiklerini gördü. Küba'lı reform politikacılarının, yenilgileri ve kokuşmuşlukları örneği, Lâtin Amerika'da ve hatta Çin'deki parlamenter ve egemen demokrasinin, görünüşteki varlığının ekonomik rejimin yarı sömürge niteliğini gizlediği bütün ülkelerdeki, diğer bütün çaba ve yenilgilerle karşılaştırılabilirdi. Küba'daki kokuşmuşluk, insan tabiatının basit bir sonucu olmazdı: bu hoşnutsuzluğun kaynağında, bütün Küba hükûmetlerinin ortak niteliği olan, aşağılatıcı iktidar ve iktidarsızlık karışımı idi. Özgürlük üstüne kuruldukları iddia edilen kurumlar, eğer gerçekte köleliğe dayanıyorlarsa, zorunlu olaark bozulacaklar-

dır. Tek - ürün ekonomisinin gelişmesi **görünürde** serbest iradeyle yapılan bir tercihin sonucuymuş gibidir; Küba Amerikan yatırımlarını serbest iradesiyle kabul etmiş gibi görünür. Bundan doğan, toplumsal yapı dönüşümünün serbest iradeyle kabul edildiği artık iddia edilemez. Tek ürün sistemi Küba'ya "yarı sömürge" liğin en belirgin niteliklerinden birini kazandırmıştı: bütün millî faaliyetleri, yabancı bir devletin denetimi altında olan ve tamamen ihracata bağlı, bir sektöre boyun eğmeye zorladı. Ekonomi tamamen yabancı pazarlardaki şeker fiyatının dalgalanmalarına göre şartlanmıştı; kendi kendini yönetemiyordu ve fiatlarda ve değerlerde olacak bir düşüş onu mahvetmeye yeterliydi. Ekonomiyi dışarıdan tehdit eden bu büyük değişimler, ekonominin istikrarsızlığı, "kötü" ve "iyi" yılların kaçınılmaz olarak birbirini izlemesi, genel ve mutlak kanunların birer sonucu değildi. Bunlar, bir yarı sömürge ekonomisinin verdiği - çok sert etkiler taşıyan - sonuçlardı. Ne Tabiatın ne de Tanrının bir kararı, ülkede bir çok ürün sisteminin ve millî endüstrilerin gelişmesini engellememişti. Ama, yarı - sömürgeciliğin gereklerinden biri, yarı - sömürgeci devletin bu durumda A.B.D. rekabet ihtimalini ortadan kaldırmak için, yarı sömürge'nin endüstrileşmesine karşı çıkmak ve böylece yarı sömürge için gerekli olan endüstrilerin, sürekli olarak yarı sömürgecilerin denetiminde kalması ve bir kazanç kaynağı haline getirilmesidir. Bu sistemin en belirgin sonuçlarından biri de, tek - ürün sistemi tarafından kısıkıvrak yakalanan Küba'nın, tükettiği gıda maddelerinin yarısından fazlasını dışarıdan ithal etmesiyle ortaya konuyordu. Tam bir

bağımlılık içindeyken, politikacılar ne yapabilirlerdi? Ülke için, hiç bir şey. Güçsüzlükleri, kötü insanlar olmalarından değil, birer köle olmalarından ileri geliyordu; öte yandan da, kötülüklerinin kaynağında bu güçsüzlükleri vardı. Muhalefetteyken, içtenlikle halkın yararına hizmet etmeyi hayal eden bu insanlar, iktidara geldiklerinde, ilk önce kurbanı sonra da suç ortağı oldukları bir çeşit mistisizm den dolayı, kendi özel çıkarlarından başka savunacak hiç bir şey olmadığını gördüler. 1952'den itibaren, devrimci liderlerin gözünde bu kokuşmuşluk, bir neden değil bir sonuç olarak göründü. Eğer hükümetlerin dürüst olması isteniyorsa, yöneticileri bozan nedenlerin değiştirilmesine çalışmak gerekiyordu. Başka bir deyişle, millî egemenliğe dayanan bir burjuva demokrasisi bir şakadan ibaretti. Bu egemenlik de, ekonomik bağımsızlığa dayanmadığı sürece, isterse bütün dünya devletleri tarafından tanınsın, boş bir soyut kavramdan başka birşey olamazdı. Devrimci mücadelenin ilk hedefleri, daha radikal daha emredici bir kesinlikle, belirliyordu.

Fakat Küba'lıların ezici bir çoğunluğu bu bağımsızlığın ne demek olduğunu anladığı ve bunu özlediği halde, menfur fakat güçlü bir azınlık bunu çıkarlarına uygun görmüyordu. Bu durumda, yabancı Devletin ekonomik emperyalizminin ezdiği ülkelerde zorunlu olarak suç ortakları yarattığı, çok açık bir şekilde ortadaydı. Küba toplumunun bozuk yapısının kaynağında tek ürün sistemi vardı. Tek ürün sistemi ayrıcalıkları ve onların kurbanlarını, yani, aşırı sömürmenin sömürgeci yapılarını, yarattı. Ülkenin, yine Amerika'nın denetiminde olan iç

pazarları, sınırlı kalmaya devam etti; tek - ürün sistemi latifundia'larla birlikte yürüyordu. Ülkenin tek ekonomik kaynağı olan tarımda kullanılan tekniklerin geriliği, büyük toprakların işlenmeden kalmasına yol açmakla kalmadı, fakat aynı zamanda, herşeyin sahibi olan ve köy halkını yığın halinde yoksul bırakan, bir avuç ayrıcalıklı yarattı. Millî üretim iç pazarda tüketilemedi, çünkü geniş halk yığınları satınalma gücünden yoksundu. Bu şekilde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak büyük toprak sahipleri, kendi yurtlarında, emperyalizmin temsilcileriydiler. Küba ekonomisinin bağımsızlığı için, Devletin egemenliği ve yöneticilerin dürüst olmaları için savaşmak, **herşeyden önce**, onlara karşı savaşmak demektir. Siyasî hedef, iktisadî hedefin ışığında, iktisadî hedef de toplumsal hedefin ışığında ortadan kalkıyordu. Öğrenciler ve küçük burjuvazi, ilk önce kurumlarda reform yapılmasını istiyorlardı. Fakat, onların haklı reform istekleri üzerinde **düşünerek**, devrimciler, bu reformları gerçekleştirmenin tek aracını derhal keşfettiler: halk yığınları, ve özellikle en kalabalık ve en yoksul sınıf, yani tarım işçileri.

KÜBA'NIN KURTULUŞU

Bu devrimci düşünüş içinde, Küba'nın kurtuluşu, kendi halkının ellerine verildi. İki bakımdan: bağımsızlık mücadelesini sonuna kadar sadece halkın kendisi yürütebilirdi, çünkü açlıktan, yoksulluktan, hastalıktan, ve Küba'nın bağımlılığının amansız yükünden halkın kendisi kırılıyordu. Ve ancak halkın yaşama düzeyi yükseltilerek, ekonominin kısırlaştırıcı yapısı kırılacak ve endüstrileşme ha-

reketine ve çok - ürünli bir tarım sisteminin geliştirilmesine yeni bir hız verilebilecekti. Eylem yoluyla ideolojinin radikalleştirilmesinin diğer bir örneği de budur. Fidel Castro ve askerleri, Santiago yakınlarında karaya çıktılar; bunun nedeni basitti, ama keşfedilmesi gerekiyordu. Bütün devrimci ideolojiyi şartlandıracak **pratik** buluş, Castro'nun tarihi değerini tayin edecekti. Nehru, Gandhi için şunları söylüyordu: "Sistemin zayıf yanını aradı ve onu bir kere tespit ettikten sonra, durup dinlenmeksizin bu yönde saldırdı. ve sonunda bütün sistem çöktü." Başka bir deyişle, kast sistemini yıkabilmek için, Gandhi, sistemin en temel ve en zayıf unsuruna saldırmayı gerektiren pratik ve radikal fikri kavradı. Sistemin en zayıf ve en temel unsuru, paryalar meselesiydi. Bu noktada düşüncesi Gandhi'ye yaklaşan Castro için, yarı sömürge rejimini devirmek yeterli değildi. Bütün yapının en zayıf noktasını bulmak ve ona bütün gücüyle saldırmak zorundaydı. Küba'daki ve bütün Lâtin Amerika'daki geçmiş devrimci mücadelelerin zaafının şu noktada toplandığını gördü: bütün devrimler millî ordu'nun rızası alınarak yürütülmeye çalışılmıştı. Ama, liderleri ayrıcalıklı sınıfa mensup olan bu ordu, çıkarlarını büyük toprak sahiplerinin çıkarlarıyla özdeşleştirmişti. Sevilmeyen bir diktatörün devrilmesini kabul etmişlerdi, ama sadece yeni rejimi hissettirmeksizin kundaklamak, reform girişimlerini engellemek ve sonunda bir hükûmet darbesi ile iktidarı terketmesini sağlamak için. Küba ordusu büyük toprak mülkiyetini (**latifundia'ları**) koruyordu ve, bunun tam anlamıyla farkında olmaksızın, emperyalizmin bir aletiydi. Bu ordu herhangi bir yapısal reforma kar-

şı olacaktı. Fakat, büyük toprak sahiplerinin dayandığı tek güç olduğuna göre, eğer ortadan kaldırılacak olursa, reformlar için bütün engeller de ortadan kalkacaktı. Şu halde, ilk önce Ordu'ya, en zayıf olduğu noktadan saldırmak gerekiyordu. Şehirlerde değil, fakat köylerde, ezilen köy halkının desteğine dayanarak. Orduyla birlikte, yarı - sömürge sistemi de devrilecekti. Sierra Maestra'daki mücadelelerle somutlanan, bu açık ve pratik görüş, devrimcileri köy halkı sınıfıyla temasa getirdi ve onların sarsılmaz bir biçimde radikalleşmelerine yol açtı. İlk önce köy halkının yoksulluğunu, sömürülmesini ve mutsuzluğunu keşfettiler. Bu keşif onlar için bir şok oldu. Yavaş yavaş bunun bütün önemini kavramaya başladılar. Fakat, eğer köylü halk, bağımsızlık mücadelesini kendi ellerine alacaksa, ilk önce onlara bağımsızlığın **onların** meseleleri, **onların** temel çıkarları olduğunu göstermek gerekiyordu. Mücadelenin niteliği kendiliğinden, isyancılara halkın derin isteklerinin neler olduğunu gösterdi. Batista'nın ordusuna saldırmak ve Toprak Reformu yapmak, temelde, bir ve aynı şeydi. Uzun süren bu gelişmenin sonunda, bir ideolojinin unsurlarının doğduğu görüldü: Küba'nın egemenliği, bağımsızlığı, yöneticilerinin dürüstlüğü ve Toprak reformu, ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlıydı. Halkın yaşama standardının yükseltilmesi ve eski yapıların radikal bir şekilde değiştirilmesi, birbirlerini karşılıklı olarak şartlandıracaktı. Bozguncu burjuva parlamentarizm ideolojisi ve burjuva bireyciliği ile halkın hümanist ideolojisi arasında orta bir yol yoktur. İnsan, yaşama şartlarını değiştirmeye muktedirdir. Fakat her istediğini, her istediğini de dile-

diği şekilde değiştiremez; gerçekten, ancak **kendi kendini** değiştirerek, nesnel ihtiyaçlarını değiştirebilir. Millî egemenlik ve özgürlük kazanabilir, ama bunu ancak büyük toprak mülkiyeti rejiminin yarattığı sefaleti koruyan sahte, burjuva demokrasisinden kurtularak yapabilir. Bunu ancak kendini halka dönüştürüp, bütün diğer insanlar arasında  zg r bir insan olmak için, diğerlerinden farklı olmaktan gurur duyan ve bunu çok önemli sayan **ayrı bir birey** olarak sadece kendini düşünmeyi ve sadece kendini sevmeyi bırakacak olursa, yapabilir.

Düşüncelerime burada son vereceğim. Berrak bir eylemin Küba'da, insan kavramını bile nasıl değiştirmiş olduğunu görmüş bulunuyoruz. Bunun yanı sıra, soyut problemlerin (dürüstlük, egemenlik) nasıl somut üretim ve toplumsal yapı problemlerine yol açtığını ve bu problemlerin nasıl bütün insan meselesinin pratik ve maddi yönünü teşkil ettiğini de görmüş bulunuyoruz. Buradaki düşünce metodu çok açık görünüyor: Üretim zorunlulukları ile insan zorunluluklarını hiç bir zaman birbirinden ayırmamak. Toprak reformunun ikili niteliği bunun açık bir örneğidir: köylü sınıflarına yeni bir satın alma gücü sağlar ve bir iç pazar yaratarak yabancı egemenliğini yıkar. Aynı zamanda, toprak reformu adildir: ayrıcalıkları ve mülkiyeti yener; işçileri toprağın efendisi kılar ve toprağın üzerinde bir eve sahip olmalarını sağlar. şu iki birbirine bağlı karakteristik, belki de Küba ideolojisinin özgünlüğünü meydana getirir: insanlığın meselesi üretimle çözümlenebilir; üretim yaşayabilecek olan tek gelişmesi, herkeste, insanlığın bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek olanıdır.

Bütün bunlardan sonra Küba hükümetinin neden sosyalist veya liberal açıklamalar yapmakla ilgilenmediğini anlayabiliriz: yabancıların baskısı altında her geçen gün yaptıkları, onların gözünde, özgün ve derin bir anlam kazanmaktadır. Bugün için sosyalleştirme soyut bir hedeftir ve, nesnel şartlar bu an için bunu gerektirmediğinden ancak hazır bir ideoloji açısından arzu edilir bir şeydir. Sosyalleştirmeye başvurmak bir gün gerekli olursa, ilk olarak, örneğin, bir ablukaya direnmek ve bir savaş ekonomisi tedbiri almak için yapılacaktır. Fakat her halde, devrimci hükümetin aldığı bütün tedbirlerde gördüğümüz, ikili nitelik taşıyan bir olay olarak ortaya çıkacaktır. Bir karşı-eylem, bir karşı darbe olacaktır ve eğer devam ettirilmesi gerekirse, bu, Küba devriminin kendine özgü duygusunun ve kendini radikalleştirmeye başlamasının bir işareti olacaktır. Öte yandan, o zaman, söz konusu sosyalleştirmenin üretimin yeni gereklerine ve Küba halkının haklı ve insanca isteğine cevap vereceğinden emin olabileceğiz. Taleplerin, o talebi açıklayan fikirleri yarattıkları şüphesizdir. Ama bunun eylemdeki Kübalı insanı keşfeden ve yaratan, somut ve özel bir pratikle ilgili olduğunu bilivorus.

